

Архимандритъ

ПАИСИЙ ПАСТИРЕВЪ

ЖИВОТОПИСЬ.

Печатница В. К. Дъоваровъ — Станимака

На память о. Стояну
му Филипову

Ab. Alba.

Отъ искренно-уважаващия:
Архимандрита Паисия.

Архимандритъ 9 I 1932 год.

ПАИСИЙ ПАСТИРЕВЪ

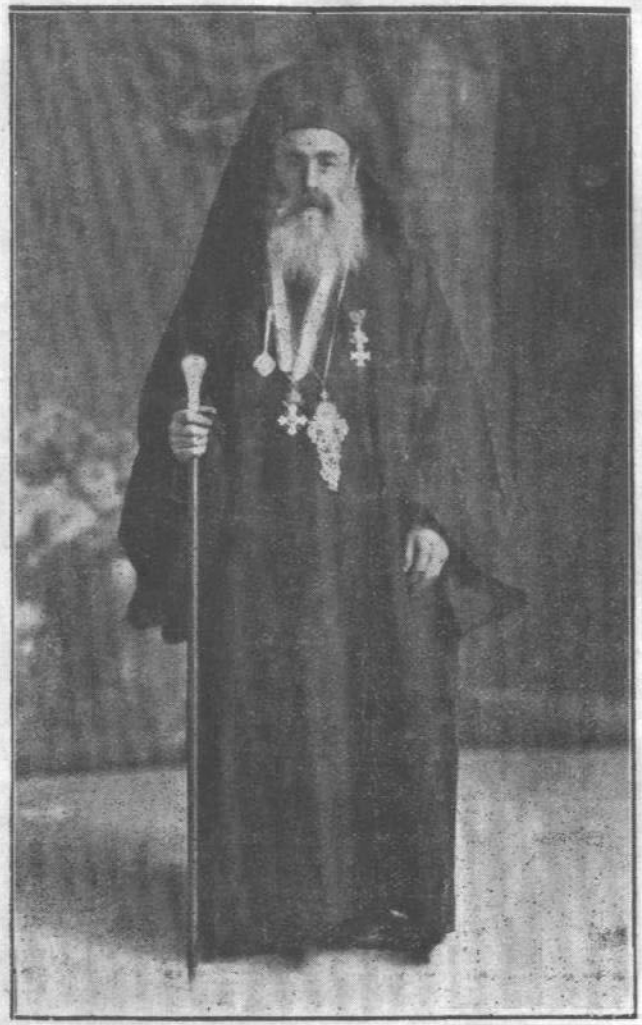
ЖИВОТОПИСЬ.

Печатница Дърваровъ—Станимака
1926 год. № 34

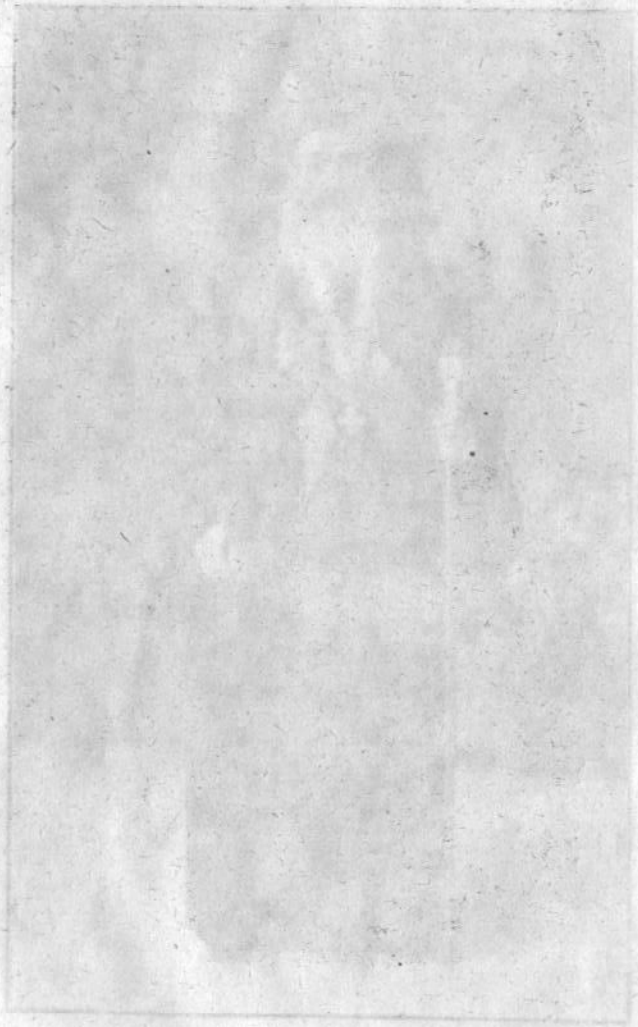
ПРЕДГОВОРЪ.

Група приятели и почитатели на Негово Високопреподобие отца Архимандрита Паисия Пастиревъ поеха инициативата да устроятъ скроменъ празникъ по случай тридесеть годишното му монашество и двадесеть годишнината отъ встжпването му въ архимандриски чинъ Въ тая група—за мое щастие, влизамъ и азъ. Знаейки скромностьта на нашия юбиляръ, ние твърде деликатно се опитахме да вземемъ съгласието му, за да придадемъ единъ малъкъ блѣсъкъ (ако може да се каже тъй) на нашия празникъ. Върху мене падна, по една случайность, обязаностьта да напиша кратка биография на »дѣда Паисия", както всички близки го наричаме, не за старостьта, която той, за щастие, не е още дори наближилъ, а като изразъ на дълбоката почить, която той ни внушава Тая честь ми се падна, не поради голѣмитѣ ми белетристични дарби, а поради обстоятелството, че азъ съмъ по-близо до него и по лесно ще мога да изкопча отъ него факти и обстоятелства изъ живота му, цѣнни както за църква и народъ, така и за историята на послѣднитѣ епохални за страната ни събития. А който познава скромностьта на Отца Паисия, знае, че е нуженъ извѣстенъ похватъ, за да го накарашъ, да проговори и да се похвали. . . И зная, че много отъ онова, което той е извършилъ, остава скрито въ тайницитѣ на душата му. Нека Богъ, който вижда всичко, и знае ревностьта, трудоветѣ, страданията и подвизитѣ на нашия юбиляръ, му въздаде делата.

Съставительтъ.

Архимандритъ Паисий
Игуменъ на св. Петричко-Бачковска
Обитель св. Богородица
1926 година

ПОТЕКЛО.

Архимандритъ Паисий Пастиревъ е роденъ въ гр. Ямболъ презъ Мартъ, 1876 г. Майка му разказвала, че той се родилъ на »чистъ понеделникъ« (първия день отъ велики пости), рано сутриньта. Родилъ се „облеченъ въ риза". Босилекътъ отъ »бабината вода" (свещеникъ ходи въ първия день следъ раждането, та свети вода и ръси съ босилкова китка) се разцъфналъ. За всички наоколо тия знакове показвали, че новороденото ще борави въ духовна область и ще се издигне. Детето кръщали Димитъръ, по името на дѣда му по баща - Димо Чорбаджи, първенецъ и дѣйствително чорбаджия въ Ямболъ. Азъ мисля, че *родословието* е първата точка на всѣка биография Защото колкото е вѣрно, че човѣкъ е продуктъ на условията, въ които се развива, толкова точно е още и това, че той е продуктъ на расата, племето, рода, семейството, отъ което произхожда. Ето защо,—позволявамъ си да обадя нѣщо за рода на нашия юбиляръ.

Къмъ края на 17 и началото на 18 вѣкъ единъ отъ първенцитѣ на гр. Преславъ, жестоко преследванъ отъ турцитѣ за своето развито национално самосъзнание забегва и напуща родно пепелище. Материално ощетенъ, той опазва духътъ на гореща любовь къмъ всичко българско. Не е ясно защо преславския чорбаджия—Иванъ Кехая, избира за своя нова родина, Сливенъ. Иванъ Чорбаджи води съ себе си петь годишенъ синъ Василъ. Това е единъ отъ най-забелѣжителнитѣ по тактъ, умъ и добродетели—прадѣдъ на архимандрита Паисия. Знае се още, че той е достигналъ до 102 годишна въз-

расть. Василъ има синъ Димо, женен въ Сливенъ за Дяна отъ Папанчови. Това е дѣда на нашия юбиляръ и тъкмо неговото име носи той. Димо се ражда въ Сливенъ. Историята сжщо така мълчи за причинитѣ, поради които Димо се дига отъ Сливенъ и се заселва въ Ямболъ. Тукъ въ Ямболъ вече се ражда бащата на нашия »дѣдо« Паисия—Иванъ Димовъ Чорбаджи, или както го наричали въ Ямболъ Димоолу Иванчо Чорбаджи.

Преселенъ въ Ямболъ, Василъ Кехая съ сина си Димо, си избира за свой домъ мѣстото около единъ монастиръ—много близо до града, именно махалата карвуна, до брѣга на Тунджа, незаселено и пусто мѣсто тогава. Тукъ Димо Чорбаджи, водящъ вѣроятно съ себе си стадо овце, построява домъ и »кашла" (така се наричаха доскоро жилищата на крупнитѣ овчари и кошаритѣ за безбройнитѣ овце около тѣхъ). Скоро около »кашлата« на Василъ Кехая почватъ да никнатъ бѣдняшки кжщици на служащи и намирящи прехрана въ богата „кашла« ямболчани. До като въ »стария" Ямболъ турцитѣ—господствующъ тогава елементъ—издигатъ своитѣ сараи навсѣкжде, дето намиратъ за удобно,—въ новата махала »турски кракъ не настжпва". Така се помни и до днесъ, че това е чисто българска махала. Днесъ отъ стария монастиръ е останало само, църква „св Георги«. Цѣлия кварталъ образува втори участъкъ на Ямболъ.

Не по-малко забележителенъ и характеренъ е родътъ на архимандрита Паисия по майчина линия, щомъ искаме да обосновемъ психиката му отъ къмъ физически произходъ. Безъ да отиваме по-далечъ нека заловимъ отъ неговата прабаба Параскева, жена на Никола—голѣмъ търговецъ на бакъръ и смирненски сукна, въ Сѣресъ, ромомъ отъ с Бълъ Камила. Никола води широка търговия, подпомоганъ отъ брата си Апостола. Веднажъ той тръгва отъ Солунъ за Смирна, дето е купувалъ прочутитѣ тогава смирненски сукна. Никола носи съ себе си грамадна сума пари,—приготвена за крупната покупка на платове въ Смирна. Разбойници турци, подушили богата плячка, го следятъ и убиватъ по пжтя за Солунъ. Младата вдовица на убития—Параскева остава съ двумесечень плодъ въ утробата си. Новороденото —по името на трагично загиналия си баща—се именува Никола Дълбоко религиозната и любяща своя загиналъ съпругъ Параскева не може да се примири съ скжпата загуба. Дори майчинитѣ задължения не могатъ да я свързатъ съ свѣта. Тя не може да »повтори«, не може да живѣе »въ свѣта«. И ето, тя взема своя и на малкия Никола дѣлъ отъ наследството и се предава на отшелничество, молитва, богоугодничество и постъ. Съ богатото наследство, което взема, Параскева основава и построява девически монастиръ—днешния метохъ край градъ Сѣресъ,—дето се отдава на аскетически, подвизи. До колко горещъ е билъ религиозния й ентусиазмъ свидетелствува това, че тя приема »*великата схима*« на монашеството, подъ името Пелагия. Отдавна блажената Пелагия се е сподобила да гледа лицето на Всеблагия и Вседържитель Богъ, отдавна блаженитѣ й кости сжщо намѣрили покой въ земята. Но и до днесъ, край Сѣресъ, стоятъ делата на нейнитѣ ржце, и до днесъ, вѣрующитѣ съ благоговеенъ кръстъ минаватъ покрай стария девически монастиръ, и до днесъ, въ душитѣ на религиозно настроенитѣ звучи легендата за младата, богата вдовица, отеглила се да се моли за душата на своя незабравимъ съпругъ и за скрѣбнитѣ души по цѣлъ свѣтъ . . .

До 12 годишна възрасть младия Никола, синътъ на великата схимница, се възпитава въ девическия монастиръ. Но подиръ това, става невъзможно, той да стои тукъ. Па и монашескитѣ подвизи на майка му се спжватъ отъ грижитѣ по възпитанието на детето. И ето случаятъ урежда работата. Нѣкой полякъ —лѣкарь въ турската армия, посетилъ девическия монастиръ край Сѣресъ, запозналь се съ игуменката на монастиря—Пелагия и се пленилъ отъ умнитѣ

очи на дванадесеть годишния Никола. Полякътъ е бездетенъ и богатъ. И разбирайки положението на майката—игуменка, замолилъ я да му даде детето. Съ мжка се откжсва рожба отъ майчино сърце. Но нейната вѣра въ Бога, който се грижи и за птицитѣ, нейнитѣ усърдни молитви за покойника и вѣрата й, че синьтъ й ще бжде по-добре възпитанъ и отгледанъ отъ поляка, ще получи по-голѣмо образование и чинъ и, може би, ще бжде по-щастливъ—отделенъ отъ вѣчно скърбящата майка,—всичко това е накарва да отстжпи предъ молбитѣ на стария лѣкарь. Тя дава Никола. Останалитѣ отъ наследството—следъ построяване монастиря—500 маджарски стерлини—тя дава на поляка, като го заклева съ страшна клетва,—нейнитѣ двайсеть нокти да се впиятъ въ шията му на оня свѣтъ, ако той злоупотрѣби съ тия пари,—ще трѣбва да не го остави слѣпъ, а да го изучи и направи като себе си лѣкарь. Полякътъ —лѣкарь упазилъ завѣта: десеть години по-късно ние виждаме младия Никола да свършва тогавашната медицинска школа въ Цариградъ и снабденъ съ документъ за свободна лѣкарска практика да замина за Одринъ, дето е получилъ назначение за военен лѣкаръ въ голѣмия одрински гарнизонъ. Младиятъ лѣкарь често бива каненъ да лѣкува и въ града, особенно между по-заможнитѣ граждани. Веднажъ го поканватъ да лѣкува сина на одринския чорбаджия Петъръ Матеевъ, Коста. Бащата на болника е преселникъ отъ градъ Аврадалж (турско название на днешна Копривщица). Той произхожда отъ богатъ копривщенски родъ. Една нощь турци нападатъ бащинътъ му домъ въ Копривщица, мжчатъ и убиватъ родителитѣ му, самия него изгезаватъ съ нажежени железа,—за пари. Петъръ и братъ му свещеникъ забѣгватъ далечъ и се заселватъ въ Одринъ, дето тѣ не веднажъ сж идвали съ баща си на пжть за Цариградъ, да продаватъ пъстри гайтани и красиви килими. Нашиятъ лѣкарь отива въ кжщата на Петра Чорбаджи и освенъ болния, който дѣйствително заслужавалъ най-сериозни лѣкарски грижи, той забелѣзалъ още и звучния чисто български говоръ, който владѣелъ въ кжщата, и синитѣ красиви коприщенски сукмани и алтънитѣ, наредени по старобългарскитѣ »тепелици« върху главитѣ на женитѣ. Но много по-дълбоко се впилъ погледа на цариградския възпитаникъ въ тринайсеть годишната сестра на болния Коста—бабата на нашия юбиляръ, красавицата Евтимия. Следъ медицинския прегледъ младиятъ лѣкарь заявява, че той ще излѣкува—неизлѣчимата споредъ други лѣкари болесть, но съ едно условие: той пари не ще; като награда иска Евтимия. Бащата не е могълъ да се противи на такава изгодна партия и Ефтимия, макаръ че още играе на кукли—става жена на лѣкаря отъ турската армия. Три години следъ женидбата Евтимия подарява на щастливия баща мжжка рожба, която кръщавать на името на копривщенеца—Петъръ. Второто дете—момиче—е майката на архимандрита Паисия—Христица или Христина, наследила широко религиознитѣ наклоности на своята баба по баща—великата схимница отъ Сѣрски метохъ—Пелагия. Петнадесеть години по-късно, когато Христина е подскочила прекрасна девойка,—наследила красотата на своята майка и добродетелитѣ на своя баща,—лѣкарьтъ получава ново назначение,—въ Ямболъ, дето силно го желаятъ поради знаменитостьта му—тамошнитѣ бегове. А Ямболъ по онова време още не е забравилъ старото римско название *Диосполисъ* споредъ калето, което всички така и наричатъ *диосполско*. При това Ямболъ е единъ отъ най-важнитѣ стратегически пунктове въ Турската империя следъ Одринъ. Дори до Руско—Турската война въ 1877-8 год., той носѣше славата на силно укрепенъ пунктъ. Въ Ямболъ лѣкарьтъ придобива още три деца—Василъ, Коста и Пелагия. Коста носи името на своя вуйчо, който нѣкога, чрезъ своята болесть, стана причина за задомяването на Евтимия съ Никола. Пелагия пъкъ е кръщана на монашеското име

на баба си по баща—игуменката на Сѣрския метохъ. Още преди да напусне Одринъ лѣкарьтъ получава писмо отъ майка си схимница Пелагия изъ Сѣресъ и покана да иде при нея, за да се простятъ, че старость е надвива и близъкъ е края на земния й подвигъ. Но Никола не се е примирилъ съ майка си. Дълбоко въ душата му е засѣднала обида, че майка му (за земни или небесни блага—това за него нѣма значение) се е отрекла отъ него и го е дала у чужди хора. Той скжсва посланието и се мжчи да забрави, че го е раждала майка. Но сждбата е решила друго.—Въ Ямболъ той получава известие, че преподобната Пелагия се е поминала въ Бога. И тъкмо тогава го обзема страшна мжка по свѣтата му майка. Той е неутѣшимъ. По това време му се ражда нова щерка която той, за да възобнови паметьта на късно оцѣнената си майка—кръщава по нейно име—Пелагия.

Въ Ямболъ турскиятъ гарнизоненъ лѣкарь скоро се запознава съ богатиятъ и влиятеленъ скотовъдецъ и землевладелецъ Димо Чорбаджи, база, въ мезлича Димо Чорбаджи има четири дъщери, а само единъ синъ—Иванъ, баща на нашия юбиляръ. Сватуванията и свадбитѣ по онова време сж се рѣшавали между бащитѣ. И ние виждаме Дима Чорбаджи,—който уважава положението на *хекимина* Николай, горещо да желае да задоми сина Ивана за красавицата—лѣкарска дъщеря Христина Турскитѣ бегове сжщо стават посредници и сватове. И свадбата се изтропва За да завърша съ характеристиката на Христина,—майка на архимандрита Паисия, трѣбва да прибавя, че и до днесъ се носи нейната слава между ония, които я познаватъ. Тя е прочута не само като безподобна хубавица съ блѣстящи черни очи, красиво очертани уста и вълниста буйна коса. Много по-дълбокъ споменъ сж оставили безбройнитѣ й благодѣяния и милостини, благочестивия й, добродетеленъ животъ, умнитѣ й, на време ладени съвети, твърдата й воля въ пжтя на доброто и

неизчерпаемата й енергия—нѣщо, което я прави не само назамѣнима помощница на мжжа й, но и истинска княгиня между женитѣ, съ които се е срещала Ония, които си я спомнятъ, твърдятъ, че нашиятъ юбиляръ е възприелъ отъ своята майка както чисто психическитѣ й качества, така и външнитѣ й физиологически свойства. Добродетелитѣ, които красятъ душата му, както и външностьта му—очи, коса, ръсть,—всичко е наследство отъ майката

Първата рожба на Ивана Димовъ Кехая е момиче. Тъкмо по това време умира най-малката дъщеря на лѣкаря и леля на юбиляра, Пелагия

Лѣкарьтъ е неутѣшимъ Пелагия, която възобновяваше и оживяваше спомена за великата му майка схимницата Пелагия—умира. И ето той съ сълзи на очи моли своя *„сватъ"* Дима Чорбаджи, да пренебрегне за него традицията, първото дете да се кръщава на момковитѣ родители, за да възобновятъ името на майка му. *Сватътъ* отстжпва и първото дете на Христина се кръщава Пелагия, по-голѣма сестра на архимандрита Паисия. Още шесть годишна, въ турско време, Пелегия бива изпратена да се учи въ Русия. Заможнитѣ и аристократично възпитани родители, желаятъ да опазятъ традициитѣ на фамилията и да подготвятъ чедата си за вище общество. Изпратена въ Киевъ, Пелагия постжпва въ пансиона на графиня Левашевска Нека отбелѣжа, че почтения дългогодишенъ учитель у насъ господинъ Станимировъ е билъ и учитель на Пелагия Иванова въ Левашевския институтъ. На 1877 год. когато Царь Освободителя заедно съ войскитѣ си минава подъ Киевъ на пжть за поробена България—Пелагия Иванова е била опредѣлена да му поднесе букетъ. И когато трогнатия *батюшка—царь*, узналъ че това е българка, я милва по главата и я пита що желае,—деветь годишната Пелагия отговаря: »*Папу да маму*« . . . На 1885 год Пелагия Иванова завършва образованието си въ Русия—една отъ първитѣ българки получила образование вънъ стѣ гра-

ницитѣ на България.

Следъ Пелагия се ражда по-голѣмия братъ на нашия юбиляръ Василъ—починалъ на 1900 година като студентъ въ одеския университетъ.

Трети подъ редъ иде Архимандритъ Паисий,—светското име на когото е Димитъръ.

После иде сестра му Евтимия, която носи името на баба си по майка и най-после единствения му живъ днесъ братъ Николай, ожененъ и живущъ въ гр. Ямболъ.

Когато на 1878 год руситѣ идватъ въ Ямболъ и намиратъ въ лицето на Ивана Кехая, баща на Архимандрита, свой отличенъ приятель и официаленъ доставчикъ на императорската армия, тѣ го питатъ що значи фамилната прибавка къмъ името му »кехая«. И следъ като той имъ превежда турската (почетна тогава) титла кехая на български и обяснява, че това е наименование дадено въ връзка съ владението на грамадни стада овце—руситѣ почватъ да го наричатъ *Иванъ Пастиревъ*. Това фамилно име носи и до днесъ и Високопреподобниятъ Архимендритъ Паисий.

При настжпването на рускитѣ войски навсѣкжде по насъ настана страшна паника между българското население Сжщото е било и въ Ямболъ, особенно между по-заможнитѣ българи, които намирали, че има защо да се страхуватъ отъ дивитѣ турски орди. И ето семейството на нашия юбиляръ напуща богатата кжща и родния градъ Ямболъ и бѣга. Красивата и млада жена на Ивана Кехая си нацапва лицето, облича вехти и старешки елеци (напълнени съ вълна) и напуща заедно съ мжжа си и дребнитѣ си дечица, родното пепелище. Но умната и предвидлива кжщовница не забравя да зашие въ всѣка гънка на своя елекъ по една златна монета. Така тя е отнесла въ бѣгството повече отъ 1000 златни лири, основа на бждащето благосъстояние на дома Пастиреви.

Следъ освобождението мнозина отъ турцитѣ,

особено по-заможнитѣ бегове и паши напущатъ България и бѣгатъ въ Анадола. Бѣгатъ сжщо и потомцитѣ на старитѣ кримски султани, преселени тукъ следъ като руситѣ превзематъ Кримъ. Като хора отъ султанско потекло, цариградскитѣ султани ги приематъ благосилонно и имъ даряватъ цѣли заселища въ околностьта на Ямболъ. Но сега—следъ освобождението на България, тѣ се чувствуватъ ненамѣсто, безсилни, лишени отъ своето величие и блѣсъкъ въ тази държава съ нови порядки и закони. Така напущатъ и продаватъ почти безъ пари своитѣ огромни владѣния Хаджи Гере Султанъ, Азматъ Гере Султанъ, Девгетъ Гере Султанъ и Енй султанъ. Тѣхнитѣ имоти сж цѣли села съ нивята, ливадитѣ и горитѣ имъ. Майката на Архимандрита Паисия се съгласява да живѣе въ село и като се превърне отъ великосвѣтска дама въ скромна домакиня, жена на чифликчия, да осигури, по тоя начинъ, прехраната на своитѣ чеда и внуци. И наистина, скоро предишното благосъстояние е задминато стократно. Безбройни стада овце, грамадни черди говеда, ниви, лозя и градини образуватъ имотъ на Ивана Пастиревъ. Въ старото Чомле-кьой (днесъ Ботево) скоро се подновяватъ и изпълватъ съ животъ великолепнитѣ—въ арабски стилъ—постройки, сараи и калета,—дворцитѣ на бившитѣ кримски султани.

Малкиятъ Митко—умалителното светско име на юбиляра—живѣе въ Ямболъ при баба си, като само презъ ваканциитѣ се пребира въ Чемле-кьой при родителитѣ си.

На 1889 г., последната отъ размирнитѣ години следъ сръбско-българската война, изъ Ямболско върлува страшната шайка на Деведжията. Наскоро въ с. Ханово е опропастено семейството Папазови. Синътъ на Папазови е убитъ, а зетьтъ отвлеченъ въ балкана за богатъ откупъ. Иде редъ на Чомле-кьой. Слугитѣ на чифлика на Пастиреви знаятъ какво ще стане. Деведжията ще нападне ненадейно богатиятъ домъ, ще ограби, убие, обезчести и най-после ще

подпали всичко. Не е чудно, че между самитѣ слуги Деведжията е ималъ или е дирилъ свои привърженици. Но тукъ благия характеръ, общителностьта и християнската хуманость на г-жа Христина Ив. Пастирева, спасява дома и чадата . . . Слугитѣ които нежно я обичатъ заради християнскитѣ ѝ добродетели, я предупреждаватъ за това, що се готви. Бързо тя съобщава на мѫжа си за страшната участь, която ги чака и, прибрали най-ценното изъ кѫщи, още по-бързо успѣватъ да напуснатъ белѣзания домъ и да се прибератъ въ Ямболъ. Пѫтувайки за града благочестивата Христина носи на ржка икона.

МЛАДЕНЧЕСТВО,
първи признаци за призвание.

Дветѣ по-голѣми деца на Ивана Пастиревъ—Пелагия и Василий сѫ въ Русия. По-малкитѣ отъ малкия Митко не сѫ още родени И грижитѣ, вниманието, бдителностьта на родителитѣ сѫ насочени къмъ Митка. Особено религиозно настроената майка, го държи твърде строго. Митко не знае улица и нейното влияние, не знае покварени другари, неморална среда, лошъ примеръ. Той се възпитава като девица. Но, отъ друга страна, отъ никѫде не му се дава и намекъ, че той може, или трѣбва да мечтае или да се готви за духовенъ санъ. Както ще кажа и по-долу родителитѣ му, обичащи го много нежно, не даватъ и дума да се спомене за расо. Тѣ иматъ голѣми материални средства, тѣ иматъ въ родътъ си »чорбаджии«, „кехаи“, царски лѣкари И за своитѣ деца тѣ мечтаятъ свѣтски блѣсъкъ, великолепие, великосвѣтски чинове. Но тукъ именно се проявява неумолимата сила на призванието. Изгуби ли се Митко изъ кѫщи, не го дирятъ по комшии, изъ сокаци, между връстници, знаятъ, че Митко е въ църква . . Гърмежътъ за него е гласъ Божий: той го посреща съ благоговѣенъ кръсгъ. Неговитѣ игри сѫ здраво свързани съ религиозния култъ. Той се

крие въ хамбара, въ плевнята или зимника, облача се въ »свещенически одѣжди“ (стари престилки и шалове на майка си) служи „служба«, »ръси« съ босилекъ, гради църкви и т. н. Не веднажъ малкиятъ Митко опитва до колко е гъвкавъ дилафътъ. . . Осебено дълбоко се врѣзва въ съзнанието на Митка посещението на управляющиятъ Старо-Загорската Епархия Архимандритъ Максимъ, сегашниятъ Високопреосвещени Пловдивски Митрополитъ. Младиятъ Архимандритъ съ огненото слово което държи срещу протестанската пропаганда и чудно-въодушевена служба, остава въ паметьта на дълбоко - религиозното дете незаличими следи. Често и днесь чуваме архимандрита Паисия живо да изразява адмирация къмъ Високопресвещениятъ Максима, който не само че пръвъ може би разтвори духовния зракъ на Митка за дълбоката красота на християнския култъ, но и нѣколко години по-късно въ Цариградъ го подстригва монахъ и иеродиаконъ. Единъ день Митко, разсѫждаващъ вече на широко, рѣшава не само че трѣбва да стане монахъ, но че въ сѫщность, въ душата си, той е вече монахъ. Остава само да се снабди съ черно облекло. Смущава го обаче обстоятелството, че дѫлнитѣ му ризи сѫ чисто бѣли, прекрасно изпрани отъ грижливата домакиня Но Митко намира и на това леснината. Майката е боядисвала прежда въ голѣмъ черъ медникъ Половината отъ боята стои въ медника. Бързо, за да използува случайното отсѫтствие на майка си Митко отива въ гардероб и исандъци, изнася всичкитѣ си бѣли дрехи и ги наблъсква въ боята. Наистина окаченитѣ следъ тая баня дрехи не сѫ здраво - черни, а кафяви, но Митко и отъ това е доволенъ. Ревностьта му къмъ черния цвѣтъ е задоволена поне наполовина До колкото знамъ и тоя пѫтъ Митко не се е отървалъ, безъ бой . . . Но боятъ никакъ не е смаляваль или промѣнелъ настроението на детето - монахъ Можемъ да си представимъ съ какъвъ възторгъ Митко среща веднажъ изъ Ямболскитѣ улици

сѫщински, черни отъ глава до пети—монаси. Това сѫ братя отъ мъглишкия монастиръ—Казанлъшко, тръгнали „по просия". Митко се прилѣпя до тѣхъ и доста категорично и ясно трѣбва да е изразилъ купнежитѣ си. Той вече е 12 годишенъ. Монаситѣ го намиратъ, уменъ и съзнателенъ. И на молбитѣ му да го вземаиъ съ себе си, тѣ му отвръщатъ, че не могатъ да го вематъ, понеже е малолѣтенъ, но могатъ да го научатъ що да върши Посочватъ му пѫтя за Казанлѫкъ и се раздѣлятъ. Митко смѣло тръгва по новия пѫть, и безъ да се отчае стига до Нова-Загора. Въ това врѣме разтревоженитѣ родители се спущатъ изъ цѣль градъ да го дирятъ. Случайно, отъ пѫтници узнали дирята му, веднага по телефона обаждатъ на Ново-Загорския околийски началникъ, който го причаква до града и връща подъ стража въ дома на баща му. Още щомъ пристига,—покоренъ, но не победенъ,—баща му го взема между краката си така, че упоритата главица на малкия герой остава откъмъ бащинътъ гърбъ, а изморенитѣ крачета, здраво стиснати отъ бащинитѣ претеглятъ, онова що тъй достойно си е извоювала кѫдравата главица. . . .

УЧЕНИЧЕСТВО.

След като свършва третия класъ на Ямболската прогимназия Митко категорично заявява, че не желае да продължава образованието си въ свѣтско училище. Родителитѣ му обаче не искатъ и да слушатъ за семинария или изобщо за духовно училище. И Митко постѫпва въ Сливенската гимназия. Характерна е упоритостьта, съ която младиятъ християнинъ преследва своята мечта. Още като ученикъ въ прогимназията Митко попада на учитель безбожникъ

Това е покойниятъ сега професоръ П. Нойковъ, тогава учитель въ Ямболъ и отпосле свършилъ философия и дълбоко религиозенъ човѣкъ. Въ ония

времена Нойковъ е отивалъ до тамъ въ умразата си противъ религията, че забранявалъ на децата, да четатъ молитва въ класъ. Но Митко още при влизането на учителя започва съ най-силенъ гласъ —демонстративно и прочита до край предвидената молитва. Забележително е, че, освенъ тази демонстрация, Митко се отличава съ примѣрно поведение и винаги бива пръвъ по успѣхъ. Не неспособность или неуспѣхъ въ свѣтската наука го тласкатъ къмъ духовно училище, а изключително непреодолимото ***призвание***. Митко се учи добре и въ четвъртия класъ на Сливенската гимназия. Но това не му пречи още по-силно, да настоява за семинария. Следъ свършването на четвъртиятъ класъ Митко се разболѣва и пролежава почти цѣла година. Презъ лѣтото бащата отива въ Цариградъ по свои работи. Тамъ той ще престои два—три месеца. За да използува това, бащата взема съ себе си Митка и майка му. Въ Цариградъ Митка завеждатъ при прочутъ германски лѣкарь. Лѣкарьтъ заявява, че детото е съвършено здраво физически. Но у него е засѣднала тъй наречената ***натрапчива идея*** или ***идея фикс***, че трѣбва да стана духовно лице. Ако не се задоволи стремежа на детето, може да падне въ меланхолия и да се повреди здравето му. Бащата решава, до като е още въ Цариградъ, да постави сина си въ тамошното духовно училище,—пренесено наскоро изъ Одринъ. Митко постѫпва и стои около мѣсецъ въ духовното училище. Но на тръгване отъ Цариградъ сърдоболнитѣ родители вематъ отъ училището Митка и обратно си го отвеждатъ въ Ямболъ. Тукъ отначало, за майката поне, въпросътъ се решава отъ сънътъ, който тя вижда. Тя стои въ голѣмия салонъ въ собствената си аристократична кѫща въ Ямболъ. Внезапно покрива на кѫщата се разтваря и отъ небето се спуща току предъ нея, голѣмо сребърно кандило което силно освѣтява цѣлия салонъ. Мѫжътъ ѝ, който сѫщо е тукъ, се впуща да огаси кандилото, Въ тоя мигъ отъ тъмния

жгълъ на стаята се задава една жена, цѣла въ черно. Божествена кротость лежи по благородното ѝ лице. Прекрасния ѝ погледъ и едно властно движение съ ржка спиратъ мжжа. После тя бавно пристжпва до майката и ѝ казва: »Дръжъ да не позволимъ сакънъ на Ивана да угаси кандилото: то е на Димитра« . . Майката счита че »кандилото« е духовното призвание на сина ѝ, а жената въ черно е света Богородица, която ѝ дава тоя знакъ, за да не се попречи на Митка въ призванието му.

И наистина на октомврий 1892 год. Димитъръ Ив. Пастиревъ постжпва въ първия класъ на Самоковското духовно училище. Ректоръ на училището е Архамандритъ Антимъ Върбановъ. Въ втория курсъ на училището следватъ нинѣ Високопреосвещенитѣ Врачански Климентъ и Охридски Борисъ. Още съ постжпването Димитъръ подава заявление до Самоковския Митрополитъ Доситея, че желае да се посвети въ монашество. Дѣдо Доситей не удовлетворява молбата му, че Митко е много младъ още. Но единствено нему разрешава да носи расо, подрасникъ и малка калугерска куфа на глава. Всички другари почватъ да го наричатъ „калугерчето«. Следъ свършване на втория курсъ родителитѣ му идватъ въ Самоковъ, да женятъ по-възрастния си синъ Василъ. Тѣ виждатъ, че Митко и тукъ има отличенъ успѣхъ и поведение. Но заедно съ това научаватъ, че старата *натрапчива идея* не е изчезнала: Митко носи расо, носи и прозвище „калугерче«. И тѣ се обрѣщатъ за съветъ къмъ учителитѣ му Доброплодни и Ал. Карастояновъ. Тия ги съветватъ да изпратятъ Митка въ Руска Духовна Семинария. Шумниятъ животъ въ разкошнитѣ голѣми градове въ Русия ще отвърне Димитра отъ избрания пжть. Нека завърши средно образование въ семинария и после ще поеме свѣтска наука. Родителитѣ възприематъ съвета. И презъ 1894-5 учебна година Димитъръ следва петия класъ на Киевската Духовна Семинария заведенъ тамъ отъ г. Ал. Карастояновъ.

Въ края на учебната година Димитъръ се завръща въ родния си градъ, красиво стегнатъ въ спретната униформа на руски семинаристъ. Бащата и майката сж въ възторгъ Тѣхниятъ Митко е порасълъ, разхубавилъ се е. И какъ му прилѣга свѣтския костюмъ! Ясно е, че самъ той е влюбенъ въ своята униформа и »глупавата" идея за расо и камилявка отдавна е изчезнала! Горчиво обаче се лъжатъ родителитѣ! Скоро Димитъръ се дига отъ Ямболъ и отива въ Сливенъ на гости у роднини. Въ сжщность той има важна работа въ Митрополията. Явява се предъ ослѣпения киријархъ на Сливенската Епархия—Блаженопочившия Серафима и му изповѣда горещото си желание, да приеме монашеството. Той обаче се е дръпналъ на страна отъ управлението и препраща нашия „монахъ« при управляющия епархията левкийски епископъ Гервасия, сега сжщо покойникъ Блаженопочившиятъ Гервасий отказва да удовлетвори молбата му. Той познава цѣлата история, знае кой е Иванъ Пастиревъ отъ Ямболъ и—поради малолѣтството на Димитра,—се страхува да възложи ржце върху него. Но той му дава препоржчително писмо по негово искане до Негово Блаженство въ Цариградъ като го окуражава, че тамъ ще получи многомечтаното. И наистина пжтьть на Димитра за Русия сега е презъ Цариградъ поради обтегнатитѣ отношения между Русия и Стамболовото правителство, които затвориха портоветѣ Варна и Бургазъ за сношения съ Одеса дори до 1905 г. Димитъръ се връща въ Ямболъ и обявява, че трѣбва да замине на 24 Августъ (ст. ст.) 1895 г. Бащата излиза да приготви паспорти. Като гръмъ пада връзъ Димитра извѣстието, че до Цариградъ той ще пжтува заедно съ бащата си, майка си и брата си Николая—паспорти има за всички. Бащата ще пжтува съ влакъ, а останалитѣ—съ параходъ,—той желае да разходи семейството си и да изпрати Митка до парахода, съ който той ще тръгне за Русия Димитъръ никому не може да повѣри тайната си и стра-

данията, които тая семейна разходка му носятъ . . . Като въ сънъ изминава за него времето до като пѫтуватъ презъ Бургазъ за Цариградъ, като въ сънъ слиза той на Галата, дето ги посреща бащата, като въ сънъ минава презъ Цариградскитѣ улици и слиза предъ новопостроения »Илдъзъ—ханъ" (слънчевъ—хотелъ). Но неговътъ планъ е готовъ. Той заявява, че е длъженъ да се яви въ св. Екзархия: Такъвъ е реда. Но родителитѣ му сѫщо желаятъ да разгледатъ Българската Екзархия и да цѣлунатъ рѫка на Негово Блаженство. Съ свито сърдце Димитъръ повежда родителитѣ съ къмъ Екзархията: какъ би желалъ той сега да е самъ! И най-скѫпитѣ родители въ този моментъ за него сѫ излишни. Влизатъ въ Екзархийското здание. Той изпраща родителитѣ си на горния етажъ, а самъ остава долу, за да »завѣри книжата си« . . . Той се явява при Екзархийскиятъ протосингелъ архимандрита Неофита, отпосле Браницки Епископъ и съ нѣколко думи му разказва цѣлата работа, като му представя и писмото отъ Сливенската Митрополия. Съ треперящъ гласъ Митко иска съветъ. Той има наистина препоръчително писмо и се радва че протосингелътъ веднага дава съгласието си. Но протосингелътъ не знае че на горния етажъ сѫ неговитѣ родители, които не даватъ дума да се издума за монашество и не знаятъ плана на своя синъ. О. архимандрита обаче намира изходъ. Той му обѣщава, че ще му приготви писма до Киевскиятъ Митрополитъ Иоаникия, както и до ректора на Семинарията архимандритъ Иоаникий. И наистина на другия день единъ служащъ отъ св. Екзархия слиза въ „Илдъзъ-ханъ" и предава две писма на Димитра Пастиревъ: св. Екзархия му възлага да занесе официална кореспонденция въ Русия. Бащата се радва, че Негово Блаженство изказва такова довѣрие на младия му синъ; Той не знае, че тия писма решаватъ участьта на Митка.

Веселъ заминава Димитъръ къмъ Русия. Но и тукъ го чака несполука. До като ректорътъ на Се-

Димитъръ Ив. Пастиревъ

Преди приемването на монашески чинъ и иеродияконския санъ

Августъ 1895 година

минарията съ радость възприема желанието му, Киевскиятъ Митрополитъ Иоаникий, при когото лично се явява Димитъръ съ писмото отъ Екзархията въ Киево—Печерската Лавра—заявява. че той нѣма нищо противъ това, радва се на неговата ревность въ Господа и похвалява желанието му, да се откѫсне отъ »мира сего“ Но-поради малолѣството му—той го съвѣтва, да почака. Посвѣщението ще стане по-кѫсно, когато Димитъръ постѫпи въ Духовната Академия. Тази присѫда не убива куража на нашия Митко. Той скоро намира изходъ отъ положението — Взема петнадесеть дни отпускъ отъ ректора и тръгва за Цариградъ. На пристанището го чака друга спѣнка: поради тежкото политическо положение (ерменското клане) не го пущатъ, да слѣзе отъ парахода. Той обаче успѣва, да даде една бѣлѣжка до св. Екзархия, която препраща чрезъ руски матросъ. Скоро при него се явява Екзархийския капукехая г-нъ Начевъ който, го завежда въ Екзархията.

МОНАШЕСТВО.

Веднага се решава датата на подстригването— *24 септемврий* (*ст. ст.*) *1895 год. Първомученица и равноапостолна Текла.* Нашъ Димитъръ носи монашеското си одѣяние отъ Русия. Всичко е готово, Завежда се малъкъ споръ, между арх. Иоаникия и арх. Неофита, кой да му бѫде *старецъ*, и се опредѣля за такъвъ архимандритъ Неофитъ, бѫдащиятъ Браницки Епископъ. Решава се постригването да стане въ параклиса на екзархийската канцелария, въ Пера, като присѫтствуватъ ученицитѣ отъ семинариятя,—Фери-кьой. Но сѫщата нощь клането противъ ерменцитѣ се усилва (имено въ Хаскьой, задъ Пера) и всѣко движение изъ улицитѣ е спрено. На подстригването присѫтствуватъ само лицата отъ канцеларията случайно останали тукъ. Обрядътъ се извършва отъ Високопреосвещениятъ нинѣ св. Плов-

дивски Митрополитъ г-нъ г-нъ Максимъ. Тукъ сж още и архимандритъ Герасимъ—отпосле Струмишки Митрополитъ, архимандритъ Неофитъ Браницки,—духовния старецъ на младия монахъ, архимандритъ Йоаникий и капукехаята г. Начевъ. Всички знаемъ силата на словото у Високопреосвещения Максима. Нѣкога въ Ямболъ то бѣше разбудило и дало опредѣлена насока на религиознитѣ—мъгляви тогава—стремежи у малкия Митка. Днесь—въ този тържественъ и многоочакванъ моментъ—когато сжщото пламено слово е насочено лично къмъ младия монахъ то влиза до дълбинитѣ на душата му като за винаги я утвърдява въ тръниститя пжть на Християнскиянскитѣ подвизи. Седемнадесеть години по-кжсно, когато нашиятъ юбиляръ върви изъ Цариграскитѣ улици конвоиранъ отъ турски заптиета, окованъ въ вериги, съ разбита отъ прикладенъ ударъ челюсть, той не роптае, не се отчайва, не отслабва въ вѣрата. Той помни думитѣ отъ огненото слово: *„Който поема Христовия кръстъ, поема страдания и мжки. За мжки ставашъ монахъ, за страдания надѣваш расо«* . . .

Въ монашеството даватъ на Димитра името Паисий. Това го поставя въ недоумѣние, какво значи това? Обикновено монашеското име носи началната буква на свѣтското. Скоро Негово Блаженство разрешава съмненията му.

—Това е пръвъ случай въ историята на новата българска църква, казва той предъ всички,—младъ човѣкъ, да напусне охолность, богатсво и въпреки волята на родителитѣ, да посвети такъвъ буденъ темпераментъ и борческа натура на Бога и отечеството ни. За това—обръща се Негово Блаженство къмъ монахъ Паисия—заповѣдахъ да те нарекатъ Паисия, за да възобновишъ името на Паисия Хилендарецъ.

Два дни по-кжсно Високопреосвещений Максимъ заедно съ иеродиакона Мелетия, после—Велешкий Митрополитъ *на 26 септември, 1895 год св Йоанъ Богословъ*, завежда монаха Паисия въ Фенеръ и въ сьслужение съ тамошното духовенство, въ историческата наша църква »св. Стефанъ« го ржкополага въ иеродиаконски чинъ.

Сега иеродиаконъ Паисий,—задоволилъ толкова годишна мечта—макаръ че самъ той е едва на осемнадесеть години,—е примиренъ вжтрешно съ своитѣ родители и преди да замине за Русия отива въ „Илдъзъ—ханъ«, за да разбере. кога и какъ сж отпжтували домашнитѣ му за България. Но какво е неговото очудване, когато на балкона на хотела той вижда своята собствена майка г-жа Христина Ив, Пастирева! Ерменското клане е задържало и тѣхъ до сега въ Цариградъ Изтръпнала, майката не вѣрва на очитѣ си,—той голобрадъ калугеръ да е нейния Митко.

Тичешкомъ слиза по стълбитѣ на хотела бащата, а следъ него и майката на нашия монахъ. И за голямо очудване на Цариградскитѣ жители, започва се изъ улицитѣ една странна игра. Единъ калугеръ бѣга колкото му сили държатъ, следъ него тича единъ силенъ, здравъ мжжъ и най-отзадъ, плачешкомъ търчи една красива и добре облечена дама. Нашия иеродиаконъ среща файтонъ, мѣта се въ него и заповѣдва. —Екзархията!

Преследвачитѣ сжщо намиратъ файтонъ и скоро всички сж въ Екзархията. То е ясно, че яростьта на бащата и скржбьта на майката не могатъ да възвърнатъ Митка, който за винаги изчезна подъ мантията на монаха Паисия. Не помагатъ—разбира се и буйнитѣ протести противъ негово Блаженство, че въпреки волята на родителитѣ е ржкоположилъ непълнолѣтния имъ синъ.

Още сжщия денъ Екзархийския капукехая го качва на руски параходъ, който го завежда обратно въ Киевъ, за да продължи обрсзованието си. Младия диаконъ, скроменъ, прилеженъ, възприемчивъ богато одаренъ,—печели симпатиитѣ и любовьта на другари и възпитатели. Още отъ тукъ той почва своя-

та църковна и народополезна дѣйность. Мнозина бедни българи, ученици и студенти получиха отъ него широка морална и материялна подкрепа. Много вѣрни чада на църква и народъ той създаде и продължава да създава.

Иеродиаконъ Паисий завършва курса на Киевската Духовна Семинария съ отличенъ успѣхъ, на 1896 год. Презъ ваканцията той се завръща въ Ямболъ на почивка, отъ дето на тръгване за Русия презъ есеньта води съ себе си цѣлъ сонмъ бедни деца-ученици, които настанява въ разни учебни заведения на руски стипендии. Презъ септември сжщата 1896 год., той вече е студентъ въ Казанската Духовна Академия. Нѣма да говоря много за студентскитѣ му години, въпреки това, че неговия животъ тукъ може да служи за правило на вѣрата и образъ на кротостьта. Цѣли 12 години отъ младинитѣ си, той прекарва въ най-строгъ постъ.

Той не вкусва месо, не туря въ уста вино, не се докосва до цигара, не поглежда жена . . . Истина е, че днесъ Архимандритъ Паисий си е позволилъ да пуши тютюнъ. Но трѣбва да се вземе предъ видъ, че материялнитѣ вериги на неговата първа младость сж замѣнени отдавна съ страшнитѣ вериги на безбройни подвизи и страдания, готови да сломятъ всѣки железенъ духъ. Това кара всѣки отъ познатитѣ му да гледа снизходително къмъ тая малка слабость . .

Като студентъ отъ втория курсъ на академията Иеродиаконъ Паисий получава отъ св Екзархия писмо съ дата 6 май 1898 год съ което бива поканенъ да получи отъ Руския св Синодъ необходимото за Българската Църква св. Миро. Иеродиаконъ Паисий се явява въ Руския св. Синодъ въ Петроградъ и по завѣдения обичай, предявява книжата си за да получи св. Миро Помощникъ оберъ прокурорътъ на св. Синодъ, покойния Владимиръ Карловичъ Саблеръ, между другото му предлага да подпише разписка за една крупна сума—по традиция давана на лицата приемащи св. Миро—за пжтни пари по пренасяне

Архимандритъ Паисий

Следъ приемването монашеския чинъ и иеродиаконския санъ

Септемврий 1895 год.

Мирото. Но иеродиаконътъ заявява, че той е получилъ отъ Българската Екзархия сумата нужна по пренасяне св. Миро. Саблеръ е стрснатъ. Той за пръвъ пѫть среща личность, и то отъ една просящка—бедна, славянска държавица да се отказва отъ предлаганитѣ му пари. Тактичността и предвидливостьта—свойствени и до днесъ на нашиятъ юбиляръ—му внушаватъ, че той трѣбва да използува благоразположението на г-на Саблера. И наистина младиятъ клирикъ носи въ България тройно повече Миро отъ исканото чрезъ св. Екзархия. Саблеръ желае да обясни работата съ младия иеродиаконъ изъ България и пише подробно за цѣлата работа въ св. Екзархия. Тукъ става явно, че нашитѣ клирици, изпращани въ Русия за св. Миро сѫ вършили не само единъ дълбоко патриотиченъ дългъ но и една грамадна услуга на Православната ни Църква. Вънъ отъ това светото Миро имъ е донасяло и едни добри печалби: тѣ получаватъ богати средства отъ св. Екзархия и петорно по-богати отъ Руския св. Синодъ. Негово Блаженство оценява безкористието на младия служитель на Църквата. Той пише за това въ св. Синодъ въ София и веднага се взема решение—иеродиаконъ Паисий за заслуги, достойно поведение и честно служение да се произведе иеромонахъ. Обрядътъ се извършва въ Сливенъ на *30 ноември (ст. ст) 1898 г.—св Апостолъ Андрей Първозванни*. Нека забѣгна напредъ и спомня, че на 1904 г. иеромонахъ Паисий втори пѫть бива натоваренъ отъ Българската Църква да донесе св. Миро отъ Русия. Сѫщото благоприятно впечатление оставя той и сега, Руското правителство го снабдява съ официални благодарителни писма. И тоя пѫть той не се забавя да използува доброто разположение което остава у тия съ които има работа. И ние го виждаме при едно отъ своитѣ многобройни пѫтувания до Русия да води съ себе си шестнадесеть деца, които успѣшно настанява по разни учебни заведения, въпреки официалнитѣ телеграми на Сли-

венската Митрополия до Руския св. Синодъ — плодъ на интриги. Въ Руския св. Синодъ той заявява, че дори и да е необходимо да се вземе предъ видъ телеграмата на Сливенската Митрополия, — що означава цѣлата тая работа? Само едно, — че вмѣсто нему (ако той наистина има нѣкаква вина) ще се напакости на шестнадесеть бедни дечица, които нѣматъ нищо общо съ никаква Митрополия.

Разбира се и тукъ отецъ Паисий успѣва и по този начинъ оправдава бурнитѣ овации съ които не преди много Ямболчани, съ цвѣтя и музики го изпращаха на гарата на чело на групата деца, отиващи подъ негово покровителство за просвѣта въ свѣтата Русия. (Твърде много помагатъ тоя случай връзкитѣ му съ Владимира Карловича Саблера, Протоиерея Иона Кронщадски, както и застѫпничеството на генералитѣ Епанчинъ и Вадановски).

Тукъ му е мѣстото да спомена една случка изъ живота на нашия юбиляръ въ Казанската Духовна академия, оставила горчивъ споменъ въ душата му. Единъ отъ неговитѣ другари състуденти — български иеродиаконъ, отказва да служи щомъ въ богослужението фигурира и единъ иеромонахъ »схизматикъ« »Несхизматикътъ« — български иеродиаконъ билъ ржкоположенъ отъ гръцки владика, до като отецъ Паисий билъ приелъ благодать отъ българинъ — следователно схизматикъ (както знаемъ днешниятъ председатель на св. Синодъ е оня »схизматикъ«, който възложи ржце върху отца Паисия). И наистина до края на курса въ Дух. Академия речениятъ български клирикъ не е взелъ участие въ богослужението щомъ тамъ присѫтствува »схизматика«. За да се завърши съ образа на тоя достоенъ клирикъ, трѣбва да се прибави, че до като той, като »несхизматикъ« следва Казанската Духовна Академия, въ сѫщото време получава стипендия отъ св. Българска Екзархия. Днесъ сѫщиятъ заема висшия постъ въ Българската Църква.

Курса въ Духовната Академия иеромонахъ Паисий завършва на 1900 г. съ отличие и съ титула кандидатъ на богословието. Кандидатското му съчинение носи заглавие »*Теофилактъ Архиепископъ Български, като тълкователь на св. Писание на Новия Заветъ*«. Поради отличния си успѣхъ въ Академията О. Паисий получава равни права съ студентитѣ — руски поданици и бива горещо поканенъ, да остане на служба въ Руската Църква. Но нашия идеалистъ гори отъ любовъ къмъ бедната България и бърза да посвети силитѣ си въ служба на своя народъ. При заминаване той бива снабденъ съ официални препоржчителни писма отъ ректора на Академията Преосвещениятъ Епископъ Антоний Храповицки, както и отъ инспектора на Академията Протоиерей Ник. Виноградовъ.

Иеромонахъ Паисий се завръща въ Ямболъ и изпраща своитѣ препоржчителни писма въ св. Екзархия. За малко време следъ това го виждаме протосингелъ на Сливенската Митрополия, отъ дето по настояване на родителитѣ си, заминава наново за Русия, за да следва правнитѣ науки въ Одеския Новоросийски университетъ. Но въ Русия тогава духовни лица нѣмаха право да следватъ свѣтски университетъ. Енергичниятъ Паисий лично се явява — благодарение на стари връзки съ видни придворни — предъ Негово Величество покойниятъ Императоръ Николай Александровичъ въ Ливадия и получава височайше разрешение да постѫпи, като студентъ по правото въ Одеса. Нѣмамъ за цель да описвамъ день по день забележителния животъ на нашиятъ юбиляръ, нито мога изброи подвизитѣ, успѣхитѣ и борбитѣ му въ вечния му стремежъ, да осѫществи на земята правдата Божия.

Ще отбележа, че въ Руско-Японската война той, подъ знака на Червения кръстъ, жертвува живота си за своитѣ братя во Христѣ при Мугденъ и Лойянъ. И по-широко ще се спра върху другъ епизодъ изъ живота му презъ тая епоха, за жалость, епизодъ, колкото достоенъ за Отца Паисия, толкова и без-

плоденъ—но не по негова вина.

Това е историята съ болградския Български монастиръ. Като студентъ по правото въ Новорусийския Университетъ отецъ Паисий бива помѣстенъ отъ Руския св Синодъ на квартира въ Одеско Пантелеимоновското подворие Тукъ той за пръвъ пжть среща българи отъ Бесарабия отиващи на поклонения въ св. Гора и Иерусалимъ. Говоръ обичанъ, дори външенъ видъ, всичко у тѣзи хора му говори за нѣщо сродно, близко, мило. И веднага у него засѣда мисъль, че тия българи, изгубени изъ рускитѣ степи, не бива да останатъ изгубени за България не бива да загубятъ национално съзнание, трѣбва да чувствуватъ връзката си съ родината. И безъ да се бави повече той започва трескава работа по просвѣтата на своитѣ братя изъ Бесарабия, и Таврическата губерния достигащи на брой милионъ и половина дущи. Въ това дѣло той скоро намира другаръ и сподвижникъ въ лицето на Болградския протоиерей Сава Беровъ, тестъ на Д-ръ Ораховацъ. Сжщо тъй горещо вематъ присърдце новата идея виднитѣ болградски граждани—семейство Титорови, Атанасъ Вълчановъ, Шоповъ отъ Измаилъ и много др. И тръгва нашиятъ иеромонахъ по села и градове, по храмове и параклиси, по чифлици и бедни хижи да говори на българитѣ забравили своя родъ, като нѣкой новъ Паисий Хилендарецъ, да се не срамуватъ отъ името си. Защото тукъ той има милионъ и половина живи български души; които не знаятъ дори, че България е свободна страна съ свой царь и управа. Новиятъ Паисий издава самъ и разнася съ себе си много различни брошури, книжки и изобщо сведѣния за България. Набавя »Софрониево“ и го разпространява, заедно съ история на Българския народъ и мн. други, които успѣва да достави тогава изъ България. Работата се развива до тамъ, че Отецъ Паисий почва да съзнава нуждата отъ единъ центъръ на управление и обединение на разрасналата се клауза за осамосъзнаване на бе-

Архимандритъ Паисий

Като иеромонахъ следъ свършване Казанската Духовна Академия и като студентъ въ Одеския Новоросийски университетъ

1901 год.

сарабскитѣ българи. Заедно съ отца протоиерея Сава Беровъ, решаватъ и съставятъ планъ за по-нататъшна дейность. Този обединяющъ центъръ трѣбва да бжде единъ български монастиръ въ Бесарабия. Скоро новия проектъ за български монастиръ—обикаля Бесарабия и на името на българскиятъ св. Синодъ почватъ да постжпватъ дарения: крупни суми и недвижими имущества, законно чрезъ нотариусъ прехвърлени къмъ Българската Църква. Скоро по сжщия начинъ на името на св. Синодъ преминава едно грададно имущество при езерото Елбу, край Болградъ състояще отъ движими и недвижими имущества и възлизащи на нѣколко милиони рубли, както и три грададни кжщи въ Болградъ. Благодетели сега сж Екатерина и Андонъ Табакарови. Знаемъ, че г-жа Екатерина Табакарова е братовчедка на бившия нашъ военененъ министъръ г. Назлъмовъ, а съпругътъ ѝ е отъ старъ Шуменски родъ. Братътъ на г. Табакаровъ е многоуважаваниятъ въ Шуменъ, сега покоенъ попъ хаджи Панайотъ.

Г-жа Екатерина остава млада, богата, бездетна вдовица. Тя встжпва въ втори бракъ съ г. Андонъ Табакаровъ—ергенъ—съ надежда да сдобие потомство. Такова обаче не последва и въ тоя бракъ, и съпрузитѣ се отдаватъ на »богомолье« и духовни подвизи.

Блаженопочившиятъ св. Търновски Митрополитъ г-нъ г-нъ Йосифъ разказва какво впечатление е произвело между св. Синодални старци съобщението за последнята сполука на нашия юбиляръ. Старцитѣ излизатъ отъ богослужение, когато получаватъ официални документи, завѣрени чрезъ нотариусъ, за имотитѣ на Табакарови, минаващи въ притежание на св. Синодъ. Старцитѣ сж въ възторгъ. Тѣ направо наричатъ крупната придобивка »Нова Америка« за България, и натоварватъ протосингела О. архмандрита Йосифа, да пише на отца Паисия и да му благодари сърдечно отъ името на св. Синодъ. Сжщностьта на несполуката се състои въ това —

Иеромонахъ Паисий е близко познатъ на Кишиневския Митрополитъ Иакова, който гледа снизходително на идеята за основаване български монастиръ, въ неговата епархия. Той не съзира нѣкаква опасность за националната цѣлость на руската империя. Че българитѣ,—осъзнаяи се като българи, желаятъ да работятъ за своята просвѣта чрезъ построяване на монастиръ, за него това е твърде редовно. Той е готовъ да работи чрезъ св. Руски Синодъ за даване нуждното разрешение за основаване монастира. Иеромонахъ Паисий пише въ Българскиятъ св. Синодъ за успѣхитѣ си, за снизходителната благосклоность на Митрополита Иакова, който е съгласенъ монастира да бѫде подъ ведомството на Българския Синодъ, само че той—Митрополититъ да ржкополага диакони и иеромонаси (въобще клиръ) на българския монастиръ, като приема за игуменъ—иеромонаха Паисия. Всичко това нашиятъ иеромонахъ съобщава въ св Синодъ, като—както допущамъ—си е позволилъ да *посъветва* нашитѣ синодални старци, че този е единствения пѫть за сполука. Повече отъ сигурно е, че тонътъ на неговото писмо, както и условието—Кишиневския Митрополитъ, да ржкополага клиръ за Българския монастиръ е поставило нашиятъ Синодъ въ смнение, че тукъ нѣщо *не е съвсемъ тъй*. И вмѣсто да *възприема съвета* на Отца Паисия, св. Синодъ поема другъ пѫть Съ документитѣ—че притежава официанно такива и такива имоти край и въ самия гр. Болградъ—св. Синодъ на Българската Църква се отнася чрезъ нашего Външно Министерство до българския пълномощенъ министъръ въ Петроградъ—г-нъ Станчевъ.

Получилъ частно известие за хода на работитѣ въ България иеромонахъ Паисий се. връща въ България. Между него и председателя на св Синодъ произлизатъ бурни обяснения, дето—струва ми се. имало размѣнени и тежички думи Нашиятъ любиляръ, който не знае пречки при постигане идеалитѣ

си, поема пѫтя за Петроградъ. Той бърза да завари писмото на нашето Външно Министерство още въ ржцетѣ на пълномощния министъръ г. Станчевъ Но писмото вече е изпратено въ Руското Министерство на Външнитѣ работи до г-на Мансдорфъ. Тукъ, както се и очакваше, поглеждатъ на работата не съ окото на Кишиневския Митрополитъ Иакова. Напротивъ смѣтатъ, че никакъ не е редовно въ сърдцето на Русия да сѫществува една тъй да се каже екстеритория, едно чуждо владѣние и то съ цель чрезъ него да се подържа едно неруско национално самосъзнание. Друго би било—ако се бѣ послушалъ съвета на иеромонахъ Паисия, който, казваше да се моли чрезъ Руския Синодъ отъ страна на Българската Църква, като Църква бедна, да ѝ се позволи да има единъ свой монастиръ—съ цель да се подпомага материално бедната славянска Църква. И тъй всички подарени на Българския св. Синодъ имоти се конфискуватъ, а инициаторътъ на цѣлата работа иеромонахъ Паисий бива екстерниранъ.

Въ това време иеромонахъ Паисий е въ третия курсъ на новоросийския университетъ и не успѣва да завърши юридическото си образование. На пѫть за България, той минава презъ Ромѣния, служи въ българската църква въ Галацъ, дето светителствува епископъ Симеонъ, отива въ Тулча, тукъ сѫщо служи, и държи високопатриотична речь, като апелира къмъ тамошнитѣ българи да не забравятъ своето отечество, произхода си, езика, нравитѣ и т. н. Този подвигъ на ромънска територия спечелва на отца Паисия екстерниране и отъ тукъ.

Тия сътресения подкосяватъ здравето на младия борецъ за църковни и народни правдини. Той пролежава въ Ямболъ цѣли 6 месеца, подъ нежнитѣ грижи на майка си.

За да завърша съ ученическитѣ и студенчески години на нашия юбиляръ трѣбва да отбележа още една негова заслуга. На 1904 год. ще стане освещаване на семинарската църква „св. Иоанъ Рилски« въ

София, Но семинарията нѣма никакъвъ инвентарь, никакъвъ полиелей не виси отъ кубето, никакво свещенническо одѣяние нѣма въ празнитѣ шкафове. Лично азъ имахъ случая да провѣря по официяльни документи, че цѣлия инвентарь на хр. „св. Иоанъ Рилски«, всички полиелеи, утвари, одежди и т. н. е доставено по инициативата, грижитѣ, та и личнитѣ пожертвувания на отца Паисия. Струва ми се, че и до днесъ тоя инвентарь не е подновенъ — ето вече двадесетъ години.

ЦЪРКОВНА ДЕЯТЕЛНОСТЬ.

Първо игуменство

Председатель на св. Синодъ презъ 1905 год. е блаженопочившия св. Врачански Митрополитъ Константинъ. Св. синодъ съ писмо извиква иеромонаха Паисия въ София и го поканва да заеме игуменското мѣсто на св. Бачковска обитель. Отецъ Паисий —доста опитенъ и предвидливъ вече въ житейскитѣ работи, помолва да му се даде известенъ срокъ, като сжщовременно му се позволи да посети монастиря само като гость и да разгледа обстановката, при която ще трѣбва да работи. Тази обстановка обаче носи такъвъ характеръ щото уплашва дори отца Паисия. Азъ не зная имамъ ли право да изнасямъ факти, половината свидетели, а може би и дейци на които сж живи. Наистина,—печална е нашата църковна действителность. Но пита се кому услужваме ние като премълчаваме и криемъ порока? На тия ли които го вършатъ? Или на църквата—за смѣтка на която го вършатъ? Нима ще признаемъ, че закрилянето на лошитѣ църковници е полезно за цѣлата Църква? И не ели по-добре, да разкриемъ нѣщичко отъ гнилотата на нашия животъ, за да стреснемъ и отвърнемъ отъ злото, поне тия които за въ бждаще ще разоравятъ Христова нива?

И тъй на 1905 год. иеромонахъ Паисий идва да погостува въ Бачковския монастирь и заварва тамъ пълно морално падение. Прости, невежествени, груби монаси заварва той тукъ, предадени—нека го кажемъ направо—пиянство и разни пороци. Предъ монастирската ограда, а често и вжтре сж се устройвали безумни вакханалии съ музики и хора.

Наследенитѣ отъ гърцитѣ имущества сж намѣрили достойни наследници. Защото до колкото знаемъ—тоя начинъ на животъ е билъ узаконенъ още при гърцитѣ. Дълбоко религиозният, макаръ и простъ игуменъ иеромонахъ Пахомий напразно е викалъ къмъ св. Синодъ за помощь. Неговото изпитано до тогава благочестие и любовь къмъ Църквата не е било взето подъ внимание. Напротивъ—повѣрвало се е на тълпата окаяни монаси, които заедно съ жителитѣ отъ селата отпочватъ една кампания противъ игумена Пахомия: клюки, клевети, доноси,—всичко е пуснато въ ходъ На страната на иеромонаха Пахомия е само младиятъ иеродиаконъ сега архимандритъ и игуменъ на монастиря св. Врачь —Йосифъ. Но тѣ сж безсилни срещу това котило. Сега можемъ да си представимъ какво изпитва младиятъ високообразованъ руски възпитаникъ при сблъсквaнето си съ тая ужасна действителность. Дѣдо Пахомий го посреща много любезно и внимателно, той му дава въ услуга единствения си вѣренъ човѣкъ—иеродиакона Иосифа, предлага му най-хубава стая и силно желае да го задържи по-дълго, за да има кому да изплаче мжката си. Но мжката на дѣда Пахомия личи и безъ думи. Тя крещи въ поведението на монаситѣ, тя вика отъ мръсния дворъ, непочистени помѣщения, тя скимти отъ скритата язва на св. Обитель, тя навсѣкжде показва своята ехидна глава . . .

Роденъ и отгледанъ въ—аристократиченъ домъ, порасналъ при богата обстановка, възпитанъ въ нежность, чистота, дори святость, нашиятъ иеромонахъ изведнажъ помисля като че е въ ада, въ дей-

ствителния, страшенъ адъ, дето трѣбва, да се бори съ страшнитѣ сили на тъмнината. Душата му се погнусява, нервитѣ му,—още назакрепнали отъ дългото боледуване, не издържатъ и той избѣгва отъ това страшно жилище въ бащина си домъ въ Ямболъ. Сега тъкмо родителитѣ му изливатъ мжката си и го упрекватъ, че не ги е послушалъ—на времето. Веднага отецъ Паисий рапортира до св. Синодъ, че не може да приеме игуменството на Бачковския монастирь, по тия и тия причини. Въ сжщото време той телеграфира въ св. Екзархия, да му се даде служба и скоро получава отговоръ сжщо телеграфически, че служба има,—да тръгва. Надвечерието на заминаването му за Цариградъ. Багажътъ му е стегнатъ, паспорта готовъ. Нашиятъ юбиляръ е въ молитвената стая на майка си, която отъ скръбь по своя синь—монахъ, се е отдѣлила отъ своя мжжъ, като си е наредила молилня. До кжсно всички стоятъ и предадени на нерадостни мисли за новата раздѣла и за опасноститѣ които чакатъ О. Паисия въ Турция, едва едва промѣнятъ по нѣкоя дума. Най-после цѣлия домъ се предава на почивка и сънь. И тукъ Отецъ Паисий вижда сънь, който за него и до днесь е Божие наитие и откровение. Азъ слушахъ тоя сънь отъ устата на Високопредобния архимандрита Паисий и до колкото разбрахъ предшествующитѣ моменти на съновидението сж следнитѣ. У неговата душа има два момента: първиятъ е новата служба, която той получава въ Цариградъ и за която говори и мисли, а вториятъ това е монастирьтъ при с. Бачково, посветенъ на св. Богородица. Отъ този монастиръ той бѣга и не желае дори, да мисли за него, (подтисната идея)—отъ една страна, че монастирьтъ наистина е билъ страшенъ, отъ друга, че той (дълбоко нѣкжде въ подсъзнанието) не е билъ увѣренъ, дали наистина има право, да бѣга отъ тамъ. И ето когато той спи, пробужда се цѣлата подсъзнателна область и му рисува следната картина. Той е предъ

входнитѣ врати на св. Бачковска Обитель, обърнатъ съ лице къмъ с. Бачково. Една госпожа, цѣла въ скжпи дрехи, покрити съ елмази, отъ които тя свѣти, иде къмъ него Той я помисли за нѣкоя високопоставена дама,—въ Пловдивъ има чужденци и не е чудно, че нѣкоя жена на чужди консулъ иде на гости Отецъ Паисий я чака да се доближи и й казва: »Прощавайте! Азъ съмъ новъ въ монастиря и не зная какъ да Ви приема, тукъ всичко е мръсно«. Дамата съ елмазитѣ му отговаря: »Азъ съмъ Майката Божия«. Той приближава, цѣлува й ржка. Тя го завежда въ съборната Църква, предъ чудотворната икона, посветена именно на Майката Божия. Тя го накарва да прави поклони, подава му жезълъ, облича му сакосъ и му казва.—

—Ти бѣгашъ, но ще бждешъ игуменъ въ моя монастирь. Много ще те гонятъ и ще пострадашъ; ела азъ ще ти посоча отъ кого ще страдашъ.—И Божията Майка го води отъ келия на келия и му сочи монаситѣ, които ще го гонятъ.—Наистина, продължава Небесната, Царица,—ти ще бждешъ преследванъ и прогоненъ, но пакъ ще се върнешъ и ще възобновишъ моя домъ . . .

Ако онова, което азъ казахъ за подтиснатитѣ идеи не прилича на научно обяснение, азъ съмъ готовъ да се съглася, че тоя сънь все пакъ има своето земно обяснение Ние сме чада на земята и хвала на науката, която успѣва да лови въ мрака принципитѣ на живота и смъртьта. И не това е чудно че ние можемъ да обяснимъ, обосновемъ и »разтълкуваме« единъ сънь. Напротивъ азъ, като животописецъ бихъ се радвалъ ако всѣки моментъ въ нашия сънъ би билъ обясненъ научно,—тогава нѣма да има догадки и съмнения при тълкуването му. Самъ азъ намирамъ, че напримѣръ отиването при чудотворната икона и правенето поклони предъ нея (това е единъ великолепенъ сребърен барелефъ) се обяснява съ това, че при първото посещение на отца Паисия въ монастиря, у него е заседнала мисъльта,

че между цѣлата мръсотия и гнусота на монастиря, все пакъ тамъ остава хубаво: това е чудно красивата икона на Божията Майка и най-после самата тая Божия Майка изложена тукъ на поругание. И тъкмо когато си обяснимъ научно чудния сънь на отца Паисия, ние сме длъжни да преминемъ къмъ фактитѣ. А фактитѣ сж такива.—На сутриньта иеромонахъ Паисий разказва съня си. Неговата религиозна майка, която веднажъ сама бѣше опитала знака св. Богородица, му казва —

—Не отивай въ Цариградъ, а върви въ Бачковския монастирь,—тамъ те вика св. Богородица!

Но, назначението отъ Екзархията е тукъ и трѣба да се бърза за Цариградъ.

И наистина отецъ Паисий отива въ Бургазъ, качва се на парахода и стига благополучно до Галата. Тукъ обаче—поради редица възтания въ Македония—не допущатъ българскитѣ поданици да слѣзатъ, а ги връщатъ обратно съ парахода. Въ Бургазъ той намира телеграма отъ св. Синодъ, съ която му се предписва да се яви въ София. На 24 октомврий, 1905 год. той е въ София, получава назначение за игуменъ на Бачковския монастиръ и на 26 октомврий, с. г. Димитровъ день той служи тукъ първа литургия. Тази длъжность той заема година и два месеца. Св. Синодъ го изпраша тукъ съ любезно писмо въ което се изреждатъ способноститѣ и дарбитѣ на младия клирикъ. Независимо отъ вжтрешното положение, монастърьтъ на—онова време—има седемдесеть хиляди лева дългъ. Тукъ е потрѣбна здрава и енергична ржка. При това у насъ за първи пжть се изпраща лице съ вище образование, да служи въ монастирь. Мнозина въ София го съветватъ и дори хулятъ: да не се съгласява, да заврови днитѣ си въ монастиря. Но, първата добродетель на монаха е послушанието! И иеромонахъ Паисий, човѣкътъ съ кандидатската титла, човѣкътъ почти на два факултета, току що напусналъ блестящиятъ животъ въ Одеса, влиза въ оная среда,

отъ която той не преди много се уплаши и избѣга. Сега обаче той ревностно се заема да постави редъ въ дома на Божията Майка. Въ кратко време изплаща дълговетѣ на монастиря, следъ упорити борби, извоюва обсебенитѣ монастирски имоти, ремонтира и приспособява едната—почти рухнала—часть отъ монастиря, като открива тамъ духовно-пѣвческо училище, намира мѣстото на старата славянска библиотека, изнамира старото скривалище, отъ което се изваждатъ съ хиляди килограми оловени плочи и други археологически ценности, покрива църквата, наричана „Гробницата«, въ която намира лика на царь Ивана Александра, посажда овощна градина и пр. и пр.

Но най-крупното събитие изъ живота му презъ тоя периодъ,—това е откриване гроба на св. Евтимия Патриархъ Търновски Върху тоя епизодъ азъ ще си позволя да се спра по-нашироко. На тоя въпросъ—де е гробътъ на Патриарха св. Евтимия Търновски—има посветени много статии, брошури, та че и цѣли книги Азъ нѣмамъ за цель отново да подигамъ и разрешавамъ отъ научно-исторически и археоложенъ погледъ проблемата по която вече се произнесоха корифеи на науката ни. Но като желая да подчеркна участието и заслугитѣ на нашия юбиляръ въ това дѣло, азъ не мога—поне въ общи щрихи—да не очертая какъ на времето се развиваше работата.

Не е чудно че младия иеромонахъ Паисий, назначенъ игуменъ на Бачковския монастирь се е заинтересувалъ отъ историята на монастиря, отъ неговото минало, отъ сведенията, събитията та че и хипотезитѣ, легендитѣ и преданията свързани съ неговото име. Азъ знамъ, напримѣръ, че г. Хр. Ив. Поповъ, кандидатъ на богословието и учитель въ Пловдивската гимназия, »Александъръ I«, издаде на 1901 г. книжка посветена на Патриарха Евтимия. На стр. 114 въ тая книжка г-нъ Поповъ ни говори де е билъ заточенъ Патриахъ Евтимий Сиредъ По-

пова Евтимий е билъ заточенъ нѣкжде изъ Тракия, въпреки това, че Цамблакъ нарича мѣстото на заточението—Македония. Доста задоволително г-нъ Поповъ доказва, че нѣкога Тракия се е наричала Македония. Г-нъ Поповъ ни дава цитати отъ маса учени—наши и чуждестрани отъ които става явно, че Последният Търновски патриархъ непременно е билъ известно време въ Бачковския монастирь. На въпроса—де е умрѣлъ Търновския светитель,—г-нъ Поповъ отговаря: „За това почти нѣмаме сведения«. Самъ той мисли, че не е изключена възможността Патриарха да се е »представилъ въ Господа“ въ сѫщия (Бачковски) монастирь, дето е билъ заточенъ (Между скоби трѣбва да спомена че Поповъ цитира П. Сьерку »къ исторіи и т. н.“ т. I, вьшп II, ст. XXX—XXXI и 78. отъ дето се вижда че въ зографския монастирь Патриахъ Ефтимий е билъ канонизиранъ и признатъ за светецъ.)

Не е чудно, че младиятъ игуменъ на монастиря е ималъ подъ ржка подобни книги. Ето какъ той предприема редица разкопки и най-после на 9 декември (ст. ст.) 1905 год., действително изнамира свещенитѣ останки на последния български патриархъ Евтимия предъ главнитѣ западни врати на съборната монастирска църква Веднага синодална комисия, въ която влизатъ проф. В. Златарски, архимандритъ Неофитъ, сега св. Видински Митрополитъ и иеромонахъ Григорий Чизмаровъ, идва въ монастиря, констатира изнамѣрването, съставя протоколъ, върху който слагатъ подписитѣ си всички братя на монастиря, лични свидетели на работата, и скоро цѣла България просиява, че думитѣ на Хилендарския Паисия »И ние сме имали нѣкога светци«,—се справдаватъ. Комисията докладва въ св Синодъ резултата отъ своята работа и прибира за синодалния музей останкитѣ отъ одѣжди, съ които е билъ погребанъ нашия светецъ. Трѣба да бжда справедливъ и да забележа, че комисията е направила, тъй да се каже, забележка и дори съставила

актъ на игумена на монастиря, задето е позволилъ да се постави въ оцетъ оловяната плоча (цѣла потънала въ дебелъ слой ръжда) която е била сложена въ гроба на патриарха и върху която сигурно е имало вѣрни и точни данни върху личността погребална тукъ и събитията, които сж съпровождали това обстоятелство. Така или инъкъ славата по откритието гроба на патриарха Евтимия пада върху нашият юбиляръ. Неговата радость е безгранична. Той ликува Но той е забравилъ злобата, ненавистьта и подлостьта на човѣшкия родъ. Скоро—той ще бере плодоветѣ отъ своята безукоризнена праведна дейность. Той влѣзе въ гнѣздото на ехидната и го разруши. Той подигна страшно гонение не противъ личността, а противъ пиянството, разврата, кражбитѣ, противъ поквората въ всичкитѣ й видими и невидими форми. Ако тая поквара успя да ухапе петата на Божия Синъ, тя ще нарани сърдцето и на Неговитѣ чада.

Тукъ си позволявамъ да изнеса имената само на нѣкои отъ дейцитѣ—споспешници на лукавия отъ онова време. На първо мѣсто тукъ фигурира иеромонахъ Платонъ, падналъ по-късно подъ ударитѣ на страшенъ параличъ, иеромонахъ Филаретъ, умрѣлъ така сжщо въ гнусна болесть, после иде монахъ Евтимий, разтриганъ за громко поведение, касиера на монастиря Симеоновъ, позорно убитъ отъ самитѣ монаси и мн. др.

Тъкмо по това време младиятъ Паисий, Заместникъ на Пахомия води отчаена борба срещу навицитѣ на фенерското гръцко духовенство, намѣрили богатъ приютъ подъ стрѣхата на „Майката Божия«. Старата тактика отново е пусната въ ходъ. Противъ игумена на монастиря се отпочва борба отъ страна на покваренитѣ монаси—монастирски братя. Доноси, клюки, злоречия, лъжи, фалшивикации, предъ нищо не се спира фантазията на ония, които виждатъ въ лицето на новия игуменъ края на своя „блаженъ животъ«. Който познава психиката на нашето монашеско съсловие нѣма да се зачуди за хо-

да на събитията, които трѣбва да разкажа. Отделени отъ свѣта затворени въ четири стени, свикнали да вѣрватъ въ утрешния день, (че хлѣбъ, месо и вино има), отвикнали отъ самостоятеленъ—трудовъ животъ, отвикнали, често и отъ работа, тѣ се отдаватъ на завистъ, интриги, доноси и глупави, мръсни клюки . . До като не се направи реформа въ монашескитѣ устави, азъ ще твърдя, че нашето черно духовенство изъ монастиритѣ днесъ е една безмислица . . .

Противъ иеромонаха Паисия се излива цѣлъ потокъ оплаквания и доноси Но въ това време св. Синодъ оценява грамадната услуга на своя младъ клирикъ. И наистина *на 27 декември, сжщата 1905 год.* ние виждаме иеромнаха Паисий вече ржкоположенъ, по решение на св. Синодъ, въ архимандритска степень „за усърдното му старание и като награда по откриване гроба на Патриарха Евтимий Ржкоположението се извършва въ София отъ блаженопочившия св. Софийски Митрополитъ Партений.

Въ сжщото време интригитѣ—отъ страна на монастирскитѣ братя—продължаватъ. св. Синодъ изпраща анкетьори—за проверка на обвиненията. Въ нѣкой провинциаленъ вѣстникъ били изнесени дѣла на монастирскитѣ братя, които компрометирали цѣлата ни Църква. Като дѣла тъмни и отъ интименъ характеръ—за комисията станало ужъ явно, че не другъ, а игумена ги билъ изнесълъ предъ свѣта. Азъ и по-горе споменахъ нѣщо по тази работа. И сега пакъ ще повторя,—дори и тъй да бѣше, трѣбваше ли ние да преследваме правдата? Пита се, сега следъ като синодалната комисия представи своя докладъ, следъ като изтъкна мнимата нетактичность на игумена, редовно ли бѣше за туй че се изнася истината, да се накаже не другъ, а този, който поставяше тая истина по горе отъ своя животъ? . . Ние сме свидетели, какъ на скоро се разигра подобна игра въ София. Единъ нашъ почтенъ клирикъ излѣ-

зе въ пресата, като заплашваше, че ще изкара на лице дадени пороци въ наши висши църковни кржгове. Вѣстницитѣ оповѣстиха, че тоя клирикъ билъ даденъ подъ сждъ. Но до колкото знаемъ сждъ не е образуванъ и работа се уреди »по комшийски«. Така сжщо и тукъ! Какво се направи по сжщината на работата? Разкриха ли се позорнитѣ дѣла на монастирскитѣ братя отъ онова време? Наказаха ли се виновницитѣ? Този нашъ страхъ предъ светата истина тласка Църквата и народа ни къмъ гибель. Тази тактика,—да накажемъ по-слабия, да затулимъ правдата и да се освобождаваме отъ тия клирици, които безъ да държатъ смѣтка за личности, бичуватъ злото,—справедливо е спечелила на Църквата титулъ—»византийска« . . .

По сжщото време, случайно идва въ св. Бачковска Обитель младия нашъ професоръ—историкъ Йорд Ивановъ. Най-добросъвестно се заема човѣкътъ, да проучи даннитѣ по откриване гроба на св. Евтимия. Ние дълбоко ценимъ ерудицията и познанията на г-на Йорданъ Ивановъ. Но сжщо добре знаемъ, че той е дошелъ въ Бачк. монастирь съ предвзетата мисъль, че гробътъ на Патриарха Евтимия не е тукъ, а много по-на югъ,—въ Македония И ето тази мисъль у почтения професоръ се подкрепя отъ „положителнитѣ данни« съ които богато го отрупватъ братята на Бачковската Обитель. Най важното обстоятелство въ тоя духъ за професора е билъ показанието на Иеромонаха Платона и послушникътъ му Иванъ. Иванъ, подученъ отъ Платона твърди, че следъ като разкопката е направена, една нощь игумена на монастиря влиза въ отворената яма (дълбока три метра) и поставя оловената плоча, която на утре изваждатъ и сочатъ като доказателство, че това е наистина Евтимиевъ гробъ. А знае се, че разкопкитѣ и разкритията сж ставали публично, че монаси, селяни, селянки и деца отъ околнитѣ села сж присжтствували при откриването на гроба. Лично азъ имахъ случая, да чуя отъ устата на

г. Михалъ Кънтевъ изъ с. Бачково, тогава младо момче, че той и мнозина други сж присжтствували на разкопкитѣ. Кънтевъ намира изъ разровената пръстъ една златна монета 4-5 сантиметра въ диаметъръ и много дебела, която сжщиятъ тоя послушникъ Иванъ му отнѣма отъ ржката. Така или инъкъ младиятъ професоръ се съмнѣва, че тукъ наистина е Евтимиевътъ гробъ и предполага, че това е обикновенна монастирска мистификация. Той започва полемиката съ проф. В. Златарски, който обаче упорито държи на това, че Патриахъ Евтимий е оставилъ кости въ Бачковския монастирь. Чисто научния историко—археологически споръ върви по своя пжть—дълго време. Обаче вързъ нашия юбиляръ скоро се посипватъ неправедни укори и наказания. Единъ отъ синодалнитѣ старци го нарича шарлатанинъ. Не следъ дълго той бива уволненъ отъ длъжностьта игуменъ. И редица неволи и страдания го обхващатъ. Идеализма му търпи втори страшенъ ударъ. Той почва да се съмнѣва въ Църквата и ржководителитѣ ѝ. Душата му е страшно ранена. Той дири правдата вече по-далечъ отъ *»князя мира сего«* . . Каква дълбока рана оставя въ душата му цѣлата тая история личи отъ позива му до църковно-Народния Съборъ (презъ 1921 год.) отъ който правя малки извадки. *»Тия тихни (на братята отъ монастира, та че и на ония, които сж го сждили) постжпки ми дадоха да разбера, че нищо не струва живота на човѣка предъ честьта, която измъсти изъ сърдцето търпението и ми шепне да скитамъ брулень отъ вихъра . . . Сърцето ми е измжчено до смъртъ. Въ гърдитѣ си азъ чувствовамъ празнота. Напразно азъ простирахъ ржце кжмъ църковнитѣ учители и молихъ да ми повърнатъ правдата по гроба на патриарха Евтимий. Предъ очитѣ ми вѣчно стои арената на безкрайните неправди, които преобърнаха животи ми въ отворенъ гробъ... Ето защо азъ отидохъ въ пустинята (Атонъ) за да диря Бога „спасающаго мя отъ малодушия и бури“...*

Преди да продължа историята на нашия любимъ *»дѣдо«*, нека завърша—съ единъ цитатъ въпроса около гроба на патриарха Евтмия.

Въ кн. IV отъ *„Изъстия на историческото дружество въ София«*, 1915 год. стр. 217 намираме—на около половинъ страничка—онова отъ което тъй силно се е нуждаелъ отецъ Паисий на 1905 г. Въ статията си *»Исторически известия и предания изъ Ловешко“* г-нъ Г. Ивановъ на десеть печатни страници излага съдържанието на открититѣ отъ него изъ оня край старинни писменни паметници. Подъ № 26 на своя списъкъ г-нъ Ивановъ пише.

„речемъ и о семъ еже обрѣтохъ въ кѣсаріи и палестинской писано, пжтьшѣствіа, 2 стр. Отъ тая статийка има загубени страници (Отъ срѣдата на текста). Тя завършва съ следнята, писана отъ сжщата ржка, преважна за нашата история преписка:

Сіа жѣ мы отъ книги константина филѡсѡфа, яко же рече ся преписана обретше, зде положихомъ и ина же лѣтописана, яже ова вьземше отъ другия книги . . . (Изброяватъ се мѣстата отъ гдето се ползувалъ писачьтъ) . . . нь сего вышереченнаго константина. мало о немь коснем ся яже отъ его вых сьродникъ по преетію. Глаголатъ бо яко ученику быти нѣкоему андрею, отъ ученикъ ефтиміа бывшаго патриархомъ трьновскомъ, при христолюбивому царю и послѣднему бльгаромъ, шишману. попущеніемь вьсеси (л) нагѡ бога живота съ царьствомь обнажсна, отъ измайлтьскаго царя баазита сына 'амурата царѣ убіенаго на косову мылошемь, въ лѣтѣ sца (6901—1393 тогда и 'ефтіміе бѣ, въ стенимѣхъ изгнанѣет ся, ѡдеже и ко'нець житію приемь Мнагаа писана йзоставивъ изложена о житіахъ святихъ, царю Константію. преподобнѣй пятки, и рилскому іоанну. и мегленскому іларіону. филотее аргишкои й святѣ недѣли, и ина мн(о)го цьркъвы же, пѣтриѳтиси падши ся до основаніа, отъ нечествих врѣмень владящихъ тѣмъ же и гробъ святаго невѣдом оустрои ся до днесь, съ же Констан-

тинь, йзъ младà страхъ Божіи сѐбѣ припрягъ. Кнеижнему оучѐнію йздавает ся дóстиг же мóнастирь, йдежѐ оученикьи ефтіміевы обрѣть вь малѣ сàмаго й святѣйшагó ѐфтиміа, не обрѣть жйва ѐще . . .

Къмъ тоя пасажъ г-нъ Ивановъ прави бележка:

Тая приписка приключва спора за мѣстозаточението и гроба на Патриахъ Евтмия.

И тъй архимандритъ Паисий, когато открива гроба на Патриарха Евтимия, не ебилъ шарлатанинъ, не е лъгалъ свѣта и науката, не е рисувалъ оловяни плочи. Но злобата отмъщението и притиснатиятъ порокъ го обвиниха и началството му бързо повѣрва на доноса и клюката повече отъ колкото на него, посветилъ живота си на истината. Струва ми се, че е съвършено излишно да споменавамъ, какъ лесно би могълъ отецъ Паисий да мине за герой, мжченикъ и светецъ, да се прослави и дори материално, да бжде възнагражденъ, ако бѣ тръгналъ по водитѣ на »силнитѣ на оня день« въ нашата Църква (»свѣтската опасность« въ Църквата, както наричаше тия лица другъ архимандритъ въ Църковния Съборъ). Но той е обезпеченъ материално и никога не е дирилъ награди безъ заслуги. Той смирено и до днесь носи сухия кръстъ на скромно труженичество, като чака награда отъ Онзи, който го е повелъ по своя пжть.

Срещу Архангеловъ день, 1906 год. въ св. Бачковска Обитель се получава Синодна разпоредба, съ която се лишава отъ длъжность игумена Архимандритъ Паисий—Писмото е въ ржцетѣ на единъ клирикъ—иеромонахъ, преподаватель по източно пѣние въ новоотвореното училище. Безъ да съобши на игумена, какъ стои работата, той подготвя братята за едно детрониране на досегашния свой личенъ приятель и началникъ. Сега като разказвамъ тая колкото смѣшна толкова и ниска постжпка на музикословѣстния тоя клирикъ, струва ми се, че разправямъ легенда отъ времето на св. Иоана Златоуста. Въпрос-

ния—мисля—е ималъ свои лични »достатъчни основания“ да се сърди на игумена.— Той е предполагалъ, че писаното въ мѣстния Станимашки вѣстникъ произхожда отъ отца Паисия. Азъ не можахъ да събера точни сведения, кой е автора на тая опасна за виртуоза—пѣвецъ, статия. Но знамъ, че тамъ сж се разказвали редица „похвални« негови дѣла: безподобни гуляи, интимни срещи съ лица отъ нежния полъ и т. н. Братята—монаси сжщо не хранятъ дълбоки симпатии къмъ младия си игуменъ »реформаторъ«, по извѣстни вече причини И ето когато игумена се покачва на трона, облеченъ въ мантията за да служи, литургия,—всички начело съ „пѣвеца«— иеромонахъ се впущатъ отгоре му, свалятъ му мантията съ весели и буйни викове: »Ти не си вече игуменъ, долу!“ Наистина достойна за нашитѣ нрави, картина!. . . ...

Тогава именно Отецъ Паисий сравнява себе си съ гоненията отъ папата Лютера По сжщото време умира и майка му—благочестивата Христина Ив. Пастирева. Самъ нашиятъ юбилярь твърди, че основитѣ на неговата вѣра, на благочестието и изобщо на религиозното му настроение се дължатъ именно на майка му. Всички тия събития убиватъ духа му, и нанасятъ тежъкъ ударъ на ентусиазма и енергията му И той бѣга въ *„дъното на високитѣ Атонски планини«*, за да дири цѣрь на душата си. Тукъ наистина дълбокото му отчаяние се смѣня съ пълно спокойствие. Величавата онази природа, самотията, въ пустинята, любовьта съ която го ограждатъ атонскитѣ пустиножители—всичко това му дава да разбере, че Богъ не е напустналъ земята. Споменитѣ на от. Архимандрита отъ Атонъ сж много свѣтли. Службитѣ които той извършва, заедно съ руско и българско духовенство, проповедитѣ, които говори предъ многобройни слушатели—поклоници, приятелскитѣ връзки завързани между него—отчаенъ въ свѣта—и отшелницитѣ на Атонъ—това всичко събужда у него духъ за ревностно служене между народа Струва ми се, че по това време от. Паисий ходи

на поклонение на Божия Гробъ. Азъ си спомнямъ само единъ епизодъ отъ *хаджилъка* на нашия юбилярь. Заедно съ мнозина поклонници той отива при свешенната рѣка Иорданъ. Има определено мѣсто за »кръщаване« на хаджиитѣ Но тамъ има цѣла тълпа хора отъ различни възрасти и полъ. Нашиятъ монахъ се скрива задъ висока папратъ, бързо се съблича и съ определената формула „кръщава се рабъ Божий Архимандритъ Паисий, во имя Отца и Сина и светаго Духа« се схвърля въ рѣката, като блаженно се отпуща върху свещеннитѣ води. Работата обаче е тамъ, че тукъ мѣстото — приготвено специялно за кжпане—е по-дълбоко отъ човѣшки ръсть. Веднага новиятъ поклонникъ изгубва почвата подъ краката си и намира дъното Наистина, готовитѣ, за тая цель, араби се впущатъ, изваждатъ го изъ водата, обръщатъ го надолу съ глава и изкарватъ отъ него нѣколко литри вода, като отново го възвръщатъ къмъ животъ. Но тоя епизодъ сигурно е подшушналъ на възторженията идеалистъ, че дори и свещеннитѣ води могатъ да бждатъ коварни, щомъ не си предпазливъ съ тѣхъ. . . .

Изъ Атонъ го измъква неговиятъ духовенъ старецъ—Браницкия Епископъ Неофитъ, който го убеждава, че нѣма право да губи днитѣ си въ отшелничество до като народа чака своитѣ достойни пастири Въпросътъ се касае до Македония и службата тамъ—свързани съ националното самосъзнание и религиозната свобода на македонскитѣ българи.

РАДОВИШЪ

Съ писмо № 835 отъ 1907 год св Екзархия го назначава председатель на Радовишката църковна община. Радовишката околия — по онова време се състои отъ тридесетъ и едно села, деветнадесеть отъ които сж българи чисти отъ чуждъ примѣсь Останалитѣ сж смѣсени—българи и турци И тукъ турцитѣ изтезаватъ и избиватъ българското

население, за да ги премахнатъ окончателно отъ родноитѣ имъ пепелища. Околията се дѣли на дванадесеть енории съ осемь църкви. Въ селата Дѣдино, Сулдарце и Гарванъ църквитѣ сж запазени отъ незапомнени времена. Единъ надписъ въ Дѣдинската църква ни сочи като начало на основанието й датата 1212 год Вѣроятно по това време сж строени и другитѣ две, ако се сжди по строежъ и други белези.

Изъ околията имъ общо 34 църкви монастири и параклиси. Но това сж само жалки останки, полуразрушени или съвършено сринати сгради,—свидетелствуваши за силно развитото нѣкога християнско благочестие изъ тоя край. Въ религиозно отношение радовишката околия по онова време стои сравнително високо. Националното и религиозно самосъзнание е подигнато. Чужди пропаганди почти нѣма (като изключимъ нѣколкото семейства—протестанти въ Радовишъ и селата Раклишъ и Подерешъ). У младитѣ се забелезва силно стремление къмъ образование. Но отъ друга страна тукъ населението изъ цѣлата околия е раздѣлено на две партии: Ципувисти и Зафиристи. Враждата между двете партии е била тъй гореща, че често споровете се завършвали съ побоища Много братска кръвь се е проливала, като резултатъ отъ тия борби Особено паметни сж братоубийствата въ селата Гарванъ Загорце, Конча, Скороше, Смилянце и др.

Въ единъ свой рапортъ до св. Екзархия за дѣйносьта си изъ Радовишко о. архимандрита сравнява съ антиохийцитѣ отъ времето на св. Иоана Златоуста, който разказва, че споровете принудили жителитѣ на Антиохия, да скжсатъ роднинскитѣ си връзки и да забравятъ близкитѣ си.

Какво заварва въ Радовишъ архим. Паисий? Като жертва на споменатитѣ борби пада убитъ неговътъ предшественикъ—Екзархийски пратеникъ иеромоахъ Йосифъ Тасевъ. Противната партия зема надмощие и принуждава цѣлото население, да се откаже отъ Екзарзийски пратеникъ, като си избере,

за свой духовенъ вождъ, единъ отъ мѣстнитѣ енорийски свещеници. Новоназначеният председатель на църковната община идва тукъ, но никой не го посрѣща (по приетия редъ) никой не го приема никой не идва да му предаде управлението на околията. Така три дни той стои въ »неизвестность«, като нѣкакъвъ случаенъ, скритъ гостъ.

Убиецътъ на иеромонаха Йосифа,—младия войвода Иванъ Николовъ, зълъ врагъ на бившия Екзархийски пратеникъ—се научава, че е дошелъ новъ председатель и пожелава да го види. Какво е обаче негового очудване, когато въ лицето на новия Екзархийски пратеникъ той открива отца Паисия, нѣкогашенъ свой голѣмъ благодетель! Младия четникъ забравя идеитѣ, враждитѣ и ненавистьта. Веднага той събира хората си, убеждава ги, придумва ги, разпрява имъ кой е от. Паисий и успява—на третия день отъ пристигането да устрои блѣскаво посрѣщане и радушенъ приемъ на новия духовенъ началникъ. Предава му се управлението и той съ радость поема неговитѣ бразди . . . Скоро ревностьта, трудолюбието, енергичната самоотверженость му спечелватъ симпатиитѣ на цѣлото население. Въ продължение на една година той обикаля десеть пѫти всѣко селце и колиба на околията си. Подига духа, обединява възгледитѣ, сближава душитѣ. Азъ не се наемамъ да разкажа всички подвизи извършени отъ о Архимандрита тукъ. Но не мога да се въздържа да не разкажа нѣкои отъ тѣхъ.—

Селото Конча е разположено въ политѣ на Кончанската планина. Болшинството отъ населението сѫ турци. Но и българитѣ си иматъ свой българинъ—кметъ, както турцитѣ. Българитѣ тукъ сѫ добри християни За енорийски храмъ имъ служи старата монастирска църква Кончанския монастирь е единствено (между многото други) запазенъ, строенъ отъ старитѣ български царе.

Българскиятъ кметъ има дъщеря—Мара, първа хубавица на селото. Не веднажъ синьтъ на турския

кметъ се е заглеждалъ въ красивата й игра на хорото, не веднажъ той я следи, когато тя съ бѣли менци на рамо отива на вода . . .

Младиятъ бегъ е влюбенъ до полуда. Той моли обѣщава придумва. . . . Но Мара е непреклонна. Тя не може да остави вѣрата си и да земе турчинъ. Единъ день изъ селото се разнася вестьта, че Мара е грабната отъ извора и отвлечена. Наистина Мара е откраднатa и заведена въ дома на имамина въ Радовишъ. Населението е възбудено. Оплаквания и протести започватъ да постѫпватъ както до председателя на църковната община, тъй и до каймакамина (окол. началникъ) на Радовишъ. Но нищо не помага. Мара стои цѣли двайсеть дни у дома на Радовишкия имаминъ. Тя не е потурчена не е жена на кметова синъ; но е подложена на строгъ надзоръ: никакво сьобщение съ българитѣ не й се позволява.

Нѣколко пѫти о. Паисий се явява при каймакамина като го изобличава, че допуща такива беззакония и неправди, като го увещава да пусне девойката. Но каймакаминътъ съ свойствената турска извъртливость успѣва винаги да намѣри начинъ да се изплъзне отъ изпълнение на дълга си. Той ту се страхува отъ възбуденото турско население, ту заява че Мара сама е избѣгала тукъ, ту не смѣе да поеме самъ разрешението на такъвъ „сложенъ въпросъ«. Отецъ архимандрита му заявява, че дългъ е на управлението да изпълни закона и традицията за такива случаи,—да представи девойката предъ мезлича (окол. съветъ) и тукъ тя сама да изповѣда: желае ли да се потурчи или насила е грабната. Каймакаминътъ пакъ избѣгва отъ правия пѫть и желае да изпрати Мара въ Скопие дето тамошниятъ Митрополитъ (Блаженопочившиятъ Синесий) да изпълни, заедно съ валията, исканата процедура. Цельта на каймакамина е била, да извади девойката изъ дома на имамина и по пѫтя за Скопие, да я потурчатъ въ нѣкое село и омѫжатъ за кметския синъ

Архимандрита високо протестира срещу тоя планъ и веднага телеграфира както на Митрополита Синесия, така и въ св. Екзархия, като подробно обяснява беззаконието, което се върши тукъ По цѣли нощи отецъ Паисий не спи, като крои планове, какъ да освободи българската девица. И най-после той намисля. Явява се пакъ при каймакамина и му заявява, че една девойка—туркиня се е влюбила въ момъкъ —българинъ, отъ Раданската махала въ Радовишъ. Той вижда какво вършатъ турцитѣ и ще постжпи като тѣхъ, па макаръ да бжде насеченъ на кжсове. Ето тукъ въ рѣката предъ Правителствения домъ той ще я кръсти, па нека следъ това му вематъ душата. Наистина от. Архимандрита—сърдитъ—напуща Правителствения домъ и веднага се залавя да осжществи плана си,—да покръсти влюбената въ българинъ туркиня. Веднага каймакамина идва въ църковния домъ, оплашенъ отъ новия ходъ на работата, да моли за примирие: кръвьта почва да дими надъ Радовишъ. . . Това и чака отецъ Паисий. Веднага се свиква мезлича предъ който Мара трѣба да прави своята изповедь. Но Мара е подготвена. Богато платена кадъна се омъква въ дома на имамина, дето стои затворена девойката и я предупреждава за онова, което трѣбва да стане: Мара трѣбва високо и смѣло да заяви, че не желае да се потурчва . . . Дворътъ, стълбитѣ и коридоритѣ на Правителствения домъ сж пълни съ озвѣрени турци: тѣ чакатъ резултата отъ »изпитанието" на Мара . Въ мезлича влиза и духовния началникъ на българитѣ. Мара влиза заедно съ имамина, който дори и тукъ продължава да заплашва девойката,—да каже, че сама е дошла въ дома му и желае да се потурчи Крѣсъцитѣ на турцитѣ предъ вратитѣ се усилватъ, Каймакаминътъ се прави на много уплашенъ, той не поема отговорность по тая работа. Не изгубва обаче духъ нашиятъ От. Паисий. На какво се е надевалъ той? Това е въ турската империя, заобиколена съ турци, готови да проливатъ кръвь. Дори и да се

не оплаши Мара и да заяви, че не желае да се потурчва, остава звѣрската тълпа отвънъ въ коридора, въ двора, та че и по улицата предъ правителствения домъ: тая тълпа ще смачка смѣлия монахъ и пакъ ще отвлече красивата мома Но монаха е вѣрвалъ въ Бога на правдата и е очаквалъ чудо.

Наистина Мара смѣло сваля яшмакъ и фередже, свива ги на топъ и ги хвърля на масата предъ каймакамина, като му заявява.—

—Предъ всички тукъ обявявамъ, че насила ме потурчватъ Не искамъ вашата мръсна турска вѣра. . .

Сега о. Паисий иска стража за да изведе своята християнка: процесътъ е свършенъ. Той смѣло заявява, че не се бои отъ смъртьта и веднага ще излѣзе между тълпата турци: нека стане жертва на неправдата. Но отговорностьта за убийството му ще падне върху каймакамина. Тоя се стрѣсва, дава стража на монаха и девицата, и тѣ смѣло, като Данаилъ между лъвоветѣ минаватъ между тълпата която имъ отваря пжть. Страничничнитѣ улици сж сжщо пълни съ народъ: това сж българитѣ, които чакакъ да видятъ края. Трудно можемъ да се представимъ ние радостьта на българското население, спечелило такова дело. Цѣлата тълпа ржкоплѣска, бурно поздравява освободенитѣ, хвърля цвѣтя, смѣе се, плаче . . .

Не по малко възторгъ у радовишани подига втори стучай на героизъмъ и самоотверженость отъ страна на нашия юбиляръ. Юзбашията се кани да откраднe хубавицата дщеря на Андонъ Бошнаковъ, виденъ гражданинъ на Радовишъ. И когато о. Архимандрита се залавя, да осуети това престжпление, юзбашията му заявява, че ще го обѣси насредъ чаршията.

—Напротивъ! Азъ ще те обѣся, и то надолу съ главата, за престжплението ти, му отговаря публично о Паисий.

Наистина и тукъ Архимандритъ Паисий проявява

тактъ и смѣлость. Скоро Солунскиятъ валия Хилми-паша премахва покварения юзбавия отъ Радовишъ.

Следъ »хуриетя« враждебната на Екзархийската кауза, партия отново дига глава. Знае се че „хуриета" нова турска конституция която—между другото—дава голѣми правдини на малцинствата въ Турска Империя, бѣше просто единъ дипломатически фарсъ, една диверсия отъ страна на Високата Порта, която бѣ почнала да се смущава предъ постоянннтѣ, настоятелни искания на Великитѣ Сили, (Рефалски договоръ) да постави редъ въ страната. Турското правителство като даваше „хуриетъ« (свобода) убиваше два заяка: удовлетворяваше отъ една страна желанията на Великитѣ Сили, на които представяше единъ документъ, едно писмено произведение, че дава пълна религиозна, та че и вжтрешна свобода за самоуправление на малцинствата си, отъ друга страна то премахваше поне на книга—причината за по-нататъшни възтания и четнишки движения. Обяваше се пълна амнистия на комититѣ. Пѣеше се химнъ на новата конституция: »братство, равенство и свобода« . . .

Тука въ Радовишъ обаче цѣлото турското население въ здрави редове върви следъ своя духовенъ началникъ—Екзархийския пратеникъ Архимандритъ Паисий. Политиката на »младотурцитѣ" (тъй се наричаха ония които извоюваха и подържаха „хуриета«) бѣше тая,—да откжснатъ отъ Екзархията всички области останали вѣрни на старото направление и гледаци недовѣрчиво на новитѣ турски игри на братство и равенство. Мнозина отъ славнитѣ четници и борци за автономна Македония минаха въ редоветѣ на младотурцитѣ и се наостриха срещу св. Екзархия, която схващаше играта на турското правителство и не отстжпваше отъ старитѣ—изпитани методи за борба. Скоро въ враждебния лагеръ минаха войводитѣ Герасимъ Огняновъ, Малешевски войвода, Чудомиръ Кантарджиевъ и др. Тѣ сж приятели на турцитѣ. При пристигането имъ

въ града (тѣ сж свили знамената и напущатъ балкана) младотурцитѣ имъ устрояватъ блѣскаво посрещане. Българскитѣ войводи—сега »младотурци«—бивatъ приети въ харемлицитѣ на турскитѣ бегове и тукъ колѣно до колѣно съ довчерашнитѣ си врагове, приематъ разкошни угощения.

Нашиятъ Архимандритъ стои на страна отъ тия забави. Той отказва да излѣзе да посреща войводитѣ. Той не взема участие въ угощенията. На поканата отъ страна на турската власть, отговаря: »Това сж ябанджийски кучета: азъ нѣмамъ работа съ тѣхъ" . . За турцитѣ е необходимо, да привлекатъ цѣлото българско население. Ето защо, решава се да се устроятъ публични събрания, дето войводитѣ ще обясняватъ своето поведение, ще разкриятъ блатата, които дава хуриета, ще повлекатъ масата следъ себе си и ще принудятъ »екзархийското мекере« да напусне Радовишъ. Защото Екзархийския пратеникъ е човѣка, който крепи старото настроение на враждебность и недовѣрие въ новия курсъ на турската политика. При отца Паисия се явяватъ пратеници и депутации, да искатъ ключоветѣ отъ черковния и училищния дворъ, за да устроятъ събрания. Широкиятъ, пригоденъ за тая цель черковенъ дворъ има хубави стени и здравитѣ порти сж заключени отъ предвидливия председатель. При него идва дори турска депутация. Но той е непреклоненъ На заплашванита, че ще бжде изринатъ отъ Радовишъ отговаря:

—Св. Екзархия ме е поставила тукъ и само тя може да ме дигне. Не давамъ черковни ключове въ ржцетѣ на безбожници, не позволявамъ на гонителитѣ черковни да държатъ речи въ църковния дворъ. Шомъ толкова Ви сж близки приемете ги да говорятъ въ вашитѣ джамии.

Мнозина отъ Радовишкитѣ чорбаджии (Зафиръ, Ципушъ и др.) знаятъ непреклониятъ характеръ на отца Архимандрита и съветватъ, да го оставятъ на мира.

Решава се да се устрои събрание на градския площадъ. Пазаренъ день. Площада и улицитѣ сж набити съ народъ. Тукъ сж всички: и младотурци и екзархисти, чорбаджии, учители, ученици деца и т.н. Отъ единъ балконъ ще говори войводата Герасимъ Огняновъ. Около него сж представителитѣ на турската власть. Насреща—презъ улицата има другъ балконъ. Тамъ е нашия юбилярь. Той се е подготвилъ за това важно събитие. Предния день той е свикалъ вернитѣ на св. Екзархия чорбаджии и е уговорилъ съ тѣхъ планъ.

И ето слѣдъ като Герасимъ Огняновъ свършва своята речь, въ която била: до небесата хуриета и братството съ турцитѣ, а ругае и хули Екзархията и нейната пакостна политика—Започва да се прилага плана на от. Паисия. Отъ насрешния балконъ той поисква думата. Чуватъ се хиляди гласове.—

—Да му се даде думата, да каже оправданията си, искаме да чуемъ екзархийския пратеникъ, трѣбва да изслушаме председателя!....

Щомъ работата е да се спечели тая тълпа, ще трябва да се чуе гласа и! На Архимандрита се дава думата. Той говори на текстъ: *„Дадеся ми пакостникъ плоти, ангелъ сатанинъ, да ми пакости дабетъ да не превозношуся.*« Той оборва обвиненията хвърлени срѣщу св. Екзархия и доказва правотата на каузата, която защитава. Слѣдъ това преминава къмъ личностьта на Герасимъ Огняновъ, като ярко рисува неговитѣ дѣла, достойни винаги за порицание.... Дошелъ е най-важния моментъ. По даденъ знакъ изъ пазвитѣ и джеботѣ на ученицитѣ изхвръкватъ шишенца, тенекийки, празни сарделени котии всевъзможни дребулии (а вѣроятно и нѣкое камъче) и всичко—като нѣкакъвъ дивъ картечъ—полѣтява къмъ балкона на противния лагеръ. Въ мигъ Герасимъ Огняновъ и приятелитѣ му младотурци, опразватъ балкона.... Така се осуетява успѣха на младотурцитѣ и за винаги се компроментира „хуриета« въ Радовишъ.

Герасимъ Огняновъ докладва на младотурския комитетъ въ Солунъ за събитието въ Радовишъ и кой е неговиятъ инициаторъ, като прибавя, че Архимандритъ Паисий въ църква споменава Българскиятъ царь Фердинанда.

Комитетътъ се занимава съ въпроса и осѫжда отца Паисия на смъртъ. Той трѣбва да бѫде убитъ изъ засада при нѣкоя отъ безбройнитѣ му обиколки по селата. Наскоро уволненията, отъ беговетѣ, каймакаминъ го предупреждава за опасностьта, която го заплашва, като му разказва, какъ вече е избѣгналъ щастливо първото покушение надъ живота му. Архимандрита билъ заминалъ за Струмица, придруженъ отъ училищния, епархийски инспекторъ Ст. Георгиевъ и радовишкия свещеникъ отецъ Гавраилъ. Засада бива устроена въ »Дукатенската гора« презъ която на връщане ще минатъ и тримата Преди да влѣзатъ въ гората сѣдатъ да починатъ, като отецъ Архимандрита и Ст. Георгиевъ водятъ оживенъ разговоръ. Отецъ Гавраилъ обаче бърза и ги оставя да водятъ своя разговоръ, като самъ заминава напредъ. Турцитѣ отъ засадата виждатъ само о. Гавраила и помислятъ, че тѣхната жертва е останала да пренущава въ Струмица. Засадата се дига и о. Паисий спокойно, безъ да подозира отъ каква опасность се е избавилъ, пристига въ Радовишъ.

Работата къмъ настоящата животописъ, бѣше вече привършена, когато въ Бачковската св. Обитель дойде единъ отъ почитателите на Архимандрита. По негово настояване помѣстваме следната случка изъ живота на юбиляра въ гр. Радовишъ.

Г-нъ Стоянъ Кантуровъ, който ни разказа случката, по онова време е билъ учитель въ Радовишъ. Единъ отъ каймакамитѣ—доста често сменявани въ Радовищъ—започва приятелски връзки съ г-жа Гонца повторена съпруга на заможния радовишки гражданинъ г-нъ Арсовъ. Отначало при сантименталната Гонца ходи турския лѣкарь, приятель на каймакама

на ужъ за да я лѣкува. Въ сѫщность той устроява бѫдащитѣ любовни отношения съ каймакамина (а може би и лично съ него). Христо синътъ на г-нъ Арсовъ отъ първата му жена—18 годишенъ момъкъ тогава следи тия срѣщи и се догажда за какво се отнася работата. Единъ день той (въ отсѫтствието на баща си) успѣва дори да залови, че мащеха му отива въ кѫщата на каймакамина.

За всичко това се донася своевременно на отца Паисия. Нагласено е да се следи поведението на тая „модна« българка и на „башата« на града »околията« каймакамина. Срещитѣ начеватъ да се устройватъ вече въ дома на каймакамина, наелъ квартира срещу Арсоватъ домъ, у кѫщата на Ракличинина.

Единъ день Гонца е въ клопката. Изходитѣ и »комшулуцитѣ:' на кѫщата сѫ блокирари отъ привърженицитѣ на здравия моралъ. Тѣ сѫ въоръжени съ револвери. Начело стои о Псисий. Каймакамина отначало се опитва да укрие гостенката си, но най после тя е изкарана на яве. О. Архимандрита заявява, че тая жена вече не може да бѫде приета въ жилиството му, понеже е осквернена. Нека каймакамъ бегъ я вземе за своя жена—разводъ отъ мѫжа си тя веднага ще получи. Забележителната тактичность на о. Паисия довежда на тоя своеобразенъ сѫдъ не само цѣлото бѫлгарско население, но така сѫщо и влиятелнитѣ бегове, както и мюфтията на Радовишъ. Самъ той си е намѣрилъ единъ голямъ камъкъ, който му служи за трибуна.

Каймакамъ-бега се сили да се освободи отъ последиците на работата като твърди, че Гонца е дошла да го поздрави съ байрямъ. Мнението на турци и българи обаче надали е разколебано: Гонца води интимни връзки съ каймакамина, инакъ на гости би дошла съ мѫжа си . . .

Гонца бива отведена тържествено въ дома на майка ѝ При обиска у нея се открива златото на мѫжа ѝ— Вѣроятно тя е гласела да се не връща при него.

Веднага о Архимандрита, Мюфтията и беговетѣ

отиватъ въ телефонната станция за да съобщатъ на Скопския валия за работата. Каймакаминътъ обгражда съ стража станцията и желае да постави въ капанъ доскорошнигѣ си сѫдии. Но о. Паисий се издава на прозореца, съ рискъ да получи нѣкой куршумъ и високо заявява на стражата да се прибере мирно „во своя си“, защото каймакаминътъ, който ги е пратилъ тукъ не е вече каймакаминъ. Ето тѣ по телефона получаватъ съобщения, че той е изпъденъ отъ тая служба.

Тази маневра дава резултата. „Блокадата“ се дига. Не следъ дълго каймакаминътъ наистина бива уволненъ и изпратенъ както се казва, „съ тенекии“ отъ Радовишъ.

Г-нъ Тома попъ Стояновъ ни припомни следнята случка изъ живота на нашия юбиляръ въ Радовишъ.

Презъ 1907 год. изъ Радовишко, Струмишко и Тиквешко върлува шайката на турския войвода Юзеиръ Капитанъ. Българското население изъ тоя край има повишено национално съзнание. За да всѣятъ тероръ, между него, да го разцепятъ и разнебитятъ турцитѣ подържатъ чета, въ която има и сърби. Ония, които биха се обявили сърби биха намѣрили въ лицето на Юзеиръ Капитанъ свой защитникъ.

Една вечерь при о. Паисия идва пратеникъ съ известие, че Юзеиръ Капитанъ готви нападение срещу с. Дукатино, голѣмо, чисто българско село, нѣколко километра до Радовишъ. Българската чета е далечъ изъ Плачковица, при Смилянци. Дукатино ще бѫде разорено. О. Паисий отива при Шмида, австрийски инструкторъ въ Радовишкия турски гарнизонъ. Който е работилъ по онова време изъ Македония знае, че много пѫти чуждитѣ инструктори се явяваха смѣли защитници на християнското население. То се знае обаче, че срещу Юзеира Шмитъ не е въ състояние да опълчи редовна турска войска. Ето защо решава се да се задоволятъ съ българската милиция, уредена по онова време въ всеко село. Бързо изпраща о. Паисий известия изъ околнитѣ

села за опасността грозеща Дукатино; самъ той се отзовава тамъ, за да уреди отбраната. Жените и децата сж вече скрити навжтре изъ буйната гора, обикаляща почти цѣлото село. Милиционеритѣ отвънъ селото причакватъ четатата. Скоро Юзеиръ се задава на чело на своята шайка. Той е окиченъ съ медали и дрънкалки, по главата му блѣщатъ наредени златни монети. Това сж неговитѣ амулети и муски, които той е получилъ отъ разни свети мѣста, отъ великата Джамия въ Одриъ, дори отъ самия гробъ на пророка: тѣ го правятъ неуязвимъ,—гяурски крушумъ не може да го докосне.

Но тоя пжть амулетитѣ не помагатъ, мускитѣ не ще спасятъ непобедимия Юзеиръ. Първиятъ куршумъ го удря смъртно и той пада. Следъ залпа на нашитѣ милиционери шайката—разбойници се пръсва, като оставя и трупа на войводата си. О. Паисий нарежда да се погребатъ останкитѣ на страшилището и смъртьта му да не се разгласява.

Нападението срещу Дукатино се знае въ Радовишъ. Австрийскиятъ инструкторъ, влиза въ ролята си. Заедно съ представители на турската власть той ще дойде на мѣстото на сраженията за да установи отговорностит!. Не веднажъ е беседвалъ инструктора съ отца Паисия, не веднажъ въ негова честь сж уреждани банкети. Отдавна тѣ сж задушевни приятели. Изпадналъ въ една „варварска" страна изтъкченията австриецъ намира въ лицето на о. Архимандрита приятенъ събеседникъ. И като добъръ инструкторъ той е далъ предварително своитѣ инструкции на своя приятелъ . . . На мѣстото на инцидента не се намира ни една гилза отъ българска пушка. Ясно е както за Шмида така и за турцитѣ, че нападали сж само турскитѣ четници и че османлиитѣ българи сж се държали като вѣрни поданици на султана и не сж създавали причина за неспокойствия у своя падишахъ . . .

Едва следъ хуриета турцитѣ узнаватъ че шайката на Юзеиръ—Капитана е била обезглавена при Дукатино.

Както навсѣкжде и тукъ виждаме тактичността и смѣлата самоотверженость на нашия юбиляръ да дава блестящи резултати.

За подвизитѣ, преданостьта и себеотрицанието съ които е работилъ изъ тоя край Радовишани и до днесь го наричатъ „златния дѣдо".

СТРУМИЦА.

На 1909 год. Архимандритъ Паиси бива назначенъ и поема управлението на Струмишката Епархия като Епархийски замѣстникъ на св. Струмишкия Митрополитъ Герасима, който е членъ на Екзархийския съветъ и почти презъ цѣла година пребивава въ Цариградъ. Тукъ о. Паисий намира сжщото разцепление на Екзархисти и (ако можемъ да се изразимъ тъй) младотурци. На чело на противната партия стои войводата Хр. Черноѣевъ. Той е организиралъ добре работата си. Отъ после Черноѣевъ съ сълзи на очи се признавалъ предъ о. Паисий, че той най-искрено повѣрвалъ на турския »*кардашлъкъ*«. Домътъ му билъ превърнатъ на младотурски клубъ. Въ тъй нареченото »*теке*«—срещу Митрополитското здание отъ сутринь до вечерь той и негови привърженици пиянствуватъ, пѣятъ хулни пѣсни срещу Екзархийски владици и духовенство, и следятъ кой влиза въ Митрополията. Скоро входа на Митрополията е блокиранъ: не само, че тамъ не се допуща да влиза нѣкой, па било то и по служебна работа, но влизащитѣ тамъ били подлагани на преследвания. Първитѣ средства на борба съ враговетѣ на църквата сж били за новия Митрополитски замѣстникъ тържественитѣ църковни служби придружавани отъ вдъхновени проповѣди, внимателно отнасяне къмъ пробитѣ на християнитѣ, застжпничество предъ Турската

властъ за нещастното българско население и чести обиколки по Епархията. Знае се какъ о. Архимандритъ работи и какъ умѣло ржководи маситѣ . . . . Скоро неговата дейностъ дава резултати.

Отъ една страна българското население почва, да гледа въ неговото лице истински свой зашитникъ и да се привързва къмъ Църквата. Работата стига до тамъ, че *„текето«* срещу Митрополията се опразва, хулитѣ и гоненията преставатъ, до като единъ день самия Чернопѣевъ се явява на обяснение при нашия юбиляръ въ самата Митрополия. Какво е станало между тѣхъ, азъ не знамъ. Знамъ само това, че отъ Митрополитското здание Чернопѣевъ излиза горещъ привърженикъ на Екзарзийската кауза и врагъ на всѣкакви турци: »млади“ и »стари“. Между това нашиятъ о Паисий върши своята работа. Той обикаля Епархията—представляваща трънясана нива. Броди по села, колиби, балкани, изъ шосета и пѫтеки, по урви и гори. Села—не видѣли съ години своя архипастиръ—сега посрещатъ неговия протосингелъ като божество. Радостьта имъ е неописуема; тѣ се чудатъ де да го поставятъ, съ що да го угостятъ. Вестьта, че новъ *„младъ владика«* се появилъ и посещава българскитѣ села и колиби скоро се разпространява. Славата на »златния дѣдо« отъ Радовишъ се шири и тукъ. Скоро неговото убедително слово, и необорима логика, прекрасния му животъ и християнскитѣ му дѣла привличатъ и ония българи, които забравили своя родъ—се наричаха гърци—безъ даже да знаятъ дума гръцки. Така той обръща и привлича гъркоманскитѣ села Колешене, Габрово, Сушица, Секирникъ, Велюса и Турново. Селото пъкъ Перава привлича отъ униятство въ православие. То е много лесно, да се изброятъ редица имена и да се прибави: »Ето тия села отъ гъркомански или униятски се обърнахъ къмъ православие или къмъ св. Екзархия“! Но ако вземемъ предъ видъ колко силни бѣха например гърцитѣ, съ какви средства за борба разполагаха, съ

какви хитросплетени планове и интриги си служеха —ще разберемъ какви подвизи, борби, усилия сѫ били потрѣбни за да се постигнатъ такива резултати. Ще разберемъ, че тукъ трѣбва да се разбие невежеството и дебелоглавието на заблудения гъркоманъ, да се надхитри гръцкото духовенство, да се харчатъ пари, които не винаги сѫ се намирали въ Епархийската каса,—да се говори, да се правятъ доклади, да се ходи по сѫдилища и т. н. и т. н. Въ тоя случай само може да се разбере какво значи простата фраза: „Тия и тия села се възвърнаха къмъ Св. Екзархия«! И, до колкото знаемъ, за своитѣ обиколки изъ Струмишко, Дойранско и Гевгелийско Архимандритъ Паисий не е взелъ ни стотинка пѫтни или дневни пари.

Презъ време на обиколкитѣ си изъ Струмишка Епархия о. Архимандрита е претърпѣлъ три засади Въ една отъ тѣхъ между с. Габрово и Струмица неговата камилявка е била продупчена отъ десеть крушума. Св. Екзархия оповести—на времето—тоя случай въ колонитѣ на Софийския ежедневникъ »Вечерна Поща“

Още съ пристигането си въ Струмица. нашиятъ юбиляръ намисля да издигне нова църква тукъ, понеже онова въ което струмчени сѫ се черкували не приличало и на храмъ. Много усилия трѣбвало да се употрѣбятъ и много пречки да се преодолѣятъ. Но най-после о. Архимандрита успѣва. И смѣло може да се каже, че великолепния струмишки храмъ „св. св. Кириль и Методи« и »Седемьтѣ Тивериополски мѫченици« е дѣло на неговитѣ ржце. Мѣстото върху което трѣбвало да се построи новата църква било тѣсно, и заградено отъ всички почти страни съ гръцки здания. Тъй—отъ западъ мѣстото се спира отъ изгорѣлата гръцка Митрополия. На истокъ се издига обширна дървена барака. Скоро отъ къмъ истокъ мѣстото бива очистено.—Дървената барака съ лостове бива дигната и отнесена —нощe, крадешкомъ отъ гърци и турци. Презъ то-

ва време гърцитѣ не спятъ. Тѣ успѣватъ да издействуватъ отъ правителството възбрана срещу българитѣ: да не строятъ храмъ. Работата не само че е усложнена, но, при наличностьта, на тая възбрана е почти осуетена. Нужно е да се действува предъ властьта въ Цариградъ. Но младотурското правителство не е голѣмъ приятель на българитѣ—черковници, особенно на такива като о. Паисия, който е работилъ противъ тѣхъ. Но сега о. Архимандрита е приятель на Хр. Чернопѣевъ съ когото прави нощни заседания въ Митрополията и крои планове за надмощие надъ гърцитѣ. Тъкмо по това време турскитѣ вѣстници съобшаватъ, че Българското правителство се кани да изпраща трима български владици (ако не се лжжа преосвещенитѣ тогава Варлаамъ, Йосифъ и Неофитъ) за да заематъ митрополитски катедри изъ Македония Чернопѣевъ минава още за голѣмъ »младстурчинъ« и се ползува съ уважението и почитьта на турската власть. Нѣкога, при обявяване хуриета, той лично е билъ въ Цариградъ, за да сваля султанъ Хамида. И ето на каймакамина е внушено отъ о. Архимандрита, че той трѣбва да изпрати свое довѣрено и влиятелно лице—и то именно Чернопѣевъ—за да настоява предъ Високата Порта. да не се допущатъ българскитѣ владици въ Македония, това ще го издигне предъ началството му. Цѣлата работа се състои въ това, да се дадатъ пълномощия и препоржчени отъ каймакамина на Хр. Чернопѣевъ, да може да се яви предъ турскитѣ министри въ Цариградъ и да изходатайствува »*фермань*« Телеграфически той съобщава това на струмнишкия протосингелъ—нашиятъ юбиляръ, който му устроява тржествено посрѣщане отъ народа.

По-нататъкъ, за да не подуши турското правителство връзкитѣ, сжществуващи между о. Архимандрита и Чернопѣева, които правятъ нощнитѣ си заседания редовно, и обмислятъ планове за издигане църкви и училища,—решава се Хр. Чернопѣевъ да пише заплашителни писма до Митрополията. Сега положението е усложнено. Чернопѣевъ се скарва съ Наази бей въ младотурския клубъ въ Солунъ, сжщата вечерь следъ завръщането си се обявява »нелегаленъ« и излиза въ балкана, заедно съ другаря си Бомбалдаковъ съ когото е дошълъ отъ Солунъ. Отъ тамъ той изпраща заплашителни писма до управляющия Екзархията и Епархийскитѣ съветници: К. Христомановъ, Д Лазаровъ, В. п. Тодоровъ и др. Това е било сжщо тай необходима игра, „дипломация« предъ турската власть, която естествено би помислила че щомъ Чернопѣевъ напуща младотурската организация сигурно е на страната на екзархисти и черковници. Чернопѣевъ излиза съ чета въ гората при с. Дукатино, Радовишко. По-късно води силно сражение съ турцитѣ, при с. Ново-село Струмишко, дето пада убитъ приятеля му и близъкъ помощникъ Джемо, който първоначално е билъ отъ партията на младотурцитѣ и дори бива назначенъ мюдюринъ въ Ново-село Струмишко. О. Архимандрита се явява заедно съ съветницитѣ при каймакамина съ заплашителнитѣ писма на Чернопѣева и моли да се постави предъ вратата на Митрополията стража: той се страхува отъ тоя комита. Въ сжщото време най-редовна кореспонденция е уредена между Струмишката Митрополия и четата въ балкана

Започватъ се приготовления за помагане основенъ камъкъ на новата църква Основнитѣ сж изкопани. Но майсторъ Ангелъ Дебърчаниятъ не е доволенъ: той не може да изпълни плана,—мѣстото е тѣсно. Като всѣки дебърчанинъ обаче той е предприемчивъ и не се отчайва лесно. Отъ къмъ южната страна на новопроектирания храмъ се намира гръцко здание въ което се вари ракия Зданието е лека постройка безъ основи. Майсторъ Ангелъ по инициативата на Арх. Паисий ноще подкопава три метра вжтре въ това »вредно« здание и основитѣ сж готови точно споредъ плана.

Разбира се гъркоманинътъ вижда своето здание пресечено и веднага прави своитѣ оплаквания предъ

властьта, чрезъ гръцкия владика. Каймакаминътъ назначава комисия, която ще провѣри оплакванията на гърцитѣ. Комисията се събира. Но на мѣстото тя заварва цѣлото гръцко население отъ града: владика, учители, ученици, народъ . . О. Паисий веднага протестира: „Какво дири тая тълпа тука, тя ли ще решава въпроса, нѣма ли назначена комисия.«

Никой обаче не мръдва отъ мѣстото си. Пристжпва се къмъ провѣрка на работата. Притежателътъ на събореното здание нѣма планъ и не е лесно да установи, че наистина му сж взети три метра. Тукъ обаче една грешка на майсторъ Ангела разрушава цѣлата работа. Отъ стрѣхата на гръцкото здание, по посока къмъ новия български храмъ стърчи една греда (*четма*) Майсторътъ е работилъ нощe и не успѣлъ да пререже и свали „четмата“. Видниятъ гъркоманинъ Лоти—гръцки епархийски съветникъ и членъ въ белдиѐ реези (общината) забелезва това, бързо намира стълба и се покачва съ отвѣсь въ ржка. Той е прикрепилъ стжлбата на стърчащата греда, надъ основитѣ на храма защото трѣба, да спусне връвьта отъ края на »четмата«. Гръкомани сж го обиколили и крепятъ стълбата. Нашиятъ Архимандритъ вижда резултатитѣ отъ тази опасна маневра на хитрия гръкоманинъ; за всички ще стане ясно, че наистина тукъ е извършено престжпление. Той издига гласъ и казва —Кой е опълномощилъ тогова да влиза въ ролята на комисията? Какъвъ е той? Членъ отъ правителствения съветъ или членъ на Гръцката Митрополия?

Лоти, който почти е установилъ »кражбата«, отъ височината на своята стълба, отговаря.—

—Бу дъръ емъ буюкъ шейтанъ, ани карашиьоръ ишлери бурда. (Този е най-голѣмия дяволъ, който разбърква тука работитѣ).

Това е било само нужно на о. Архимандрита. Той, жестоко оскърбенъ, се обръща къмъ каймакамина и силно протестира.

—Този човѣкъ ме нарича публично дяволъ. Моята честь е накърнена . . . Азъ не мога да понеса това . . . Правосждие искамъ!

Съ тия думи, той се впуща къмъ стълбата, която силно разклаща Стълбата, заедно съ Лоти и злополучната „четма“ (вѣроятно прогнила)—пада на земята. Дига си шумъ, олелия, крѣсъкъ. Следъ нѣколко минути едва се въдворява редъ. Но „четмата« е задигната и отнесена отъ благоразумнитѣ българи, а Лоти се търкаля въ новоизкопанитѣ, доста дълбоки, основи на българската църква.

Комисията назначена за провѣрка, отхвърля иска на гърцнтѣ и строежа почва

Гърцитѣ сж надвити, надхитрени. Амбициозният Струмишки гръцки владика не може да се помири съ това. Той отива въ Солунъ при валията (генералъ-губернаторъ)—Хилми Паша и прави своитѣ оплаквания Хилми Паша веднага отсжжда,—ще бжде уволненъ каймакамина на гр. Струмица, за дето е допусналъ предъ негови очи българскиятъ Архимандритъ Паисий да бие почтениятъ гражданинъ Лоти и даже да го натжпче въ дълбокитѣ „темели« на новата българска Църква.

Много планове крои каймакамина, ограденъ отъ съветницитѣ си бегове. Но нищо свѣстно не намисля. Тогава му идва на ума за главния виновникъ на нещастието му, оня когото нарекоха »*емъ буюкъ шейтанъ*“ . . Стават всички и отиватъ въ Българсиата Митрополия,—за съветъ. Между беговетѣ особено изпъква съ своето благообразие кмета на града—Юсуфъ Ефенди. Всички задаватъ единъ и сжщи въпросъ.

Какъ да запазимъ добрия каймакаминъ отъ уволнение?

Не се мисли дълго нашиятъ юбиляръ. Не подпира глава върху лакти. Планътъ му е готовъ. Почти успокоени, беговетѣ напущатъ зданието на Българската Митрополия.

Планътъ веднага се впуща въ изпълнение. На първа ржка се събиратъ *печатитѣ* на всички общини, влизащи въ Струмишка околия. *Печатитѣ* не сж друго освѣнъ удостовѣрения съ печата на общината, че всички общини сж доволни отъ своя каймакаминъ и не желаятъ уволнението му. Даватъ своитѣ печати, както турскитѣ така и българскитѣ общини. Съ тия печати въ ржка, кметътъ Юсуфъ Ефенди влиза въ ролята си. Той повиква Лоти по предначертанъ отъ о. Архимандритъ планъ и му казва

—Ти, Лоти, си опропастенъ човѣкъ. Ето всички общини правятъ молби до валията. Каймакаминътъ ще остане и ти ще имашъ да теглишъ. А ако пъкъ всетаки бжде уволненъ, още-по лошо за тебе. И турци и българи ще те преследватъ Ти ще дойдешъ при мене на помощь Но, отъ сега ти заявявамъ,—азъ помощь не мога да ти дамъ. Единственния пжть е тоя,—да се помиришъ съ българския Архимандритъ. Иначе ще станешъ жертва, както и собствения ти синъ, убитъ като гонитель на българитѣ

Страхливиятъ гъркоманинъ се съгласява За насъ е особено интересенъ текста на помирителния протоколъ, даденъ отъ отца Паисия. Лоти декларира, че никой не го е билъ, че той самъ се подхлъзналъ отъ стълбата и падналъ до брѣга на църковния »темелъ«. И ако не е билъ Архимандритъ Паисий, който го е подхваналь и задържалъ, сигурно би падналъ и въ самитѣ основи. Гръцкиятъ владика трѣбва да има нѣкаква вражда къмъ каймакамина, за да измисля предъ валията такива работи .

Не тъй лесно би се съгласилъ Лоти да подпише такивъ протоколъ Ето защо устроява се тъй, че когато Юсуфъ Ефенди убѣждава отца Архимандрита да се примири, скритиятъ Лоти въ съседната стая слуша. Той чува молбитѣ на Юсуфъ Ефенди, слуша и непреклонния гласъ на о. Паисия, който се счита оскърбенъ и желае народно наказание за Лоти Това напълно стрѣсва гъркоманина и той подписва протокола, като се взема и печатътъ му като ааза. Прави изложение на работата, прилагатъ се *печатитѣ* на общинитѣ и цѣлата преписка се изпраща въ Солунъ на Хилми Паша. Той съжалява, че е наскърбилъ вѣрния си и справедливъ каймакаминъ, като му изпраща похвала и упреква гръцкия владика въ интригантство

Явно е, че не тъй лесно ще прости гръцкиятъ владика на отца Паисия. Скоро той намира случай да опита злобата си. Храмътъ се строи. Той обѣщава да бжде разкошна постройка, на два етажа. Отецъ Паисий има амбицията да вгради въ църквата мраморъ, да постави мраморни колони, стълби и т. н. Презъ време на обиколкитѣ си, той е забелѣзалъ мраморнитѣ колонади на Водочкия монастиръ. Това е чисто българска старина, по предание строена нѣкога отъ св. Климента Охридски. Нашиятъ юбилярь съобразява, че тамъ наблизу нѣкжде трѣбва да има мраморна кариера. Той се качва на двуколка (служаща за носене тухли) и броди изъ околностьта. Намира кариерата на върха на една планина, отъ дето по рохкавата пръстъ свалятъ долу въ подножието хубави мраморни блокове. Тукъ ги обработватъ. Но материалъ за колони не се намира. Не се откриватъ поне такиви колони, каквито има на Водочкия монастиръ. Монастиратъ е безъ покривъ и разграденъ. Разкошната постройка се руши. Добитъкъ скита изъ развалинитѣ . .

Еда нощь о Архимандрита дига своитѣ хора и пренася колонитѣ. Четиритѣ мраморни колони, които подкрепятъ арката на днешната красива Струмишка църква сж именно взетитѣ отъ Водочъ.

Гръцкиятъ владика прави своето оплаквание и каймакаминътъ назначава комисия, за провѣрка на щетитѣ. Гъркътъ убеждава турската власть, че монастиръть е гръцки и че тукъ е извършена кражба.

Назначената комисия има следниятъ съставъ: председатель—самия каймакаминъ, и членове: Юсуфъ

Ефенди—белдиѐ реезй (кметъ) на града, Мошонъ Ефенди ааза, виденъ гражданинъ, гръцкиятъ владика и българскиятъ Архимандритъ,—нашия о Паисий. Въ опредѣления день се явяватъ всички, освенъ българския Архимандритъ, който по болесть, не може да присѫтствува на огледа.

Скоро, обаче, за гърка става явно, че болестьта на противника му е дипломатическа и че и тоя пѫть той е надхитренъ. Въ селото нѣма нито единъ гъркоманинъ. На огледа се явяватъ женитѣ отъ цѣлото село въоръжени съ своитѣ кобилици и питатъ гръцкия владика, какво дири въ селото и около монастира. Дали владиката си е позволилъ да се отнесе грубо съ нежния полъ на селото Водочъ, историята мълчи. Общоизвѣстно е, обаче, че той е опиталъ на гърба си здравината на водочкитѣ кобилици. . . . Комисията безславно се разпилява срещу гнѣва на водочкитѣ амазонки . . , безъ да изпълни мисията си.

Единъ день отъ с. Давидово Гевгелийско, при Вардаръ, пристига въ Струмишката Митрополия пратеникъ на конь. Той съобщава, че тая нощь гръцка чета ще нападне селото имъ, съ цѣль, чрезъ тероръ и насилие да принуди българитѣ да се откажатъ отъ Екзархията и да минатъ къмъ Патриаршията. Тѣ чакатъ помощь само отъ св Митрополия. О. Архимандрита веднага се стѣга за пѫть. Секретарьтъ на Митрополията Д Кушевъ, подсекретарьтъ А. Дудуловъ, Иванчо П. Илиевъ и другитѣ чиновници го молятъ да не влиза въ оная каша, още повече, че дъждъ се лѣе като изъ вѣдро и деньтъ преваля. Той, обаче, тръгва. Въ Удово оставатъ конетѣ и пѣшкомъ тръгватъ презъ Вардара, защото Давидово е отвъдъ. Презъ рѣката срѣщу Удово води желѣзенъ мостъ за влака, но никакъ не за кола или коне. Па и пѣшеходци могатъ да минатъ само деня и то съ опасность да се подхлъзнатъ и паднатъ отъ една голѣма височина въ Вардара. Пѣшаци минаватъ по напречнитѣ талпи отсртана на железопѫтната линия. Сега тия талпи сѫ мокри

отъ дъжда и лъзгави. Пъленъ мракъ забулва робската земя. Пѫтя къмъ Давидово е страшенъ. О. Паисий пълзишкомъ на четири, следъ своя водачъ лази отъ тàлпа на тàлпа и пъпли къмъ селцето, което очаква спасение само отъ него . . Цѣлото мѫжко население на Давидово се е събрало въ единъ плѣвникъ, обезумѣло отъ страхъ Тѣ се радватъ като деца на духовния си баща, окуражаватъ се, готвятъ оръжието и гласятъ плана за отбраната. Веднага о. Паисий изпраща хора за въоръженапом ощь въ околнитѣ български села Габрово, Петрово, Моравци, Брайковци и Балинци. Гърцитѣ узнаватъ приготовленията на българитѣ и нападението се осуетява.

Последнитѣ четире села—Меравци, Мирвинци, Брайковци и Балинци—сѫ чисто български и екзархийски. Обаче, изъ църквитѣ имъ още се валятъ гръцки богослужебни книги и нѣкои отъ старитѣ гъркомани отъ време на време се съблазняватъ да прочитатъ въ църква нѣщо отъ тѣхъ. О. Архимандрита събира тия книги и ги предава на аутодафе средъ черковния дворъ.

Председателтъ на гръцката Гевгелийска църковна община Архимандритъ Александросъ завежда —въ Гевгели—дело противъ о. Паисия. Призовката му се връчва чрезъ св. Екзархия. О. Паисий се явява въ Гевгели. Председателтъ на българската община Архимандритъ Кирилъ Рилски и добритѣ българи въ Гевгели сѫ изплашени за сѫдбата на о. Паисия, защото каймакаминътъ на града—черкезинъ—е познатъ като човѣкъ зълъ и жестокъ. Нашиятъ юбиляръ се изправя предъ сѫда и произнася апологията си.

—Азъ заявявамъ, казва той, че това дело е заведено неправилно противъ мене. Азъ не съмъ ощетилъ съ нищо нито Архим Александросъ, нито неговата църковна община. Тия села, за които ме сѫдите сѫ български и сѫ причислени къмъ св. Екзархия отъ правителството. Църквитѣ, имота имъ и

книгитѣ сѫ български. Какво общо има тукъ гръцката община и защо се мѣсятъ въ работитѣ ни: какво горимъ и какво не. Такъвъ е църковния редъ, понеже тия непотребни намъ книги сѫ все пакъ свещени, ние бѣхме длъжни да ги изгоримъ, и пепельта да хвърлимъ въ водата.

Архимандритъ Алекандросъ губи делото и сѫда опредѣля той да заплати разноскитѣ, както и пѫтнитѣ на оправдания Архимандритъ Паисий. Но той великодушно се отказва, понеже гърцитѣ сѫ бедни . . .

Каймакамина харесва о. Паисия, дружи съ него и му отива на гости въ Струмица.

На много мѣста изъ Струмишка Епархия о. Архимандрита е издигналъ църкви и училища, много хора избавилъ отъ арести и страдания, много заблудени българи възвърналъ къмъ лоното на св. ни църква. Упоритата му църковна и национална дѣйность подига духа на населението, възбужда у старитѣ стремежъ къмъ единодушие и любовь къмъ всичко българско, а у младитѣ—ревность къмъ образование, възторженъ идеализмъ, героическо желание за подвизи . . .

Тъкмо за това и тукъ, както и по-рано въ Радовишъ, когато трѣба де напусне длъжностьта си и да замине за Драма (презъ октомврий, 1910 год.),—цѣлото население прави заявления и молби, че не желае да се раздѣля отъ него и моли да не бѫде премѣстванъ . .

Отецъ Паисий тукъ, обаче, е сподобенъ съ едно „утешение". Той получава официално писмо отъ Митрополита Герасима изъ Цариградъ, съ което му се заповѣдва, да побърза и се яви въ св. Екзархия, до като още е тамъ новоизбраниятъ Охридски Митрополитъ Борисъ; нашиятъ юбиляръ ще бѫде произведенъ въ епископски санъ и изпратенъ за викарий на Дебърския Митрополитъ Косма. Определена е и датата за ржкоположението—26 октомврий—Димитровдень. Естествено е било о. Паисий да бърза

къмъ Цариградъ. Но все какъ той не пристига тамъ пръвъ. Преди него върви Епархийския училищенъ инспекторъ въ Струмица,—наскоро уволненъ за *свободно поведение* Той успѣва да наклопа о. Архимандрита предъ Митрополита Герасима. Архимандритъ Паисий е привлѣкълъ цѣлата епархия на своя страна. Цѣльта му е да стане владика. Сега особенно като постави и корона на главата си,—сигурно приживе ще отнеме митрополитската катедра отъ дѣда Герасима. Дѣдо Герасимъ рѣдко се вестява изъ богохранимата си епархия и лесно възприема доноса: всичко е възможно щомъ той лично не е тамъ и епархията му е *само богохранима* . . Когато малко по-късно се явява нашиятъ Архимандритъ, за да получи корона,—той намира своя владика разяренъ и вмѣсто жезълъ получава купъ изрядни ругатни.

—За това си оставенъ тамъ, да подкопавашъ авторитета и дори положението ми като кириахъ . .

Азъ не знамъ какво е отговорилъ о. Паисий но нищо не е излѣзло отъ цѣлата работа. Напротивъ дѣдо Герасимъ се заканва. да го научи.

Въ това време Негово Блаженство се лѣкува нѣйде изъ Европа. Отъ тамъ безъ време го възвръщатъ две повѣрителни послания—на Дебърския Митрополитъ Косма и Неврокопския Иларионъ. Въ тѣзи послания пише, че Негово Блаженство, ако желае и за напредъ да остане Екзархъ, трѣбва да побърза и се върне въ Цариградъ. Двамата Кириарси Битолски Авксенти (наскоро смѣненъ отъ длъжностьта Екзархийски заместникъ) и Струмишки Герасимъ (въ оня моментъ заместникъ) водятъ борба ие вече за замѣстничество, а за самия екзархийски престолъ. Екзархътъ се връща. Донесенията излазятъ вѣрни. Вториятъ замѣстникъ Струмишкия Герасимъ бива веднага смѣненъ, освободенъ и отъ членство въ Екзархийския съветъ и въдворенъ въ Епархията си.

Но отъ цѣлата тази история о. Паисий не печели нищо. Негово Блаженетво порицава постѫпката

на Герасима, утѣшава наскърбениятъ О. Паисий и го изпраща управляющъ Епархията въ Драма, съ обѣщания, че тамъ ще бѫде поставена Митрополитска катедра.

А за викарий въ Дебъръ, въпреки волята на Дебърския Митрополитъ, който е искалъ нашиятъ юбиляръ, Негово Блаженство произвежда нинѣ Нишавскиятъ Епископъ Илариона, галено чедо на Негово Блаженство.

Тази постѫпка на Негово Блаженство е била осѫдена предъ лицето и въ присѫтствието на юбиляра отъ мирския съветникъ при св. Екзархия г. Георги Сивриевъ.

Малко по-късно—навѣрно за да се корегира—Негово Блаженство, когото блаженопочившия Неврокопски Митрополитъ Иларионъ си дава оставката, предлага о. Паисия за неговъ викарий. Неврокопския Митрополитъ отказва по политически съображения. Това се споменува въ рапорта на глав. Екзархийски инспекторъ г. Стоиловъ, ходилъ за тази цѣль въ Неврокопъ,

Блаженопочившиятъ ни Екзархъ наричаше Драмската Епархия—трънливата епархия. Преди всичко, тукъ имаше маса чисто турски и помашки села. Отъ друга страна гърцитѣ бѣха успѣли да вмѫкнатъ въ границитѣ на патриаршията много чисто български поселища, жителитѣ на които се наричаха гъркомани. Дѣйностьта на българитѣ—будители изъ тоя край се тероризираше отъ гръцкитѣ чети. Особено се прочува четнишката дѣйность на гърка Дуко Капитанъ. Тоя тероръ надъ българитѣ бѣ вселилъ въ сърдцата имъ страхъ, достигащъ до бо-лесть; следствие на това бѣше смиреното равнодушие и пасивность на българския елементъ, предъ грубата, нагла надмѣность на гърцитѣ и разюздаността на четитѣ имъ, които не се спираха предъ кръвополитията, за да постигатъ цѣлитѣ си. Тамъ дето българитѣ се опитатъ да дигнатъ глава и да си позволятъ да искатъ училища или църква—веднага убийствата зачестяватъ, отъ турското правителство се изискватъ забрани срещу желанието на българитѣ и пречки отъ всѣкакъвъ родъ се явяватъ веднага. Въ Драма родолюбивиятъ българинъ Илия х. Георгиевъ проектира да основе край гарата цѣль български кварталъ.

Бащата на Илия х. Георгиевъ умрѣлъ и е погребанъ въ селото Просѣченъ. Една нощь гърцитѣ разравятъ гроба и изваждатъ тлѣннитѣ му останки за поругание, като съ това желаятъ да всѣятъ страхъ въ душата на Илия х. Георгиевъ. Но той не се стрѣсва и започва да урежда работата по създаване български кварталъ около гарата.

Гърцитѣ просто на просто го убиватъ въ Скеча и проекта пропада. Ако нѣкой българинъ се опита тамъ—край гарата да купи домъ или да застрои новъ, гърцитѣ отиватъ и наддаватъ висока цена за да не допуснатъ български кракъ. Не успѣятъ ли съ пари, гърцитѣ пущатъ въ ходъ заплашвания, тероръ и кама.

За да се освободятъ отъ тоя тероръ българитѣ отъ квартала при гарата приематъ чуждо вѣроизповѣдание,—ставатъ протестанти, като се надѣватъ на застѫпничеството отъ страна на великитѣ протестантски държави, чиито консули бдятъ за „своитѣ« хора

Не по-добре е стояла и околията. Прости невежествени рѫководители (свещеници и учители) стоятъ начело на народа. Тѣ нѣматъ и понятие за великата борба за църковно-нациално издигане, която кипи изъ други краища на Македония. Имало е лица назначени за главни учители съ четвъртокласно образование, други пъкъ—стояли изъ Америка дълги години като прости работници и забравили даже името на учебното дѣло. Нѣкъде свещеницитѣ сѫ вѣнчавали безъ „*Вули*« и разтурвали бракове безъ сѫдъ,—до тамъ е било спаднало съзнанието за дисциплина, редъ и чувство на единение и общи работи за българщината.

Българитѣ нѣматъ църква дори въ гр. Драма. На много мѣста изъ Епархията гърцитѣ—чрезъ „умѣло« преброяване на населението, заграбили църкви и училища; въ други села българитѣ нѣматъ въобще никакво училище или църква.

Въ такъвъ край дългътъ захвърля нашия юбиляръ. И тукъ той проявява такава енергия, извършва толкова подвизи за благото на Църква и народъ, дава такъвъ тласъкъ на учебното и църковно дѣло, щото смаянитѣ гърци, опитали срещу него всички средства, употрѣбили всѣкакви оржжия, най-после го осжждатъ на смъртъ: Дуко капитанъ на всѣка цена иска главата му. Това не пречи на о. Архимандрита, да върви по своя пжть. Той пакъ обикаля селата и колибитѣ, пакъ говори увѣщава и буди националното съзнание и гордость. На учителитѣ внушава трудолюбие и почтеность, като смѣня компрометиранитѣ, уволнява покваренитѣ, хвали достойнитѣ. На свещеницитѣ вдъхва вѣра въ св. Екзархия и имъ внушава чувство на дисциплина и единение подъ знака на Екзарха. Плодотворната му тактика,—лично да се срещне съ всѣкиго, лично да посѣти и ободри всѣки домъ изъ Епархията и тукъ дава отлични резултати. Трѣбва да се вземе при това предъ видъ, че въ гр. Драма не е имало енорийски свещеникъ тогава о. Архимандрита поема управлението на Епархията. И той е билъ длъженъ да обслужва на християнитѣ като енорийски свещеникъ да извършва богослужението, да постави редъ въ Митрополията, дето заварва цѣль хаосъ, да обикаля Епархията и често въ дъждъ и калъ, вѣявици и бури, да бърза за богослужение въ Драма. Паметна остава *страстната седмица* на 1911 год. между неговитѣ страдания. Той, боленъ, едва държащъ се на крака обхожда застрашенитѣ отъ гръцко влияние села и въ дъждъ и каль бърза да се върне въ града, за да поема службата въ храма. При това пжтуванията му се извършватъ не по царскитѣ широки пжтища, а по тжтеки често пжти презъ стърни-

ща кукурузища и тютюнища, защото гърцитѣ го дебнатъ навсѣкжде, следятъ всѣка негова стжпка: главата му е оценена.

Трѣбва да забележа че цѣлата северо-западна часть на града Драма по онова време е била гъркоманска. Имало е и твърде много куцовласи въ града и околията. О. Архимандритъ е схваналъ бързо, че националното пробуждане на властитѣ ще отслаби гръцката мощь, като откъсне отъ тѣхното влияние едно значително количество жители. За това той внушава на по-събуденитѣ между тѣхъ да си построятъ храмъ и да си отворятъ училище. Борбитѣ на куцовласитѣ противъ гърцитѣ ще отворятъ очитѣ и ще окуражатъ за борба и гъркоманитѣ. Главната придобивка обаче ще бжде тази, че българитѣ не ще бждатъ сами въ своята борба,—фронта на гърцизма ще почне да слабѣе.

Въ града Драма о. Паисий купува едно грамадно здание, горния етажъ на което служи за прогимназия, а долния е приспособенъ за параклисъ. Следъ свършване на ремонта параклиса въ сжщность дава видъ на красива, спретната църква. Той нѣма *ферманъ*, за да гради храмъ. Ето защо, то и въ желанието си да издигне камбанария при новия параклисъ, прибѣгва до хитрость Цѣлия необходимъ материялъ за камбанарията постепено се приготвя. И една сутринь градътъ осъмва съ една хубава камбанария при българския параклисъ. Следъ това отива въ с. Горно-Броде, Сѣрско и излива камбана—тежаща 400 кгр. като тайно я пренася и покачва на камбанарията. Турската власть се намира предъ »свършенъ фактъ« и не се залавя да срива направеното. Малко по-късно виждаме нашия юбиляръ, да пжтува съ гемия въ св. Гора, за да проси отъ тамъ икони, иконостасъ, утвари, богослужебни книги и др. за своя новъ параклисъ.

Наскоро патриотската и благодетелна баба х. Георгиевица подарява на църковната община едно здание.

Баба х. Георгиевица е майка на убития Драмски благодетель Илия х. Георгиевъ и жена на х. Георги, трупътъ на когото гърцитѣ, за гавра, бѣха изровили отъ просоченскитѣ гробиша. Цѣлия—богатъ и добродетелъ родъ—на баба х. Георгиевица се отличава както съ своя високъ патриотизъмъ, тъй и съ голѣмитѣ пожертвувания за българщина и народни свободи.

Днесъ достойната баба х. Георгиевица пребивава въ гр. Пловдивъ,

О. Архимандрита приспособява новия даръ за пансионъ на децата изъ околията, следващи прогимназията. Пансионътъ функционира много добре.

Особено много усилия трѣбвало да положи о. Паисий за пресичане »моарифското зло". Турското правителство покровителствува тия учители, които приематъ хуриета и работятъ за неговата кауза. Тѣ носятъ името моарифи. Въ училището тия братя на турцитѣ всѣватъ безвѣрие, анархия и поквара средъ младежьта. Вънъ отъ училището, тѣ се борятъ противъ църквата и Митрополията. Моарифитѣ се чувствуватъ силни, понеже на тѣхна страна е Тодоръ Паница. Паница е приятель на Турцитѣ и имъ шушне доноси противъ църковната управа. Необходимо е било да се разбие това зло. О. Архимандрита започва да кани на угощение турскитѣ властници, да имъ прави подаръци—малки и голѣми, та дори да ги снабдява съ парични дарове (разбира се повечето отъ свои средства, защото знае се съ какви средства може да разполага »трънливата« Драмска Епархия). Той се среща и съ Паница, увѣщава го, доказва му правотата на своя пѫть, до като най-после тоя се съгласява, да не му пречи на работата. Едва сега о. Архимандрита може да се заеме съ организация на просвѣтното дѣло, съ изчистване на улицата отъ безбожницитѣ—моарифи и въобще съ поставяне въ училищата Така той открива, като поема инициативата и за построяване тамъ дето не е имало, училищата въ селата. Просѣ-

ченъ, Кубалище, Волакъ, Височе, Егри-Дере, Раменце. Еднакво съ училищното дело той води и църковната борба, като отваря църкви построява нови, отнема отъ гърцитѣ обсебенитѣ български църкви като гъркомански. По негова инициатива въ Просѣченъ се издига красива, масивна църква—дълга 30 метра, освѣтявана отъ 38 прозореца. Тукъ гръцката пропаганда е била много силна: гърцитѣ иматъ и църква и училище и пансионъ съ всички удобствата дори и оркестъръ. Ето защо, управляющиятъ Епархията често заобикаля събуденото въ сѫщность село, като откѫсва кѫща по кѫща гъркоманитѣ отъ гръкото влияние.

Селото Граченъ е съседно на голѣмото гъркоманско село Алистратикъ и на българското Скрижево. О. Архимандрита успѣва да убеди гъркоманитѣ отъ Граченъ. да се откажатъ отъ Патриаршията и съ заявление—подписано отъ всички до Мютесарафина, да минатъ къмъ св. Екзархия. Драмскиятъ гръцки владика Агатангелъ узнава това и инспирира тероръ въ селото, за да спре пагубното на Патриаршията отказване. Действително на втория день отъ Великдень 1911 год. въ дома на първитѣ инициатори на това »отказване"—видни до тогава гъркомани, се вмъкватъ гръцки четници и извършватъ убийства. Това обаче не спира преминаването къмъ св Екзархия,—напротивъ, още повече отвръшава прокудилитѣ се българи отъ Патриаршията, която желае, чрезъ убийства да вербува последователи.

Селото Дрѣново е красиво разположено и служи за лѣтна резиденция на Драмскитѣ гръцки богаташи. Обаче съ силни агитации, проповѣди, убеждавания и съ доброто съдействие на силния Махмудъ бегъ отъ Драма, много влиятеленъ въ Дрѣново,—гръцката крепость тукъ е разбита и селенитѣ масово преминаватъ подъ ведомството на св Екзархия. Споредъ подаденото заявление три четвърти отъ населението се отказва отъ гръцката Патриаршия. Гръцкиятъ Драмски Митрополитъ Агатангелъ

предприема борба за да спре преминаването къмъ св. Екзархия. Усилията му обаче оставатъ безплодни. Той прави последенъ опитъ. Единъ празниченъ день той облеченъ въ пълно одѣяние, начело на цѣлата тълпа драмски фанатизирани гърци, съ оркестъръ, въ процесия пеша отива отъ Драма въ с. Дрѣново. Вѣрнитѣ му гъркомани го посрѣщатъ въ църквата, дето той държи една „весела« речь. Гръцкиятъ владика говори по турски защото самъ не знае гръцки: по баща той е влахъ, а по майка българинъ. *Нравственото поучение* на неговата проповѣдь трѣбва да бѫде вселяването страхъ предъ Бога и отвръщение къмъ Екзархията (нѣща здраво свързанн помежду си споредъ Агатангела).

—Научавамъ се, започва великиятъ елинъ, че мнозина отъ моето паство въ ваше село минали подъ ведомството на Българската Екзархия,—подали заявление, да станатъ схизматици. Налага ми се дългъ като вашъ пастиръ да ви спася отъ злото, въ което искате да паднете. Трѣбва да ви кажа следното.—Два пѫтя има за Християнина,—да бѫде екзархистъ, схизматикъ и да отиде въ ада, приготвенъ специалнс за схизматицитѣ или да върви по пѫтя на св. Патриаршия и да иде въ рая. Всички ще умремъ. Следъ смъртьта ще трѣбва да се явимъ предъ *Аллахъ Ефенди*. Той ще пита всѣкиго по кой пѫть е вървѣлъ. Оня който е билъ тукъ схизматикъ—ще бѫде тласнатъ въ ада, този пъкъ който е останалъ вѣренъ на св. Патриаршия ще влезе направо въ рая. .—

Вѣроятно богословскитѣ познания на Дрѣновчани сѫ имъ подшушнали, че много други пѫтища има за ада освѣнъ »схизматическия« които водятъ къмъ ада.

. Не напразо о. Паисий е хабилъ своитѣ проповѣди и агитации между тѣхъ. Ни блѣскавата процесия, ни рѣчьта на Агатангела, ни страшното име на *Аллахъ Ефенди* спиратъ решението на селенитѣ, които скоро стават най-ревностни „схизматици«.

Съ скръбь трѣбва да добавя, че следъ като нашиятъ юбиляръ бива изтегленъ въ Цариградъ, при неговиятъ мекушавъ и равнодушенъ замѣстникъ, човѣкъ добъръ, но не патриотъ, гърцитѣ, безъ никакви борби, успѣватъ да привлекатъ наново цѣлосо село Дрѣново на своя страна. Този нашъ *интернационалистъ* твърдѣлъ предъ слисанитѣ селени, че не е хубаво да се водятъ въобще нѣкакви борби, понеже Църквата Христова е една и все еднакво е въ коя Църква християнинътъ живѣе, работи и умира. Наистина, това е една прекрасна философия, отъ която най-доволенъ остава Агатангелъ, който лесно почва да руши създаденото отъ о. Паисий, Когато на 1912 г. българскитѣ войски влизатъ въ Драма тѣ заварватъ българската църковно-национална кауза тамъ крайно западнала. На 1913 г. когато отстѫпващитѣ български войски напущатъ Драма и поканватъ това наше духовно лице, да остави Драма, той отказва, остава въ Драма и предава въ ржцетѣ на гърцитѣ цѣлата секретна архива на своя предшественикъ. Въ тази архива именно сѫ описани борбитѣ на нашия юбиляръ съ Митрополитъ Агатангела. Иде редъ на историята около превземане *Карлъковската църква* отъ гръцки ржце. Турската власть прави плебиситъ въ селото, за до определи националния му характеръ и прекрати споветѣ между българи и гърци. Населението—българи и гъркомани—е подготвено. Мнозина отъ дотогавашнитѣ гъркомани—слушали проповѣдитѣ и увѣщанията на о. Архимандрита Паисия—сѫ отворили очи и сега при гласуването се обявятъ за св. Екзархия. Три четрърти отъ населението излизатъ екзархисти. Карлъково е голѣмо село. Тукъ има и телефонна станция Развълнуванитѣ гръкомански учители отъ селото бързо се явяватъ на телефона и дирятъ Драмския гръцки Митрополитъ Агатангела. Дежурния телефонистъ, по погрешка поканва въ станвията отца Паисия. Нашиятъ Архимандридъ взема слушалката, чува да се говори гръцки, самъ той

започва да говори на гръцки и учителитѣ отъ Карлъково му докладватъ за „нещастието« което ги е постигнало съ прѣброяването, като хвърлятъ цѣлата вина върху управляющиятъ българската Митрополия въ Драма. О. Паисий най-после не се стърпява.—

—Българитѣ сж прави, извиква той. Тукъ е оня когото вие псувате.

То ее разбира, че гърцитѣ поправятъ грешката, намиратъ Агатангела, донасятъ му за всичко и го молятъ по-скоро да дойде въ Карлъково за да оправи работата. Това е въ надвечерието на 1 януарий ст. ст.—Василовъ день. О. Архимандрита преварва Агатангела и пръвъ се явява въ селото. Той събира своитѣ хора, дава инструкции и скоро предъ входа на черковния дворъ е цѣлото село, чакатъ гръцкия владика. До тогава българитѣ се черкуватъ въ една стая, единствената църква е въ ржцетѣ на гърцитѣ. Агатангелъ скоро се явява. Той отдалечъ вижда тълпата предъ вратитѣ на черковния дворъ и взема мѣрки. Спира на площада, облича мантия, взема въ ржка жезълъ и заедно съ групичката около себе си, тржгва гордо къмъ църквата. Но тамъ на стража стои нашиятъ юбиляръ. Започва се помежду имъ прекаание на гръцки, което скоро се превръща въ горещъ споръ. Спорътъ завършва съ сборичкание или както гласятъ други сведения—съ форменъ бой. Въ борбата не вематъ участие други мжже, освѣнъ двамата духовни представители. На помощь на о. Паисия, по нагласения планъ, се впущатъ жени, които отнематъ жезъла на Агатангела и разкжсватъ мантията му. Споспѣшницитѣ на гръцкия владика бързо обаждатъ въ *Каракола* (полиц. участъкъ). Идва стража която скоро разпръсва тълпата и арестува двамата духовни началници. Карлъково спада въ Зъхленска околия. По телефена съобщаватъ на тамошния каймакаминъ, който скоро пристига за да разследва работата.

Още щомъ вижда каймакамина Агатангелъ гордо предавява оплакванията си, че му е отнета църквата

и че българскиятъ Архимандритъ не го допуща да служи вечерня, срещу утрешния тържественъ день Тукъ се завежда приблизително следни разговоръ,

—Църквата е наша, казва о. Архимандрита. Направи се допитване, официално извършено отъ властьта Три четвърти отъ населението излезе български Това население ме кани да му извърша богуслужение и азъ не мога да не го слушамъ.

—Българитѣ си иматъ църква, отговаря Агатангелъ, нека си служатъ въ нея.—Хитриятъ гръкъ даже не говори съ отца Паисия, той се обръща къмъ каймакамина.—Тази църква си е била гръцка и такава трѣбва да остане.

—Тукъ нѣма българска и гръцка църква, казва о. Паисий Църквата е на цѣлото село. И понеже сега селото се обявява за българско, то ще си служи въ своята църква. Толкова години тоя народъ се е черкувалъ въ стая; сега иска да му служа въ църква.

Каймакаминътъ се мжчи да ги погоди, и дири нѣкакъвъ изходъ изъ положението. О. Архимандрита му идва на помощь, като му заявява, че той е съгласенъ да служи заедно съ гръцкия владика, не че той има право, но отъ чувство на миролюбие. Ако така не бива, нека служи по-рано единътъ, а после другиятъ. Но Агатангелъ заявява, че две последователни служби въ единъ и сжщи храмъ не могатъ да се извършатъ, а съ Архимандрита той не желае да служи, понеже той е схизматикъ.

—Азъ немога да претърпя това оскърбление, г-нъ каймакаминъ! Този владика хвърля петно както върху мене така и върху цѣлъ народъ, като ни нарича схизматици предъ лицето на властьта.

То се знае, че цѣлия разговоръ, както и »чисто догматичния“ споръ, който следва се води на турски езикъ

—Що е това схизматикъ?, пита очудениятъ каймакаминъ.

—Споредъ нашата вѣра, бърза да отговори Ар-

химандрита, схизматикъ—това е човѣкъ безвѣрникъ, низко падналъ, достоенъ за презрение. Нека самия тоя владика обясни, де ще отидемъ ние, които сме схизматици, на оня свѣтъ!

Агатангелъ не харесва направлението, което взема разговора Но той е разлютенъ и не може да скрие яростьта си.—

—Направо въ джендема ще отидете всички отговаря той.

Нашиятъ юбиляръ е въ стихията си. Той обича да води спорове. Сега вече той е хладнокръвенъ и умело поставя капанъ на гърка.

—Тъкмо за насъ мѣсто е джендема, заявява той. Споредъ нашата вѣра въ джендема отиватъ ония които свирятъ на зурни, тъпани, които произвеждатъ веселби,—въ ада значи ще има пиене, веселба и гуляи. А споредъ вашия свещенъ Коранъ въ ада отиватъ и всички жени. Ние двама съ тогова сме кешиши (монаси) Това е тъкмо за насъ мѣсто, понеже тукъ на тоя лъжовенъ свѣтъ сме лишени отъ всички тия работи . . .

Нека сега той каже, де ще отидатъ пакъ турцитѣ!

Отъ отговора на Агаталгела зависи почти края на спора Но той изнасилва своята архиерейска съвесть и обявява.

—Всички правовѣрни турци ще идатъ въ рая.

—Наистина е тъй, подхваща пакъ о. Паисий, и Корана твърди сѫщото Наистина трето мѣсто нѣма,—има рай и адъ и нищо друго. Но знае се че гръцката нация е една шъпа народъ, до като турцитѣ сѫ много. Ако и тамъ вие гърцитѣ подигнете споръ за нѣкое мѣсто, както сега за о. Критъ (по това време тъкмо Критския въпросъ е билъ въ силата си), – не е чудно, че ще бѫдете изтикани изъ рая. А понеже у насъ схизматицитѣ сѫ ключоветѣ на ада, ние не ще ви пуснемъ и тамъ . .

Ето какъ вашитѣ гръцки мѫдрувания водятъ до глупости. Г-нъ каймакаминътъ вижда че напразно е разтревоженъ да пѫтува въ тия вѣявици и студове, за да ни разправя. Азъ съмъ съгласенъ всѣкакъ: нека служимъ наедно . .

Отвънъ събраниятъ народъ вика.—

—И ние сме съгласни. Всички сме българи, но за да има миръ и да не останемъ безъ служба на утрешния день, съгласяваме се да се служи общо.

Но Агатангелъ остава непреклоненъ. Нощьта настѫпва. Вънъ фъртуната беснѣе. Вѣтърътъ вие, скимти, фучи. Цѣли облаци снѣгъ се въртятъ изъ въздуха и зашеметени се блъскатъ въ прозореца на каракола. Каймакаминътъ трѣбва да се връща въ Зъхленъ. Той се мѫчи да подведе резултатитѣ отъ спора, който се води предъ него, но никакъ не може да реши кой е правъ. Най-после той отсича.

Да се екстернират и двамата богослови,—за да настѫпи миръ въ селото.

И наистина още сѫщия мигъ и двамата подъ стража биватъ изкарани отъ селото. Агатангелъ бива закаранъ въ гръкоманското село Алистратикъ, на нѣколко часа пѫть отъ Карлъково, а о. Паисия въ с. Кубалище—5 клм. отъ Карлъково. Нашиятъ юбиляръ разказва, че стигналъ въ Кубалище въ единъ часа презъ нощьта. Сигурно Агатангелъ до сутриньта се е борилъ съ снѣжнитѣ преспи и вѣявици . . .

О. Паисий пристига въ Кубалище, отдъхва си и веднага отива на телефона. Той е вече свободенъ. Задачата на стражата е, да го доведе до Кубалище.

По телефона той вика Карлъковскитѣ бегове,—мнозина отъ които му сѫ лични приятели, убеждава ги че той е правъ и съ тѣхно съгласие, сѫщия часъ се връща въ Карлъково. Тамъ събира първенцитѣ на селото—българи и турски бегове и разпечатва запечатаната отъ каймакамина църква На разсъмване е. Той удря камбанитѣ. събира селото и служи възторжена литургия Църквата е превзета. Турската власть се задоволява да отговори на оплакванията на Агатангела съ стериотипната фраза:

—Не можемъ да сторимъ нищо: намираме се предъ *свършенъ фактъ* . . .

Въ честь на тая блестяща победа селенитѣ заедно съ своя духовенъ началникъ решаватъ на 30 януарий (св. Три Светители) да отслужатъ въ новопридобития храмъ тържествена литургия съ шесть души свещеници, свикани отъ околнитѣ села. О. Архимандрита бива посрѣщнатъ нѣколко километра вънъ отъ селото. Отъ тукъ до селото възторженитѣ селени го носятъ на ржце При наближаване на селото камбанитѣ забиватъ. Празнично облеченията народъ ликува. О. Паисий плаче отъ умиление. Следъ извършване на св. литургия отъ църквата се образува шествие презъ селото. Планътъ е, да се мине покрай гръцкото училище. Деньтъ на св. Три Светители е училищенъ праздникъ у гърцитѣ, както у насъ е—св. Кирилъ и Методи. Гърцитѣ празнуватъ. Училището имъ е окичено съ знамена, ленти и вѣнци. Вжтре учителитѣ иматъ угошение Ентусиазиранитѣ селени (вѣроятно пакъ по даденъ знакъ) нахлуватъ въ училището съ весели и буйни викове Учителитѣ сполучватъ невредими да излѣзатъ . . изъ прозорцитѣ. Училището е превзето. И тукъ пакъ помага *свършенъ фактъ*.

Единъ день Епархийскитѣ съветници отъ Драмската Митрополия обаждатъ на управляющия че откакъ е погурченъ младежа Сжби Сжбевъ Софиянецъ, цѣлото българско население въ Драма е подигнато на смѣхъ предъ турци и гърци, Българската честь е подложена на поругание. Управляющиятъ веднага дава дума, че ще измъкне потурченото момче отъ ржцетѣ на турцитѣ и ще подигне престижа на българитѣ. Какъ е попадналь Сжби Сжбевъ въ Драма азъ не знамъ. Знае се че още преди о. Архимандрита да иде въ Драма Сжби подава заявление до директора на турското земледѣлско училище въ Драма да бжде като ученикъ въ това училище и пансиона при него. Сжби не е единствения ученикъ—пансионеръ изъ между българитѣ. Той

подава заявлението си, директорътъ написва (по турски) нѣкакъвъ протоколъ, и поканва българскиятъ Миллетъ—башия да се яви. Протокола се подписва както отъ Сжби Сжбевъ, така и отъ представителя на българската духовна власть—предшественика на нашия юбиляръ. Този протоколъ въ сжщность представлява съгласително отъ страна на Сжби, да приеме мохамеданство. Дали отъ страна на Митрополията сж разбрали каква е работата и защо не сж реагирали срещу тая постжпка на турската власть срещу единъ български поданикъ остава неизвестно.

Отецъ Паисий, който не знае тия подробности и предполага, че Сжби доброволно е приелъ мохамеданството за да бжде допуснатъ въ пансиона, изпраща известие ня Сжби чрезъ негови другари—ученици, да се разкае за постжпката си и да напусне мохамеданството. Какво е обаче неговото очудване и радость, като узнава, че Сжби не е желалъ да се потурчва, че съ измама е подписалъ протоколъ и е готовъ да избѣга отъ пансиона. Единъ празниченъ день бѣгството е уредено. Сжби излиза на разходка изъ града съ свои другари и минавайки край Митрополията, остава на улицата своето мохамеданство и новото си турско име—Сабри—и се вмъква въ спасителния домъ. Тамъ нашиятъ юбиляръ и нѣкои отъ чиновницитѣ, които знаятъ работата, го посрещатъ радостно. Между другитѣ е и Епархийския училищенъ инспекторъ Миланъ Янчулевъ. Вратитѣ на Митрополията се затварятъ, погиналата овца е избавена Но скоро радостьта на спасителитѣ се засѣня. Вънъ предъ вратитѣ на Митрополията се трупа народъ,—това сж възбудени и наежени правовѣрни мусулмани, които научили бѣгството на Сабри, идатъ да си го прибератъ . . . На вратата хлопа пристава, и пита, ако е наистина вжтре Сабри, да се предаде веднага, за да се избѣгне кръвопролитие. О. Паисий му отговаря, че Сабри не е тамъ.

—Тукъ е българинътъ Сѫбевъ, а Сабри не е идвалъ тукъ.

Скоро се явява и мютесарифинътъ (окръженъ управитель) съ своитѣ съветници. Архимандрита не отстѫпва придобивката си. Цѣлата Митрополия е обградена отъ турци. Вълнението между тѣхъ расте. Чуватъ се ужасни псувни и ругателства. Изплашенитѣ чиновници въ Митрополията молятъ своя началникъ да предаде злополучния Сѫби, за да се избѣгне катастрофата. И ето Архимандритъ Паисий се явява предъ тълпата, на чело на която стоятъ властницитѣ и имъ обявява, че Сѫби е потурченъ насила, че той е дошълъ доброволно, самъ, да дири помощь въ българската Митрополия и по своитѣ закони—той—Архимандрита иѣма право да го пусне на вънъ. И той има началникъ—Екзархъ Ефенди въ Цариградъ и страхува се, че за тая работа ще си изгуби хлѣба. Тѣ могатъ да подпалятъ Митрополията, могатъ лично него, за радъ момчето, да нарежатъ на парчета,—но той, безъ сѫдъ, не ще отстѫпи предъ една тълпа,—нека да се разбере има ли редъ въ тая държава Отговорностьта пада не върху него, а върху правителственитѣ хора, които мислятъ съ тълпата, разрешаватъ въпроса.

И наистина смѣлостьта и самоотвержението даватъ своитѣ резултати. Тълпата се разпръсва. Дадена е дори стража на отца Архимандрита, който взема Сѫби съ себе си и следъ като съобщава телеграфически въ Цариградъ, да го посрещнатъ, самъ се качва на влака

Въ Цариградъ Сѫби бива освободенъ и следъ нѣколко дни, предаденъ на баща му, пристигналъ по тоя случай отъ София.

Азъ не мога разказа всички борби и страдания изтърпени отъ нашия юбиляръ въ ревностьта му дд издигне духовно своето паство въ Драмско. Въ всѣко село се е водила борба, за всѣка църква, за всѣко отдѣлно семейство сѫ се подигали спорве. Стѫпка следъ стѫпка е отнемена сбластьта на

гръцката патриаршия. Въ селото Клетушна гъркоманитѣ сѫ много силни. Съ рушвети, тѣ успѣватъ (на чело на работата стои, разбира се, пакъ неуморимиятъ Агатангелъ) да спратъ държавната субсидия отъ 600 турски лири за постройка на училище и храмъ. Отецъ Архимандрита се заема и скоро успѣва да събере известна сума между християнитѣ, като придобива и едно централно мѣсто въ селото, старото църковно мѣсто за дворъ на българскитѣ обществени здания. Гъркоманитѣ обаче—подучени отъ Агатангела, заграждатъ отъ всѣкѫде това мѣсто и не позволятъ на работницитѣ да се доближатъ до постройката. »И когато азъ протестирахъ срещу това беззаконие, казва юбиляра въ тогавашенъ свой рапортъ до Екзархията, и се явихъ на мѣстото съ правителствени хора, то се сподобихъ, да бѫда заплюванъ и гоненъ съ камъне отъ своитѣ еднокръвни братя« . Азъ не се съмнявамъ че това не е уплашило о. Паисия и той е продължилъ и довършилъ своята работа.

На 17 май, 1912 год. св. Екзархия го назначава председатель на българската църковна община „св. Стефанъ“ въ „Фенеръ«—Цариградъ Българитѣ отъ Драма веднага правятъ протести противъ тая наредба и молятъ да имъ се остави управляющия Епархията. Обикновено такива протести се оставятъ безъ внимание. Отъ началството се мисли, че тѣ се правятъ, като една задължителна традиционна учтивость. Разбира се, не тъй се гледа на народния гласъ, когато той се оплаква отъ своя началникъ. Дали се изпълнява тогава желанието на тоя гласъ то е отделна работа. Но винаги се допуща, че народния гласъ въ тоя случай не се издига случайно, »по традиция«. Особено, ако оня противъ когото е насоченъ гласа не е успѣлъ да се сдобие съ свой приятель, защитникъ и покровитель въ дадени поголѣми кръгове . . . Не бива да се ласкаемъ, че ще се промѣни скоро човѣшката психика, склонна да вѣрва на вече създаденитѣ си симпатии и анти-

патиии повече отъ колкото на сухитѣ факти, които могатъ да сочатъ дори най-безукорна служба, най-пламено следване на единъ идеалъ. Но, въ нашия беденъ духовенъ животъ налага ни се дългъ, да издигаме рѣдкитѣ примѣри, на, тъй да се каже, сомнамбулическо преследване правдата. Тия примѣри, ако не днесъ—утре ще бждатъ предметъ на поклонение и адмирация Вѣрата въ по-голѣмия идеализмъ на идещето поколение, дава сили на тия таланти на волята, тия роби на дълга да не спиратъ средъ пжтя и вѣчно да творятъ невидимитѣ сгради за величие на българския духъ . . .

Епархийскитѣ съветници снабдяватъ управляющия Епархията съ благодарителни писма. Цѣлото българско население на Драма е на гарата. Всички носятъ разкошни букети цвѣтя, всички плачатъ. О. Архимандрита имъ държи високоназидателна речь, на която му отговарятъ. Ученика Иванчо Стойчо Продановъ декламира »*Сто и двадесеть години*. . « То се знае, че народътъ, който днесъ вика: „*Осанна*« утре реве: „разпни го!“ Но едва ли нѣкой ще остане хладнокръвенъ, когато види цѣль градъ, непринуждаванъ отъ никого, да се сбере да го изпраща, да го обсипва съ цвѣтя, да го моли, да не бжде забравенъ, да плаче, когато изпища свирката на влака . . Блажено успокоение възцарява въ душата на оня, който е полагалъ много пжти душата си за тия хора. Тогава въ душата му се извива божествения химнъ на Царя Давида: „Не всуе трудишася зиждущии . . “

Влакътъ понася нашиятъ юбиляръ къмъ великата столица на Турската Империя, за нови подвизи и славни геройчни дѣла. . . Нека и ние го последваме и да се помжчимъ да очертаемъ характернитѣ линии презъ тая епоха отъ живота му.

ЦАРИГРАДЪ.

Цариградската българска община образуватъ жителитѣ на Цариградъ. Председателтъ имъ е духовно лице съ вище образование. За седалище му служи метоха при цѣрквата »св. Стефанъ« - Фенерь. Но при идването на Архимандрита Паисия старият исторически за насъ метохъ е занемаренъ и напустатъ; той е жилище на плъхове: потъналъ въ боклуци и паяджини, съ изкъртена мазилка, съ изтрити надписи . . . Предшественицитѣ на о Паисия не намѣрили за удобно да си основатъ тукъ жилище, подъ предлогъ, че зданието било влажно. Широкитѣ църковни идеали не за всички стоятъ по-високо отъ нуждата за охолность Стаитѣ на метоха представяватъ катрина на пълно запустение. Никакви мобили Никакви спомени отъ великата борба за българска Църковна независимость, ржководена нѣкога отъ тукъ.

Архмиандритъ Паисий правеше двуетажни църкви изъ малки провинциални градчета, за да снабди едно селце съ църква. Той излагаше на рискъ живота си. За да намѣри материалъ за една църква, той бродеше по балканитѣ да дири каменни кариери Ще остави ли той сега Цариградъ безъ метохъ, не ще ли се загрижи за уредбата на храма!

Наистина, наскоро го виждаме да скита отъ човѣкъ на човѣкъ, да апелира къмъ гордостьта на на българина, да обяснява какъвъ срамъ ще трѣбва да тегли той, когато дойдатъ чужденци, за да видятъ българскитѣ забележителности въ Османската столица. Той ходи по млѣкари, хлѣбари, градинари, ибаджии, занаятчии и проси, за българския метохъ, за славния храмъ »св Стефанъ“, за издигане паметници на тримата български иерарси— Илариона, Авкентия и Паисия. Той бързо събира една добра сума и се заема съ почистване и ремонтъ на нашитѣ исторически светини въ »Фенерь«

Въ храма владѣе сѫщото безредие—твърде прилично на запустение. Въ камбанарията той намира два сандъка съ кости. Това сѫ останкитѣ на двамата наши владици—Пиротски и Нишавски—изгонени изъ Епархиитѣ си и починали въ Цариградъ. О. Паисий благославя ржката, която е поставила надписи върху сандъцитѣ—имената на блаженопочившитѣ иерарси. Той прибира тлѣннитѣ останки, като ги изважда отъ купища боклукъ и съ честь ги погребва при другитѣ трима иерарси—заточеницитѣ. Гробоветѣ на тия последнитѣ сѫ били вѫтре въ стария храмъ »св. Стефанъ«, предъ иконостаса. Надгробнитѣ имъ плочи сѫ хоризонтално легнали—почти наравно съ земята. Следъ сриването на старата църква, гробнитѣ плочи оставатъ отвънъ и почватъ да обрастватъ съ бурени, почватъ да се губятъ подъ земята. Прочутитѣ Цариградски кучета минаватъ свободно върху тѣхъ . . . Днесь надгробнитѣ плочи се издигатъ върху прекрасни пиедестали около метъръ и половина отъ земята, мѣстото на стария престолъ е отбелязано съ хубавъ паметникъ, красиви фенери денонощно сочатъ де почиватъ великитѣ българи; около светинята е уредена красива градинка, оградена съ пармаклъци. Всичко това е дело на нашия юбиляръ. Той скоро почиства и ремонтира красивия въ сѫщность желѣзенъ храмъ. Бърза да реставрира и метоха. Войната съ турцитѣ е въ разгара си. Българитѣ, обсипани съ славата на герои, сѫ почти до Цариградскитѣ стѣни. Ясно се отекватъ топовнитѣ гърмежи въ сърдцето на нашия патриотъ. Онова, за което той работи съ такъвъ жаръ толкова години изъ Македония.—българскиятъ войникъ го постига сега въ нѣколко седмици. Македонскиятъ робъ сега ще си има и църкви и училища и свобода . . О. Паисий бърза да стегне метоха, че тамъ ще приеме българитѣ. . .

Цѣлия таванъ на метоха е падналъ. Още нѣкоя година и този метохъ не би струвалъ дори за археологическа придобивка. Но най-после метохътъ е

готовъ и скоро въ него закипява животъ. Св. Екзархия не е отпуснала ни пара за тия поправки. Когато Негово Блаженство вижда почти неузнаваемия, ремонтиранъ метохъ, когато вижда героичнитѣ усилия на нашия юбиляръ презъ време на войната, за опазване българския духъ въ Цариградъ, за спасяване на хиляди войници, за избавяне на потурчени, за издигане, предъ чужденци, българската национална кауза, просълзенъ казва.

—Тебе Богъ те изпрати тукъ въ тия трагични за България моменти . . .

Безъ да пазя строгъ хронологиченъ редъ, азъ ще разкажа нѣкои отъ подвизитѣ на о. Архимандрита изъ Цариградъ презъ време на войната.

Следъ повикването на българския пълномощенъ министъръ г-нъ Сарафовъ отъ Цариградъ, при руското посолство бива оставенъ г-нъ Миланъ Поповъ, главенъ драгоманъ на г-на Сарафова, да следи събитията въ Турската столица. Това сѫ въпроси вече изъ областьта на историята. И азъ мога да обявя, че г-нъ Поповъ е ималъ задължение, да дава сведения за хода на работитѣ въ Цариградъ на българското правителство. Помнимъ ентусиазма, съ който се водѣше Балканската война. Всички бѣхме оставили частнитѣ си работи и съ героически усилия работѣхме за завѣтната мечта; обединение на българското племе. Тукъ никое средство не бѣше лошо, никое оржжие не биваше да се пренебрѣгва. Враговетѣ биха нарекли една служба, като гореспоменатата—шпионажъ. Историята ще похвали умѣнието да се събиратъ сведения за противника—подъ носа му. Азъ не оправдавамъ коварството, а хваля мждростьта. Веднажъ решено да се стъпи върху свещенитѣ традиции наричани лоялность, коректность, рицарство, веднажъ грабнато оржжието,—цѣлта, която гони това оржжие, трѣбва да се постигне на всѣка цѣна. Всѣка непослецователность, всѣко колебание между избрания пѫть и некакви други нравствени платформи води неуспѣхъ и гибель. Трѣба да се освободи Ма-

кедония! Едни слагатъ живота си за тая цѣль. Ние потъпкваме традицията. Ап. Павелъ нѣкога желаеше вѣчно да гине въ ада, за да спаси сънародницитѣ си! . . Това може и да не е най-добрата философия, но тя винаги ще извиква у насъ висока адмирация.

И тъй г-нъ Миланъ Поповъ, приятель на нашия юбиляръ —съобщава по безжичния телеграфъ въ София, онова което чува и вижда въ Цариградъ Но то е малко. Той трѣбва да знае що става на фронта, тамъ дето се трупатъ и прехвърлятъ войски, дето топътъ и пушката дращатъ история . . .

О. Паисий председателътъ на Цариградската българска община, има подъ свое вѣдомство и околностьта на Цариградъ, както и Чаталджанско Това е почти цѣла Епархия, управляющъ на която временно е той. Негова длъжность е да обикаля околията си, да бди за религиозното състояние на хората си, да ободрява и успокоява въ тежкитѣ дни . . . Той взема въ чантата св. Миро и Антиминси и тръгва да обиколи църквитѣ изъ областьта . . То се знае, че ако при тия обиколки той чуе или види нѣщо, това нѣщо ще го узнае и г-нъ М. Поповъ както и тайния съвѣтникъ при руското посолство Гулкевинъ. Изъ Чаталджанско о. Паисий прави три обиколки презъ войната Ето какво знамъ азъ по първата отъ тѣхъ.

Въ Деркосъ има гръцки владика. Колко искренна е билосъюзничеството ни поне отъ страна на гърцитѣ—показаха събитията Тукъ между скоби ще спомня за една случка въ Цариградъ, характерно подчертаваща тая мисъль.

Апостолъ Шекерджията отъ Костурско е женен за гъркиня. Той се вре между гърцитѣ, минава за гъркоманъ, и държи добре уредената сладкарница до Гръцката Патриаршия въ „Фенеръ“. Единъ день въ началото на Балканската война—въ сладкарницата на Апостола влизатъ трима гръцки владици, членове отъ патриаршеския синодъ. Между тѣхъ се води оживенъ разговоръ. Единътъ отъ тѣхъ, Митрополитъ Партений носящъ титула Велико—Дебърски (безъ да е стжвалъ въ Велесъ или Дебъръ) казва.—

—Българитѣ стигнаха до Цариградъ. Нека се биятъ, глупци! Нека остава по-малко българска кръвь. Нашитѣ ще имъ скроятъ игра, че тѣ ше помнятъ тоя съюзъ. .

Въ този духъ се води дълго време разговоръ между върховнитѣ представители на гръцката черква. Апостолъ—сладкарьтъ, ги черпи съ шербетъ и слуша . . Скоро нашиятъ о. Паисий научава отъ патриота—сладкарь дума по дума целия разговоръ и го предава въ св. Екзархия. както и на г. Мил Поповъ. Това разбира се, не попречи на гърцитѣ да изиграятъ отлично своята игра.

Въ Деркосъ има седалище подобенъ представитель на всичко възвищено въ живота. Неговъ достоенъ помощникъ—архимандритъ изпълнява енорийска служба на гъркоманитѣ въ с. Имрикоркьой. Селето е голѣмо, има и българско население. Енорийски свещеникъ тукъ—по онова време—е билъ Лазаръ Желѣзковъ, сега афоресанъ отъ Варненския Епархийски Духовенъ съвѣтъ. Човѣкъ простъ и посредственъ, той повѣрва на гръцкитѣ интриги и заплашвания, че въ селото ще се води скоро сражение и че турцитѣ ще подложатъ на сечь населението, и отъ своя страна изплашва енориашитѣ си, като дига цѣлото българско неселение отъ селото. Бързо се нагласява цѣлъ керванъ съ камили, мулета, каручки, натоварени съ набързо и безредно събрана покжщнина. Единъ день предъ българския метохъ въ »Фенеръ“ се нарежда имрихорския керванъ. О. Архимандрита ги приема сърдечно и всички настанява въ метоха. Какво е, обаче, неговото ачудване, когато ризбира, че въ сжщность никаква опасность не е грозѣла мирнитѣ османлии българи и че цѣлата работа се състои въ интригитѣ и безхитросното довѣрие на попъ Лазаря. А цѣльта на гърцитѣ е ясна. Тѣ изгонзатъ по тоя начинъ българитѣ и веднага поканватъ Деркоския гръцки вла-

дика. Тоя влиза въ българската църква, прави водосветъ, поръсва цѣлия храмъ, замѣня българския антиминсъ отъ престола съ гръцки и така премахва схизмата изъ черквата.

Нашия юбиляръ съобщава за това въ св. Екзархия и веднага, заедно съ попъ Лазаря се отправя за Имрихоркьой. Българитѣ заедно съ тѣхъ се пребиратъ по домоветѣ си отъ злополучното си бѣгство. Средъ пѫтя колата на о. Паисия затъва средъ бездънитѣ калове изъ Чаталджанско и той пѣшъ пристига въ селото, късно презъ нощьта. На сутриньта нашия Архимандритъ се явява при пашата —началникъ на войскитѣ разположени по тоя фронтъ и квартируващъ въ Имрихоръ. Пашата го приема, и изслушва правдивата история около бѣгството на Имрихорскитѣ османлии българи, Гърцитѣ ги подлъгали и тѣ имъ повѣрвали . . .

—Тия хора се явиха при мене въ Цариградъ, като при свой духовенъ началникъ, продължава о. Паисий; азъ разбрахъ работата, и знамъ при това че турското правителство не е давало такава разпоредба. Ето защо веднага повърнахъ хората по мѣстата имъ. Тукъ, обаче, заварваме църквата си въ ржцетѣ на гърцитѣ, които сѫ ни отнели и антиминса и държатъ заключена църквата ни

Пашата веднага дава нареждане да се повика гръцкия архимандритъ, комуто заповѣдва да предаде ключоветѣ и антиминса отъ българската османлийска църква. Гъркътъ умѣло лукави Той заявява на пашата че българскиятъ архимандритъ не е дошелъ тукъ по църковни работи, напротивъ, това е маска Българитѣ сѫ при Деркосъ и той е дошелъ, да имъ уреди блескаво посрѣщание . . .

—Но нека се надѣва, че ще ги посрѣщне! Ние ще ги избиемъ до единъ . . Нѣма да допустнемъ български кракъ на нашата свещена земя . .

О. Паисий кротко обръща вниманието на пашата, че гъркътъ говори работи, за които не е повиканъ тукъ. Неке даде ключоветѣ и антиминеа, та

послс да после да прави своитѣ догадки!

Пашата разгнѣвенъ, че е билъ изложенъ да повѣрва интригитѣ на гърка, го изпъжда изъ канцеларията си, като праща офицеръ до дома му, отъ дето той трѣбва да донесе ключоветѣ и антиминса. Отецъ Паисий благодари на пашата за справедлавия му сѫдъ и го сравнява съ Соломоновия. Той кани началника на турскитѣ войски да присѫтствува на следния день, защото тоя день е голѣмъ за османлиитѣ—българи,—това е тѣхната нова година и Василевъ день. Наистина на другия день пашата, заедно съ щаба си присѫтствува на богослужението. Тукъ о Архимандрита държи назидателно слово къмъ заблуденитѣ и възвърналитѣ се християни. Той ги съвѣтва да не слушатъ хората, проповѣдницитѣ, владицитѣ (особено гръцкиятъ владика въ Деркосъ). Той. ги увѣшава да се поучаватъ само отъ Евангелието. А Евангелието ни учи да нахранимъ гладния, да прегледаме бедния, да облечемъ голия, да приемемъ странния . . Ето тукъ имаме войници— напустнали домъ и родна стрѣха (въпросътъ е за войницитѣ отъ армията на пашата . .) къмъ тѣхъ можемъ да приложимъ думитѣ на светото Евангелие . .

Не знамъ, какво сѫ схванали емрихорци. Но сигуренъ съмъ, че пашата се е увѣрилъ за лишенъ пѫтъ въ »османлъка" на българитѣ и коварството гърцитѣ. Следъ богослужевието пашата гвърде доволенъ отъ проповѣдьта, поканва о. Анхимандрита на обѣдъ. Тукъ новъ инцидентъ още повече затвърдява благоприятното настроение у пашата къмъ о. Паисия. Една баба идва и се оплаква предъ пашата отъ своитѣ квартиранти – турски войници. Тя както отпосле става явно, просто не желае квартирантитѣ си и иска да използува присѫтствието и влиянието на о. Паисия за да ги изгони. Тя обвинява войницитѣ, че не оставяли на мира дъщеря й . . Пашата веднага нарежда да се доведятъ престѫпницитѣ. Още преди да ги види той високо заявява предъ

всички офицери, предъ юбиляра и въ присѫтствието на бабата, че той най-жестоко щѣ накаже своитѣ войници.

—Тукъ е началника на османлитѣ българи. Той живѣе въ Цариградъ дето има връзки съ чужденци и представители на великитѣ сили Какво ще бѫде нашето положение, когато чужденцитѣ узнаятъ покварата въ нашата армия!

Пристигатъ квартирантитѣ на бабата—четирма турци и двама евреи. Отъ следствието, обаче, не се установява нѣкаква престѫпность или злодѣяние. Тѣ наистина—предния день—били хлопали на вратата на бабата. Но не за да правятъ покушение срещу честьта на дъщеря й, а за да искатъ тенджера. Българитѣ срещу Василевъ день си правятъ баница, та и тѣ рекли да си приготвятъ нѣщо подобно—халва съ захаръ и брашно. Бабата се вижда принудена почти да признае невинностьта имъ. Обаче пашата стои на думата си, сега може би не вече да отхвърли възможнитѣ обвнения срещу армията му, но за да докаже, че тя стои по-горе отъ всѣка похвала: даже и за недоквзано обвинение, тамъ се дава наказание. Той почти осѫжда злополучнитѣ любители на халвата на смъртъ Тогава о. Архимандритъ пада на колѣне предъ пашата и го моли, да пощади тия хора. Той благодари за вниматѣлнитѣ обноски на пашата къмъ неговитѣ хора, но той е разбралъ интригата и не желае смъртьта на тия хора. По-добре да падне неговата глава отъ колкото да загинатъ тия невинни хора Пашата е трогнатъ. Той е старъ човѣкъ, но такава справедливость и честность не е виждалъ Въ честь на своя гость той подарява живота на шестимата, които тукъ още му благодарятъ—просълзени и му цѣлуватъ ржка, И за да не се каже, че пашата е казалъ празна дума, като по-рано ги бѣ осѫдилъ заповѣдва да имъ ударятъ по 20 дрѣнови пръчки

Можемъ да си представимъ средъ това интимностьта, която настѫпва въ отношенията между

Пашата и о. Паисия. Той е изпратенъ тържествено отъ цѣлия щабъ, като му се даватъ превозни средства и офицерски конвой до Цариградъ.

Втори пѫть прави обиколка о. Архимандрита съ сѫщия успѣхъ и при сѫщитѣ внимателни услуги отстрана на турцитѣ.

При трето му пѫтуване въ селото Дая—Кадънъ го арестуватъ и отвеждатъ при главнокомандующиятъ армията Изетъ—паша. Ареста се дължи на интриги и доноси отъ страна на гръцкото духовенство Не малко е допринесълъ за лошия изходъ на работата и българския Имрихорски свещеникъ Лазарь Желѣзковъ, който при разпита не огрекълъ здраво възможностьта—о. Паисий да ходи по тия мѣста като български шпионинъ. Нашиятъ юбиляръ е окованъ въ вериги и конвоиранъ, не вече отъ почетенъ а отъ сѫщъ арестански конвой, отива въ Цариградъ. По пѫтя прикладенъ ударъ му изкарва дѣсната долня челюсть изъ устата. Въ Цариградъ два дни българскиятъ шпионинъ бива разкарванъ изъ улицитѣ. Най-после го извеждатъ на сѫдъ. Той е спокоенъ и хладнокръвенъ. Още първитѣ си обиколки той е говорилъ съ Негово Блаженство, който се страхува, че тия обиколки нѣма да доведатъ добро. О. Паисий го успокоява, като заявява, че всичко което той върши, струва го по своя инициатива и за своя смѣтка и никакви мѫки не ще могатъ го накара да изложи св. Екзархия. Но о. Паисий се страхува отъ друго. Съ него изъ обиколкитѣ му—върви младъ човѣкъ—прислужникъ, единъ отъ безбройиитѣ младежи намѣрили въ негово лице свой благодетель и баща. Не е чудно, че младежътъ не ще изтрае страданията и ще издаде онова което наистина е било интимна цѣль на обиколкитѣ: Младиятъ човѣкъ обаче се явява герой—той е цѣль пребитъ—посинялъ отъ бой, но все пакъ той не знае нищо . . .

Сѫдия на о. Паисий ще бѫде Джамалъ паша. Тѣ сѫ стари познати. Джамалъ—паша—по рано Джаманъ—бей е билъ мютесарафинъ въ Сѣресъ. Нѣ-

кои села отъ Драмската епархия, дето бѣше о. Паисий, административно спадатъ къмъ Сѣрския санджакъ. И не една борба е водилъ тамъ нашиятъ юбиляръ за църкви и училища. Независимо отъ това презъ 1911 год. въ Сѣресъ сѫщиятъ тоя Джамалъ бей е арестувалъ о. Паисия поради срещата, която последниятъ прави тамъ съ българскиятъ професоръ Иширкова и другаритѣ му.

Всичко това е било достатъчно за Джамалъ паша да помни добре нашиятъ Архимандритъ.

—Ти ми си добре познатъ отъ Македония, казва му той. Много добре знамъ всичкитѣ ти дела противъ държавата. Той е старъ ишкиянинъ—реези (началникъ на разбойници) обрѣща Джамалъ паша къмъ членоветѣ на сѫда, явно е, че наистина е български шпионинъ.

Тази атестация на председателя на воения сѫдъ създава прилично настроение у членоветѣ и о. Паисий бива осѫденъ на седемь години строгъ тъмниченъ затворъ ва Адана, Мала Азия.

Въ едно свое писмо до св Синодъ о. Паисий пише: »Тукъ за трети пѫть изпитахъ, зарадъ благословения български народъ ужаса на турскитѣ зандани, безъ да изгубя въ страданията, вѣрата си, безъ да натяквамъ на сѫдбата, безъ да търся сголи за тѣлото и душата си. Напротивъ, всичко търпѣхъ съ радость за името Христово«.

Въ Адана нашиятъ юбиляръ предстоява единъ мѣсецъ Отъ тукъ той бива освободенъ благодарение силното застѫпничество на Конст. Никол. Гулкеевичъ, главенъ съвѣтникъ тогава на руския пълномощенъ министъръ въ Цариградъ Гирсъ. Гулкеевичъ е познатъ у насъ, като голѣмъ българофилъ. Па при това той не може да остави единъ руски възпитаникъ и изпитанъ работникъ на Църквата. О. Паисий, заедно съ вѣрния си прислужникъ стѫпва отново на Галата, дето сияещъ отъ радость го чака Гулкеевичъ. Съ руски автомобилъ тѣ отиватъ въ руското посолство, дето ги угощаватъ. Гулкеевичъ узнава твърдостьта на младия спътникъ на Архимандрита и му подарява петь златни лири.

О. Паисий се оправя отъ послѣднитѣ страдания и наново започва своета енергична дѣйность. Сега той не излиза отъ Цариградъ. Но и тукъ има широко поле за работа. Съ своята общителность той не само спечелва симпатиитѣ на българитѣ отъ Македония въ Цариградъ но и се прослави като благодѣтель на всички измѫчени. Тая слава идва до ушитѣ на македонцитѣ—служащи въ турската армия и скоро въ метоха при хр. св. Стефанъ" почватъ да се явяватъ българи—дезиртьори изъ турската армия. О. Паисий преблича бѣгълцитѣ въ цивилни дрехи, като презъ нощьта изгаря въ огънь войнишкитѣ. После той ги повежда изъ Цариградскитѣ улици и ги вмъква въ рускитѣ подвория въ Галата Това сѫ спасителнитѣ домове: Подворията се считатъ руска територия и българитѣ тукъ сѫ въ безопастность. Снабдени съ руски паспорти тѣ биватъ експедирани въ Солунъ, Бургазъ и Варна. Тия успѣхи окончателно прославятъ българския метохъ и началника му. Сега вече не отдѣлни лица, а цѣли взводове, та че и роти приижлатъ въ метоха, който е станалъ нѣкаква магическа пещь.—Тамъ влизатъ турски войници, които на утре, като свободни граждани, поематъ пѫтя за рускитѣ подвория и отъ тамъ во своя си. Сега, ако новата дѣйность на О. Паисия се открие, не може да го спаси ни Гулкеевичъ, ни Гирсъ. Но той—безъ да го задължава нѣкой—смѣло върви по пѫтя си Той изпълнява неписанъ законъ, дългътъ си като патриотъ отъ желание да не бездѣйствува, когато всички българи работятъ за Македония. Трѣбва да се отбележи, че безъ помощьта на Гулкеевичъ О Паисий не би могълъ да има успѣхъ. Руския консулъ снабдява бѣгълцитѣ съ паспортъ и ги препраща съ руски параходи въ Варна и Бургазъ, а гърцитѣ въ солунъ.

Единъ прекрасенъ день, обаче турската тайна полиция подушва работата и Високата Порта дава

нота на руския посланикъ, като го обвинява, че помага на дезертьоритѣ. О, Паисий е въ руското консулство,—трѣбватъ му безброй открити листове. Долу го присреща г. М. Поповъ, бившия главенъ драгоманъ на българския пълномощенъ министъръ Сарафовъ и му обажда, че работата е пропаднала: консула отказва да подписва листоветѣ. Нашиятъ юбиляръ се вмъква въ кабинета на руския консулъ и му заявява, че нѣма да излѣзе отъ стаята му до като не получи открити листове. Той не може да се върне въ метоха, не може да живѣе повече, като знае, че християнски души ще бждатъ предадени въ агарянски ржце. Той самъ живъ не ще излезе отъ тукъ . . Побѣдата и тукъ е пълна. Консулътъ и за напредъ е »съюзникъ" откритѣ листове сж подписани о. Паисий ги овива около краката си и ги онася въ подвориятa при християнскитѣ души.

Гърцитѣ сжщо узнаватъ тайната около спасяване на дезертьори Но сега тѣ не издаватъ о. Архимандрита Напротивъ, важни гръцки духовници се явяватъ при него и на колѣне го молятъ да разшири спасителната си ржка и върху тѣхни хора които изнемогватъ въ турската армия, принудени, да се биятъ противъ свои братя наредъ съ турци. Съ свойствената си византийска дипломация гърцитѣ превъзнасятъ о. Паисия до небесата, като го наричатъ по-голѣмъ и отъ патриарха. Архимандритъ Афанагорасъ му изпраща картички безъ подписъ съ горещи молби, да не се оставятъ и гръцкитѣ дезертьори. И наистина между спасенитѣ отъ о. Архимандрита безбройно множество българи фигурираатъ и около 15 хиляди гърци,—благополучно изпратени въ Солунъ Може би сжщитѣ тия, нѣколко месеца по-късно, отправиха съюзнишкия си ножъ срещу българитѣ подъ Кукушъ.

Азъ не се наемамъ да направя дори списъкъ на подвизитѣ, борбитѣ, страданията които е претеглилъ о. Паисий изъ Цариградъ. Често ще го видишъ изъ Цариградскитѣ улици, боленъ изнемощелъ

съ компресъ на стомаха, съ вѣта камилавка на глава, съ оръфано, пожелтѣло расо, да скита, не по търговски работи, не за гешефти, не за чинове и тлъсти постове,—а за да дири нещастни на които да помага, страдащи за да утѣшава, измжчени за да изтрива сълзитѣ имъ. Единъ день той се връща отъ руското посолство, дето е ходилъ по народни дѣла. Едно дервие (тайна полиция) учтиво се приближава до него, спира го и слага тежка ржка на рамото му. Той е въ клопка. Дервие го пита какво ходи—той българинъ—при руснаци О. Паисий е въ своята дѣлнечна премѣна, той прилича на изпадналъ селски свещеникъ. Подъ мишница носи благоговейно епатрихилъ и кръстъ.

— Руситѣ сж богати и много набожни, почва той. Азъ съмъ изпадналъ и ходя около тѣхъ, да имъ извърша нѣкоя службица и да получа нѣкой бешликъ. На главата има голѣмо сѣмейство: болна жена, дребни дечица, стара некадърна майка! Тежжко нѣщо е сиромашията! . .

Мохамеданинътъ се трогва. Отпуща се тежката ржка отъ рамото на жертвата. Състраданието се е докоснало до сърдцето на правовѣрния. Той бъбри извинения,—оскърбилъ е духовно лице . .

До ушитѣ на Цариградската тайна полиция стигатъ слухове за характера на дѣйностьта, която развива о. Паисий. По диритѣ му сж пуснати най-опитни детективи. Единъ недѣленъ день въ храма »св. Стефанъ" дето служи о. Паисий влиза самъ началника на тайната полиция—Хакж-бей. Хакж-бей е по рождение българинъ отъ Велесъ. Християнското му име е Гьоше Парталовъ.

По-късно, когато Гьоше се отрича отъ мохамеданството и прави сърдечна изповѣдь предъ о Паисия, той разказва историята на своя животъ Азъ я предавамъ тъй както е излѣзна изъ устата на самия Гьоше Парталовъ.

Баща му го оставя сиракъ и наслѣдникъ на единъ добъръ имотъ Той слѣдва шести класъ на

Солунската гимназия. Велешкиятъ четнишки войвода намисля да снабди организацията съ средства и набелезва своята жертва—единъ богатъ Солунски евреинъ. Гьоше ще уреди клопка на евреина. Гьоше е заможенъ и урежда търговия съ евреина, като завързва връзки съ него. Евреинътъ бива подманенъ въ Велесъ. Между търговскитѣ дѣла и смѣтки, Гьоше го поканва да отидатъ и на разходка, Тѣ излизатъ край гората и отъ тамъ презъ една крайна махала се връщатъ—надвечерь въ града. Подготвена четнишка засада хваща и двамата и ги извежда извънъ града. Очитѣ на евреина сж вързани. Гьоше е свободенъ. Скоро подиръ това тѣ ходятъ заедно съ четата. То се знае хитриятъ евреинъ се е досѣтилъ кой е нагласилъ работата, за да го заловятъ. На евреини сж обадени условията за освобождението му—5,000 турски лири,—откупъ. Сега иде редъ на Гьоша.

Турското правителство знае ролята, която той е игралъ и имота му трѣбва да бжде конфискуванъ. Срещу това пъкъ организацията му обѣщава да го прати въ София, за да продъджи и завърши образованието си, като човѣкъ на организацията. Решава се вмѣсто да се отдѣлятъ обѣщанитѣ хиляди лири за Гьоше,—да се премахне тоя Гьоше, та да се спестятъ паритѣ. Еднажъ войводата изтръсва отъ джеба си едно писмо. Гьоше го намира и прочита вжтре решението за своя смъртъ. Всичко му е ясно; той знае що го чака. Въ сжщия мигъ той посвѣтява евреина въ намерението си да бѣга; евреина е готовъ. Напразно четата ги приследи,—тѣ сж се вмъкнали въ най-близкия полицейски участъкъ—евреина и българина велешаникъ, да дирятъ при турцитѣ спасение отъ български ножъ . . .

Гьоше не смѣе да се върне при братята си българи. Между турцитѣ той намира добъръ приемъ. Проявява дарба, заема разни служби и достига важжень пость началникъ на тайната полиция въ турската столица, подъ името Хакж-бей.

Въ Хр. »св. Стефанъ« въ „Фенеръ“ Хакж-бей, който е дошелъ да тури ржка върху о. Паисия, слуша българско богослужение и проповѣдь на тема „Филипъ намира Натанаила . .“ Който е слушалъ словото на о. Паисия, знае какъ силната мисъль изразена въ прекрасна форма изнасяна съ въодушевление, което говори за богатъ духовенъ миръ и пламена вѣра—може да повлияе на душата. Има разни мнения по въпроса каква проповѣдь е найдѣйна. Изглежда че и унасъ се очертаватъ вече нѣколко маниера за проповѣдь. Една група отъ нашитѣ проповѣдници дава преднина на образнитѣ примѣри, между които слушательтъ трѣба да дири мисъльта Другъ типъ задавя слушателитѣ си съ потоци цъфнала рѣчь. Трети отричатъ като че ли необходимостьта да трогватъ и залавятъ за сърдцето —цѣлото имъ внимание е въ мисъльта и логиката, та проповѣдитѣ имъ приличатъ на лекции по психология. О. Паисий не спада ни къмъ една отъ тия групи. Той е оригиналенъ и самобитенъ. Той умѣе да свърже здравата мисъль и необоримата логика съ такъвъ ентусиазмъ и въ сжщото време съ такава непосредственость,—щото цѣлото сжщество на неговия слушатель се спира като да чака велико събитие Като буря, като гръмъ се излива простата и въ сжщото време китна речь изъ устата му. Тази буря се излива и върху потурчената душа на Гьоше Парталовъ.

Следъ свършване на богослужението Хакж-бей чака о. Паисия въ двора Нашиятъ Архимандритъ се доближава до него,—той се сѣща че началника на тайната полиция е дошелъ за него.

—Чухте ли Евангелието? го пита той. И азъ тѣ познавамъ, както Христосъ Натанаила, и азъ тѣ видѣхъ подъ смоковницата . .

Хакж-бей плаче. Той разказва какъ въ Велесъ българитѣ стрѣляли върху него, и той трѣбвало да бѣга за живота си. Но сега той вижда колко е сгрѣшилъ, той се разкайва, иска да се причасти. И на-

истина, съ разрешение на Негово Блаженство, той се покайва пости и приема св. причастие. Отъ сжщия день той е всецело въ услуга на о. Паисия. Той всичко знае и всичко докладва на духовния си отецъ, при когото той често ходи нощя и остава до сутриньта, за да слуша поученията му. Ползата, която този разкаянъ потурнакъ е принесълъ на народната ни кауза е грамадна. Посветенъ въ всички тънкости на турската политика, владѣющъ неколко езика, той има достжпъ навсѣкжде и всичко казва на о. Паисия. Така той предупреждава тамъ дето трѣбва че отъ Цариградъ се готви едно покушение съ адска машина което да се извърши въ Варна срещу живота на бившия ни Царь Фердинанда. Той докладва въ св. Екзархията за участьта на нашитѣ митрополити—Охридски Борисъ и Битолски Авксенти. О. Архимандрита отива при Негово Блаженство и чрезъ Гулкеевичъ, се успѣва да бждатъ освободени и препратени въ Русия, дето биватъ настанени въ Кипряновския монастиръ, клонъ отъ българския Зографски монастиръ на Атонъ. Следъ балканската война Хакж-бей, все още на служба въ Цариградъ, бива назначенъ секретарь на Турския консулъ въ Валона, съ тайна мисия, да организира и препраща въ Македония турски чети. Той се отклонява отъ пжтя си и идва въ България.

Отъ тукъ напжть за Валона се връща отъ Русе, като напуща спътницитѣ си отива въ София, тамъ узнава адреса на о. Паисия и му отива на гости въ Кортенскитѣ бани Тукъ предъ него той прави изповѣдь и изказва възмущението си противъ турцитѣ готвещи въстание чрезъ албански чети за Македония. Като българинъ той не може да приеме тая мисия и остава въ България. Въ единъ обширенъ докладъ до столичния градоначалникъ г Свинаровъ и до тогавашния окр. управ, въ Ст.-Загора о. Паисий разправя работата съ подробности, отъ важно обществено и политическо значение, като изтъква значението на храстиянския му произходъ,

както и възвръщането му отново къмъ църквата.

Ако самообладанието се счита добродетель, нѣма по-богато одарена душа отъ о. Паисия. Неподготвенъ не можешъ го намѣри, изненадата не го смущава, той е винаги готовъ, винаги *препосянъ*, вѣчно на щрекъ Наскоръ имахъ случай да се убедя въ това, Негово Величество нашиятъ царь посѣти монастиря внезапно. О. Архимандрита—сега игуменъ на Бачковската св. Обитель—бѣше въ такива условия, които напълно го отдѣляха отъ мисьлта, да посрѣща царь. Въпреки това, той произнесе речь, която не само предизвика сълзи по очитѣ, но и правеше впечатление съ своята ерудиция, планъ, системность и смисленость, като да бѣше дълго врѣме подготвена и щудирана.

Единъ празниченъ день, презъ епохата за която разправямъ, въ църквата »св. Стефанъ« въ Цариградъ влиза една рота войска, заедно съ началника си—турчинъ. Българитѣ оставатъ да се черкуватъ, а турчинътъ отива въ кафенето подъ метоха. Следъ църкза о. Паисий повежда дезертьоритѣ и ги оставя въ дъното на долния етажъ на метоха въ една стая срещу клозета. »Бай-Ганю« веднага се чувствува у дома си разхвърля се, разполага се, пуши и се смѣе . . . Скоро се явява онбашията и дири своитѣ 84 войници. Но отъ тѣкъ нѣма и поменъ. Онбашията си дири хората отъ Архимандрита—началникъ на метоха. Но той не знае нищо. Той не знае за какви хора става дума. Въ църква е имало много хора, може и тия—изгубенитѣ да сж били тамъ, но той нищо не знае, по списъкъ не е приемалъ хора и не може да отговаря за никого, никого не е викалъ тукъ.

Щомъ онбашията настоява, че сж изгубени, ясно е, че сж го излъгали нѣкакъ, но той не може да му помогне. Онбашията посинява отъ ядъ; отива веднага въ полицейския участъкъ—въ сжщата улица и обикаля цѣлия метохъ съ стража, като хваща изходитѣ И птичка не може да избѣга сега Започва

се претърсване. Най-напредъ дирятъ изъ църквата олтаря, камбанарията. О. Паисий води онбашията. Идватъ въ метоха. Той е триетажно здание съ дълги коридори по средата Претърсватъ горния етажъ. Влизатъ отъ стая въ стая, о. Паисий самъ разтваря дулапи, подига мендери, разтърсва кревати. Минаватъ въ втория етажъ. Една отъ стаитѣ е заключена.

— Това е учителска стая, казва о. Паисий. ключътъ не е у мене. Но азъ съмъ длъженъ да Ви посоча всѣки жгълъ, за да видите, че тукъ нѣма нищо.

Съ тия думи, той ритва вратата, която отскача на резетата си и се отваря. Стаята е празна Наближаватъ страшната стая въ дъното на коридора. Вечки други сж прегледани Остава стаята съ бѣгълцитѣ и клозета насрѣща. О. Паисий води онбашията въ клозета, разтваря го и вика.—

—Тукъ е клозетъ.

Бързо отива на среща и вика.

—И тукъ е козлетъ.

—Остави, остави, казва онбашията, то се видѣ че тукъ нѣма нищо.

Нашиятъ юбиляръ разказва, че той едвамъ помни що е преживѣвалъ въ тия моменти. Знае само че непрекжснато въ душата си е повтаралъ „Богородице Дѣво . . «

Учительтъ въ основното училище при метоха Спиро Стояновъ е преследванъ отъ полицията, че не си е отбилъ военната тегоба О. Паисий го скрива въ едно руско подворие. Единъ день, въ отсжтствието на Архимандрита, който тича по своитѣ народни работи, Спиро идва въ метоха. Полицията го следи и хваща изхода Въ тоя моментъ о. Паисий съ каикъ пристига на брѣга и още отъ далечъ забѣлѣзва стражата предъ вратитѣ и слугитѣ, които отъ прозорцитѣ на метоха му правятъ нѣкакви знаци. Но той не разбира знацитѣ и не може да се върне. Стражата му отдава честь и той влиза. Спи-

ро е замрѣлъ.О. Паисий схваща работата и бързо намира изходъ. Тоя изходъ е малко тѣсенъ: това е прозорчето високо въ стѣната на коридора. Спиро покачватъ на маса, отъ тамъ на столъ. Но не може да се промъкне, изхода е тѣсенъ Спиро посъблича нѣкои отъ дрѣхитѣ си и успѣва да излѣзе на чистъ въздухъ. Презъ старото кале той отива въ задна махала и се скрива въ дома на енорийския свещеникъ въ »св. Стефанъ« попъ Георги. Започва се пакъ претърсване. Тоя пжть о. Паисий е кръвно обиденъ отъ постоянитѣ подозрения и обиски.

—Ето, навсѣкжде е отворено. Дирете! Кой ми е предалъ вашия човѣкъ, аа да го пазя, кой е виновенъ че си губитѣ хората!

Разбира се, полицаитѣ искатъ извинение.

Други пжть учителката въ българското училище—Фроса—му обажда, че една българка отъ Кочанско—потурчена на сила, е сега въ Цариградъ съ мжжа си – турски бей и желае, да се освободи както отъ брачнитѣ си връзки съ бея, тъй и отъ задълженията на корана. Тя винаги се е отвръщавала отъ турчина и вѣрата му, защото е потурчена на сила. Веднага се урежда спасяването.

Фроса довежда кадьната въ метоха дето, й сваля яшмакъ и фердже и я облича въ християнски дрѣхи. Отъ тукъ съ покритъ файтонъ о Паисий я отвежда при Гулкеевича. Скоро й издаватъ руски открит листъ и я изпращатъ на пристанището. Случайно или не тукъ е нейниятъ мжжъ. Той я познава въ християнската й премяна и се впуща да си я прибере. Но о. Паисий съ рускитѣ гавази я изтръгва отъ ржцетѣ му, поставятъ я въ една лодка и благополучно я настаняватъ въ парахода.

Наскоро нашиятъ юбиляръ бѣше въ София. Една добре облечена дама го спира и го пита не я ли позвава.

—Не, той не я познава.

—Не е добре, да забравете хората на които вършите благодѣяние. Азъ съмъ потурчената маке-

донка отъ кочанско, която Вие спасихте. Тукъ съмъ омжжена и щастлива.

О. Паисий учтиво отклонява поканата, да посѣти бившата кадъна, защото той вѣчно е заетъ, той и тукъ въ България има какво да спасява,

Веднажъ нашиятъ юбиляръ отива по служба въ св. Екзархия. Тамъ заварва капукехаята г. Гелевъ, Селджобалиевъ и други; води се оживенъ дори буенъ разговоръ. Вече за втори пжть се получаватъ отчаяни молби отъ две сестричета—българки. Тѣ сж отъ Чаталджанско. Мѣстниятъ богатъ бегъ ги е взелъ и потурчилъ Сега тѣ сж заедно съ семѣйството на бега въ Цариградъ. Въ края на краищата всички до единъ сж съгласни, че децата трѣбва да се спасятъ. Но никой не знае какъ, никой не се рѣшава да изтръгва кадъни, па били тѣ и отъ български произходъ изъ ржцетѣ на турски бегъ. Повечето даже рѣшаватъ, че това е просто невъзможно. Въ тоя моментъ влиза о. Паисий

Селджобалиевъ се провиква.

—Ако нѣкой може да извърши тоя подвигъ, това е о Архимандрита.

Той, разбира се, веднага дава дума, че ще избави девойкитѣ. Събира сведение за дома на бега, и веднага тръгва да проучи работата на самото мѣсто Той узнава, че бега живѣе въ кжщата съ майка си и жена си, че той излиза сутринь и се връща по обѣдъ. Кжщата нѣма дворъ—входътъ е отъ улицата На следния день той наема покрита кола, плаща богато на ерменеца—файтонджия и спира точно предъ вратитѣ на беговата кжща. Излиза майката на бега и го пита, що желае.

—Азъ съмъ бѣжанецъ отъ Чаталджанско. У васъ имало две момичета отъ наше село. Майка й много ви благодари, че сте ги прибрали въ тия тежки времена и имъ изпраща „много здраве« и *армаганъ*.

Старата повиква девойкитѣ. О. Паисий имъ съобщава цѣлта, която го е довела при тѣхъ и бързо ги изтиква вънъ на улицата, за да се качатъ въ колата. Старата се развиква и притиска вратата. Пристига и беговицата и дветѣ се мжчатъ да задържатъ о. Паисия. Но той е излизалъ и отъ по-опасни мѣста. Отъ тая кадънска клопка той излиза следъ като бейската челядъ заема дадени положения по самото лице на земята . . . Файтонътъ има бързи коне, турската полиция напротивъ не страда отъ нервозность. О. Паисий благополучно стига въ Екзархията—Шишли.

Въ най-силния разгаръ на войната въ св. Екзархия се получава официално тескере (писмо), нѣкое българче—изъ Македония ще приема мохамеданството, та—по приетия редъ—Екзархията да прати едно духовно лице да присжтствува на церемонията. Св. Екзархия предписва на председателя на църковната община да изпрати нѣкого отъ енорийскитѣ свещеници. Но о. Паисий желае самъ да присжтствува и види лицето което доброволно възприема мохамеданството

По закона, българскиятъ духовенъ представитель на такива церемонии има право на саме да увѣщава българинътъ да не се отказва отъ вѣрата си. О. Паисий почва да го увѣщава. Той заявява на Ивана, че щомъ приеме мохамеданството надъ него ще бжде извършенъ *сюнетъ* (обрѣзание),—една мжчителна операция, която въ детски години минава леко, но сега може да струва и живота му.

Иванъ обаче обажда, че тая операция е извършена надъ него още когато е взетъ въ турския домъ —на 12 годишната му възрасть. Сега господаръть му е намислилъ да го жени и за това желае да изпълни закона и да получи *печатъ*, че Иванъ доброволно приема мохамеданството. Тази декларация на Ивана е достатъчна за о. Паисия. Той отива при секретаря на канцеларията и съ най-голѣмъ гласъ протестира. На какво прилича това! Чиновници отъ най-високото мѣсто въ турската империя—отъ едно министерство—официално и публично лъжатъ друго

учреждение—Българската св. Екзархия! Явно е че Иванъ е потурченъ преди 10 години. Какви сж тия комедии, които—сега тукъ—въ Министерството—се разиграватъ? Законътъ е потъпканъ и той на законни основания взема своятъ българинъ, чадото на св. Екзархия. Турскитѣ чиновници сж слисани; тѣ до сега не сж виждали буря. Отецъ Паисий повежда духовното чадо на св. Екзархия, безъ да го спре нѣкой, качва се на файтона, който чака отвънъ, и води Ивана въ руско подворие. Секретаръть на Министерството на Изповеданията се познава лично съ Негово Блаженство. Той отива въ Орта-кьой и дига цѣлъ политически въпросъ за момчето, открадното изъ ржцетѣ му отъ канцеларията на Министерството. Иска наказанието на о. Архимандрита, а момчето да се повърне.

Св. Екзархия е поставена въ деликатно положение. На нѣколко километра отъ Цариградъ стоятъ българскитѣ войски. Предишнитѣ отношения на приятелство и покровителство къмъ Екзархията отъ страна на султана сж промѣнени. О. Архимандрита получава заповѣдь да повърне момчето въ ржцетѣ на турцитѣ. Тая несполука наскърбява много о. Паисия. Той—сега—не намира вече никакъвъ изходъ. Тукъ обаче помага провиденито. Започва се силна артилерийска бомбардировка при Чаталджа отъ българска страна. Гърмежитѣ разтърсватъ султанската столица. На Галата до палатитѣ на Мехмедъ V стои готова—подъ пара—царска яхта: падишахътъ се готви да бѣга въ Бруса. Великолепния градъ е опустѣлъ и полудѣлъ отъ страхъ. Паниката е обзела всички. Никой не мисли за потурчване сега. Иванъ е спасенъ.

Не ми е удобно да изредя всичко което—въ такова направление—извършва нашиятъ юбиляръ въ Цариградъ. День следъ день се нижатъ подвизи, благодѣяния, услуги къмъ църква и отечество. Ще го видишъ и въ Санъ Стефано и въ Макри—коьй, да обикаля градинари, млѣкари, хлѣбари, да дири

нещастници да окуражава и помага. Айдаръ пашовитѣ казарми сж пълни съ плѣнници. Никой освенъ него не ги спохожда. Загиналитѣ тукъ въ мизерия или отъ болесть българи просто се овиватъ въ чаршафъ и се оставятъ въ св. Екзархия. Той дири носачи, той се грижи за послѣдното имъ жилище той ги погребва.

Идва погрома. Еверъ паша внезапно нахлува къмъ Одринъ съ голѣма армия и решението на Лондонския договоръ за Мидия—Енось пропада. Сега плѣнницитѣ изпълватъ Айдаръ—пашовитѣ казарми. Мнозина отъ тия плѣници помнятъ посѣщенията на о. Паисия. Мнозина пъкъ намѣриха приютъ въ самия български Метохъ (околийския началникъ на Димотика, и офицеритѣ Хр. Мархолевъ, Пеневъ и др. Покойниятъ Григорь Начевичъ е изпратенъ въ Цариградъ съ деликатната мисия, да подготви почва за преговори между България отъ една страна и турскотото правителство, както и съ председателя на новообразуваната въ Гюмюрджинско и Дедеагашко република—отъ друга. Председателтъ на тази република, по народность помакъ, заедно съ своя министерски съвѣтъ има сѣдалище Цариградъ. Знае се съ какво пренебрежение и презрение се отнасяха всички наши съсѣди къмъ представителитѣ на затъпкана България. Г. Начевичъ стои въ своя хотелъ и напразно прави усилия да завърже връзки отново и да създаде *изчезналитѣ отнотения* между София и Стамбулъ. Около месецъ минава въ такива предварителни сондажи, преди турското правителство да приеме комисията, съ която ше се уговори договора—генер. Мих. Савовъ г. Ан. Тошевъ останалъ следъ това пълномощенъ министеръ въ Цариградъ), покойния Александъръ Грековъ, г. Добревъ, родомъ отъ с. Плѣвна, Драмско и др.

Твърде много улесняватъ задачата на г-на Начевича старитѣ приятелски връзки, които се крепатъ между о. Архамандрита и синоветѣ на Изма-

маилъ—паша. Измаилъ—паша въ турско владѣе градски имоти въ с. Тавшалъ-тепе, Ямболско.

Именно той, заедно съ познатата на стари Ямболци Гали—беговица, спасява отъ опожаряване Ямболъ. Работата става тъй—Надъ Ямболъ въ въздуха се явява младъ краснвь войнъ, възсѣдналъ конь. Виденията се открива и на Измаилъ-паша, който, между другото, забелѣзва че копието на небесния воинъ е насочено на севѣро—западъ отъ дето идатъ турскитѣ войски, готови да подфърлятъ Ямболъ на мечъ и пожаръ. За всички става явно, че това е св. Георги, който иде да спаси града, дето нѣкога се е издигналъ монастиръ, а сего се краси църква на негово име. Измаилъ-паша, човѣкъ религиозенъ и благъ, се явявя предъ началника на турската армия обажда му виденията и го моли да пощади града на „св. Георги«

По-късно—следъ войната—Измаилъ—паша продава имотитѣ си на бащата на юбиляра, Иванъ Пастиревъ, който отива отсѣтне въ Цариградъ, за да се снабди съ документи за имотитѣ на Измаилъ—паша. А и после, когато Ив. Пастиревъ ходи по свои търговски работи въ Цариградъ, не забравя да посѣти синоветѣ на Ямболския паша и да изпуши една лула заедно съ турското ароматно кафе. Двамата сина на Измаилъ—паша, получили европейско образование, заематъ видни постове въ Цариградъ сдга току що завърнали се отъ Лондонъ и Парижъ, дето сж били пълномощни министри на султана. Именно тия хора сега о. Паисий съ златоустиви слова се мжчи да трогне и убеди, за започване преговори съ България за миръ. Заедно съ това о. Паисий крои планове, какъ да се излѣзе на глава съ републиканцитѣ отъ Гюмюрджина и Деде—Агачъ.

Съгласието на Високата Порта за преговори се взема.

Пристигатъ българскитѣ делегати и мирътъ скоро се подписва. Че тоя миръ бѣше позоренъ и унизителенъ, не желая азъ, да подчертавамъ. Ние

свикнахме на унизителни договори. Отдавна политическитѣ несполуки убиха и безъ това слабата вѣра на българина въ водачитѣ му. Знае се, че българскитѣ делегати претендираха за граница, включваща Димотика а получиха едва Мустафа—паша.

Договора за миръ между Турция и България е подписанъ. Той писанъ на турски и френски и подпечатанъ съ султанския печать.

По напомнянето на о. Архимандрита въ текста на договора се поставя клауза, чрезъ която те даватъ църковни правдини на българитѣ, оставащи подъ турски режимъ, както и на тия, които живѣятъ въ Мала-Азия.

Иде редъ на Гюмюрджинската република. Бившиятъ Гюмюрджински мюфтия, сега председатель на самостоятелна република е влѣзълъ въ контактъ и споразумение се Яверъ—паша. Ето защо трѣбва, да се бърза.

Нашиятъ Архимандритъ поема цѣлата работа въ ржце и влиза въ ролята си. Той завързва преговори съ председателя на републиката. Мирътъ между България и Турция е сключенъ и подписванъ. Това не е тайна. Турция е уморена отъ войната и желае миръ съ България. Републиканцитѣ трѣбва да помнятъ, че зарадъ тѣхъ нова война не ще се отваря. Никой нѣма да имъ помогне. България ще ги счита мятежници и ще ги преследва жестоко. Български войски се трупатъ на границата и населението ще пострада. Независимо отъ това срещу председателя и членоветѣ отъ неговиятъ съвѣтъ има издадени смъртни присжди и България ще съумѣе да изпълни тия присжди.

Най-после председателтъ на републиката склоня да завърже преговори съ българскитѣ делегати, които сж се установили въ хотелъ Токатоянъ на Пера. Но тукъ е цѣлата работа, че по плана на о. Паисия, следъ като турчина приема да преговаря българитѣ отказватъ да размѣнятъ мисли съ единъ мятежникъ и неговия кабинетъ осждени отъ

Българското правителство. Ясно е, че тази маневра още повече уплашва републиканцитѣ и тѣ вече молятъ о. Архимандрита да уговори гордитѣ българи да преговарятъ. Комедията върви успѣшно. Делегатитѣ най-после се съгласяватъ да се срѣщатъ съ представителитѣ на републиката. Но тая среща на която ги завежда о. Архимандрита, окончателно убива куража у основателитѣ на новата държава.

Всички наши се държатъ високомѣрно и презрително. Генералъ Савовъ повежда разговора Съ великолепната си войнишка стойка и съ гръмливъ генералски гласъ, като че предъ него стоятъ провинени въ пиянство фелдфебели, *смръзява кръвта* въ жилитѣ на злополучнитѣ републиканци. Тѣ изпадатъ на молба. Успѣха е пълненъ. На всички се обѣщава не само амнистия, но и покровителство. Тѣ ще влѣзатъ въ Българското Народно Събрание. Наистина заедно съ българскитѣ делегати за миръ въ София пристига и »правителството« на Гюмюрджинската република. Мисля, че обѣщанието, което имъ се даде въ хотелъ Токатоиянъ бѣ изпълнено и мюфтията заедно съ нѣкои свои министри бѣха избрали народни представители въ българската камара отъ Гюмюрджинско и Деде-Агашко.

Около времето, когато се подписва мирния договоръ въ Българския метохъ въ Фенеръ се явяватъ бѣжанци отъ Одринъ и съобщаватъ на о. Паисия, че Турски войски водени отъ Еверъ—паша изъ Одринско се предаватъ на грабежъ като пакостятъ, палятъ и изтрѣбватъ масово българското население. О Архимандрита, заедно съ бѣжанцитѣ, отива при българскитѣ делегати, докладва имъ работата и иска помощь за нещастното население. Делегатитѣ успѣватъ да вематъ отъ Талаатъ-паша открить листъ на името на о. Паисия, който се рѣшава, да изложи на явна смъртъ живота си ако може да бѫде полезенъ съ нѣщо на страдащето население. Той отива въ Одринъ, дето мисли да се яви при валията съ писмото и открития листъ

отъ Талаатъ-паша, за да получи съдействие. Българското население изъ Одринъ не се вижда. Всичко е изпокрито или избѣгало. О. Паисий успѣва да зърне нѣкоя и друга жена или дете претърчаващe до насрѣщната чешма за вода Явява се въ митрополията на униятитѣ и говори съ епископа и клира му. Отъ тукъ донѣкѫде той събира нѣщо сведѣнията които му трѣбватъ. Но и онова, което вижда потърсва патриотичната му душа. Още на Одринската гара, той вижда Мустафа-паша (Свиленъ-градъ) въ пламъци. Турцитѣ научаватъ, че по договора Свиленъ остава български и следъ като задигатъ цѣли кервани плѣчка, даватъ пламъка отъ четири края на града.

Нашиятъ анкетьоръ се явява при Одринския валия и, като му дава писмата си, иска открить листъ и стража, за да обиколи Одринскиятъ вилаетъ. Валията съ голѣмо удоволствие е съгласенъ да изпълни наредбата на своя министеръ. Но тукъ изъ окржга гори огънь Той неможе да поеме отговорность за живота на министерския пратеникъ отъ Цариградъ, нито вѣрва, че съ обикновена стража ще може да гарантира живота на о. Архимандрита Работата е тамъ (споредъ валията) че изъ окржга бродятъ, преоблечени въ турска униформа, гърци, които сигурно не ще позволятъ на светиня му свободно да изпълни задачата си Ето защо той най-учтиво го моли да подпише и остави въ правителствения домъ една декларация, че е предупреденъ за опасностьта и въпрѣки това, на своя глава, се решава да изпълни мисията, съ която е натоваренъ.

Но исканата декларация въ очитѣ на о. Паисия е една зле сглобена клопка.

—Азъ ще подпиша подобна декларация, само тогава, когато опитна комисия отъ нѣколко лѣкари —психиатри сложатъ подписитѣ подъ моя, че не всичко въ моя мозъкъ е наредъ Ако и следъ заповѣдьта на министра азъ не мога да бѫда сигуренъ

за живота си, следъ декларацията азъ ще бѫда увѣренъ въ смъртьта си Безъ да желая, да Ви оскърбя, смѣло мога да предполагамъ, че самото *сувари* (стражарь) ще ме притупа. Вие ще запечатате въ пликъ моята декларация и ше я изпратите вмѣсто мене въ Цариградъ.

Въ Цариградъ дето о Паисий се завръща обажда на българскитѣ делегати и въ св. Екзархия за претърпяната несполука предъ Одринския валия, и докладва писмено онова що е узналъ.

Последнитѣ нѣколко събития изъ живота на нашия юбиляръ стигатъ до ушитѣ на Негово Величество царь Бориса III, който веднажъ въ Софийския дворецъ казва на о. Архимандрита.—

—Азъ съмъ слушалъ отъ своя задушевенъ приятель, покойния Ал. Грековъ. Вашитѣ подвизи изъ Цариградъ, за родината ни.

Следъ мира о. Архимандрита остава на своя постъ въ Цариградъ. Сега той не е само председатель на българската община. Той заема и длъжностьта на екзархийски протосингелъ, той е ефимерии въ Екзархийския параклисъ. Въ сѫщото време той живѣе въ Духовната Семенария въ Шишли—дето испълнява ректорска длъжность.

Веднажъ о Паисий се качва въ лодка на Фенерското пристанище, за да иде въ Галата. Въ тоя моментъ гърци (които добре познаватъ о. Паисия, между другото и отъ това, че спаси повече отъ 15 хиляди гръцки дезертьори) четатъ гръцки вѣстникъ по който личатъ образитѣ на българските генерали на Солунския фронтъ.

—Ето вашите генерали, съ присмѣхъ се обръщатъ тѣ къмъ о. Паисия. Всички сѫ плѣнени и избити отъ нашата славна армия.

О. Паисий никога не е премълчавалъ, кога обидятъ отечеството му.

—Вие забравихте добринитѣ, които азъ сторихъ на вашите войници и се подигравате. Но не забравяйте, че има Богъ, който ще плати всѣки му по дѣ-

лата. Здраво вѣрвамъ, че ще дойде день, когато армията ви и царската глава ще изпитатъ въ Крѣсна (кѫдѣто се води бой) участьта на Никифора ...

О. Паисий не успѣва да завърши своята речь, защото единъ отъ тия разбойници замахва съ лодкарска лопата за да затвори за винаги устата, които пожелаватъ позлатяване на кралската глава на *паликаретата*. Лодката—душегупка—на нашия патриотъ се полуобръща и го скрива въ водата. Той е цѣлъ мокъръ, но успѣва да хване краятъ на лодката. Случайно минава съ лодка висшъ чиновникъ отъ френското посолство, който спасява о. Паисия и остро изобличава православните елини, че посѣгатъ върху живота на духовно лице.

Това не е единственната гавра съ о Паисия и въ негово лице на цѣлия български народъ, отъ страна на Цариградскитѣ гърци. По вратитѣ на българския метохъ ноще гърцитѣ пишатъ оскърбителни надписи и особенно любимата имъ фраза *катастрофи тонъ вулгарон*. Цѣли тълпи дѣца—гърци—обикалятъ метоха и църквата и непрестано крѣщятъ своето *катастрофи*. Презъ карнавалната седмица водятъ *мечка*—декизиранъ елинъ (кукеръ)—вързана съ синджири, окичена съ парцали и дрипи. На главата й се краси фраза: »Счупихме българската корона и превзехме царството имъ". Мечкаратъ е въ гръцка фустанела, свирачитѣ му въ влашки и сръбски костюми. Кукерите спиратъ предъ метоха и тамъ разиграватъ комедията: съ сопи свалятъ на земята и умъртвяватъ страшното животно. Вѣроятно тѣ не сѫ посмѣли да свържатъ балканския левъ, та затова сѫ декизирали бай Ганя като мечка.

Една вечерь, единъ отъ хората на метоха бива нападнатъ отъ побѣснелитѣ гърци, събрали се предъ метохскитѣ врата. На виковетѣ се стичатъ хора отъ метоха на чело съ о. Паисия по чехли, и подрасникъ, гологлавъ. Гърцитѣ дълго бѣгатъ докато се освободятъ отъ тоягитѣ...

По онова врѣме Цариградъ се бѣ наводнилъ съ

измислени брошури противъ българитѣ, илюстрации картини и фотографии снети на самото мѣсто—дето българитѣ вършили звѣрства надъ населението. Тия български звѣрства се изливали, както противъ гърци, така—главно—срещу турското мирно население, надъ безашитни жени и деца,—изъ Струмишко, Драмско, Деде-Агашко, Кавала, Сарж-Шабанско и др. Знае се, какъ тия картини взети изъ действителность много прилична на цариградската *мечка* и пазачитѣ ѝ отъ карнавалната седмица—могатъ да подѣйствуватъ не само върху простодушните турци, но дори и връзъ Европейцитѣ.

Тъкмо тогава въ Цариградъ пристига г. Милюковъ, на пжть за Македония, за да агитира оповѣстенитѣ въ чужбина български жестокости. Нарежда се чрезъ св. Екзархия, Милюковъ да бжде поканенъ на обѣдъ въ метоха въ Фенеръ. Единъ день по-рано о. Паисий узнава, че поканата е приета. Той е длъженъ да подготви всичко, което още тукъ въ началото на анкетата ще разсѣе заблужденията и ще пролѣе свѣтлина въ просвѣтенитѣ очи на анкетьора. Слѣдъ като нарежда всичко самъ (както винаги прави) за самото посрещане и приемъ, о. Паисий тръгва по най-важната работа. Той обикаля цариградскитѣ българи—търговци, сжобщава имъ работата и дава инструкции за утре. Българитѣ ще дойдатъ и ще кажатъ своята дума. Но това не е достатъчно. Трѣбва и турцитѣ да кажатъ своята. Презъ войната много отъ турскитѣ бегове, мюфтии и голѣмци, избѣгали отъ Македония намиратъ първи приемъ, подслонъ и грижи въ българския метохъ въ Фенеръ при о. Архимандрита, когото тѣ познаватъ кога е билъ въ Струмица и Драма. Тѣ хранятъ нежни симпатии къмъ о. Паисия и зарадъ него ще кажатъ на Милюкова истината. Въ надвечерието на посрѣщането всички познати на юбиларина, турски бегове и мюфтии сж събрани, въ метоха на приятелска вечеря и сладка приказка. О. Паисий докарва дума за гърцитѣ и показва тѣхнитѣ картини, позиви и брошури. Въ брошурата въ която о. Паисий превежда отъ гръцки на турски се разказватъ звѣрства извършени отъ български войски надъ турско население. Тукъ се спомѣнаватъ градове и села, имена и дати. Между пострадалитѣ отъ безчовѣчнитѣ български злодеяния турци, личи името на едного отъ гоститѣ събрани тая вечерь въ метоха. Възмущението у правовѣрнитѣ е искренно. Тѣ узнаватъ защо сж поканени и сами поематъ инициатива, да кажатъ права дума на Московския голѣмецъ. Тѣ взиматъ гръцките брошури и фотографии. На утрото приготвятъ обширенъ мемоаръ на турски езикъ, като прилагатъ и около 20 гръцки открити писма, придружени съ фотографии. Милюковъ изслушва мемоара – превежданъ отъ о. Архимандрита на български—защото той знае български—и пожелава да го има и преведенъ. Тази работа извършва Екзархийския капукехая г. Гелевъ. Устно беговетѣ заявяватъ на Милюкова, че тѣ много се радватъ на шастливия случай, да изкажатъ оплакванията си. Защото звѣрства наистина сж извършени изъ Македония надъ безащитното турско население. Тия обаче звѣрства сж извършени само отъ тамошното гръцко население.

Слѣдъ обѣдъ, г. Милюковъ бива изведенъ на балкона. Долу улицата и двора сж препълненн съ народъ. Тоя народъ желае да изплаче болкитѣ си предъ пратеника на руския императоръ. И тѣ изказватъ болкитѣ си.

—Ние сме изгонени отъ роднитѣ си пепелища отъ гърцитѣ, които ни ограбиха и прокудиха голи. Ние не можемъ разказа всички злодѣяния на тия коварни християни. Тѣ стигнаха до тамъ, че изгориха славянскитѣ книги и иконитѣ, които ние получаваме изъ свѣтата Русия изъ Киево—Печерската лавра. Тѣ се похулиха съ нашата светиня, тѣ горѣха светитѣ химни, онищожаваха всѣка книга съ името на Августейшия Батюшка царь.

Не само, че Милюковъ си взема бележка отъ цѣлата тая работа, но това събитие срещаме списано

въ „Карнегиевата анкета«. Тази заслуга къмъ отечеството се дължи на такта и умението на нашия юбиляръ. Азъ мисля, че ако така се работѣше винаги за освѣтляване европейското обществено мнение по балканскитѣ работи, България не би стигнала до днешното печално положение. Азъ не желая да кажа, че о. Архимандритъ Паисий е годенъ за министеръ на Външните Работи. Такива, не е тайна —у насъ има въ изобилие. . . Като подчеркнамъ дебело дипломатическия талантъ у нашия юбиляръ, азъ все пакъ оставямъ логическото ударение не върху неговитѣ безспорни дарби толкова, колкото надъ ревностьта и патриотизма му. Тия сѫбития за които говоря—струва ми се—не могатъ да се разбератъ друго яче, освенъ като безкористенъ, горещъ изразъ тъкмо на патриотизъмъ. Ясно е обаче едно, че ако о. Паисий не беше обезпеченъ добре материално отъ бащино наслѣдство, той не би могълъ да върши всичко това, което му е отнемало, не само спокойствие, здраве и време, но и грамадни разходи.

Единъ петъченъ день, въ метоха се явява гавазинъ отъ руското посолство и кани отъ името на г. Гулкеевича—о. Архимандрита, веднага да отиде при него. Работата става още преди негово блаженство да напустне Цариградъ. Гулкеевичъ обажда на о. Паисия като безспоренъ фактъ слѣдното:—Гръцката патриаршия се готви въ недѣля слѣдъ литургия да извърши тържественна панахида—за мѫченишки загиналите въ България гръцки митрополити (Тия тридма души гръцки владици бѣха изтеглени отъ Македония дето бѣха настанени на митрополитски катедри отъ патриаршията и изпратени отъ нашите въ български монастири; тукъ тѣмъ се оказваше всѣко почитание и дълбоко внимание). Патриаршията отлично знае, че тия хора сѫ живи и благоденствуватъ Работата е, че трѣбва да се създаде настроение. Издаватъ се грамадни позиви—афиши съ ликоветѣ на загиналите, полепени изъ улицитѣ и прѣснати въ хиляди екземпляри. Тукъ старата пѣсень, за

звѣрствата на българитѣ, е окрасена съ нови бои. Всички вѣрни чеда на Гърция и на майката църква, трѣбва да се стекатъ на панахидата. Онова което не е писано въ позива и което Гулкеевичъ достовѣрно знае, то е, че тълпата, нажалена за своитѣ владици —мѫченици, елини, слѣдъ панахидата ще се тръгнатъ още по-вече, ще се настроятъ зле срещу всичко българско, нѣма да послушатъ гласа на своитѣ пастири за миролюбие и ще нападнатъ българския метохъ и църква, сѫсѣдни до Патриаршията Г-нъ Гулкеевичъ съвѣтва о. Паисия, да опразни метоха презъ тоя день, като му предлага приютъ и му дава писмо до настоятеля на Пантелеймоновското подворие кѫдето да иде съ клира си. О. Паисий не желае да се възползува отъ благосклонното внимание на Гулкеевичъ. Той ще сѫобщи всичко това на своитѣ хора, ще имъ даде писмото, но самъ той не може да напустне българския домъ и да го остави на поругание. Нека го убиятъ вѫтре въ метоха. Той не може да бѣга отъ тамъ, докато не бѫде смѣненъ отъ своето началство. Напраздно Гулкеевичъ му говори за изключителни обстоятелства, за разпалени страсти, за благоразумието, като християнска добродѣтель и за цѣната на човѣшкия животъ. О. Паисий отива въ метоха и сѫобщава съ писмо въ Св. Екзархия, за онова, което е научилъ, че ще става, обажда и, че е решилъ да остане на поста си.

На другия день—сѫбота— о Архимандрита отива при каймакамина на участъка. Приемътъ не е билъ много ласкавъ Войната се води, българитѣ сѫ още побѣдители и турцитѣ гледатъ накриво своитѣ поданици гяури. Нашиятъ Архимандритъ знае настроението съ което трѣбва да се разправи и започва именно отъ тукъ разговора си.

—Вѣрно е, че България се бие съ Турция. Азъ немога да не призная, че тази война е една фатална грѣшка. Но врѣмената се мѣнятъ и ще дойде день, когато предишнитѣ приятелски отношения ще се възстановятъ. И тъй нека оставимъ настрана вой-

ната. Съ Ваше позволение, азъ ще разкажа кое ме води при Васъ. Преди всичко азъ съмъ Вашъ турски поданикъ. И вѣрвамъ, че ще ми дадете закрилата си както сте ни я давали винаги ...

О. Паисий разказва цѣлата работа. Той идва и между другото и за това, че въ руското посолство знаятъ какво се готви и сигурно ще слѣдятъ, какъ ще се държи турската власть. А той не желае да си излага името на Падишаха и неговото правителство. Той е дошълъ за помощь. Дали ше получи помощь това е работа на каймакамина. Той, обаче е решилъ да остане на своя пость. Въ приемната и салона на метоха има два голѣми портрета на османския повелитель. Той ще окачи единъ отъ портретитѣ на гърдитѣ си, другия на гърба си и ножътъ или куршумитѣ на гърка, които ще даде, ще прободе по-рано Падишаха . Ето той е донесълъ и връща на правителството двата царски фермана, съ които Негово Величество удостовѣрява правото сѫществуване на метоха и църквата. Нека се знае, че за цѣлата тази работа той снема отъ себе си всѣка отговорность....

Още къмъ срѣдата на тая речь, каймакамъ ефенди е станалъ правъ. Той гори отъ възмущение, той не ще позволи да се поругае името на султана, той повръща фермanитѣ и обѣщава, че ще съумѣе да се разправи съ гърцитѣ. Веднага се повиква *джандарма – комендантъ*, (началникъ на стражата)—Безаатъ-бей. Посвѣтяватъ го въ работата. Каймакаминътъ го праща въ Патриаршията, за да сѫобщи, че на властьта е извѣстно, какво се крои отъ тукъ и че ще се вематъ мѣрки: сто души турска войска ще пазятъ българския метохъ и църква съ заповѣдъ да стрѣлятъ на месо. Патриаршеския капукехая отговаря, че тълпата не винаги се води отъ здравъ разумъ, но че тѣ ще вематъ мѣрки да не се случи нѣщо неприятно на правителството .

Цѣли четиредесеть и осемъ часа сто души турски войници пазятъ метоха. То се знае, че потом-

цитѣ на Темистокла не сѫ желали да опитватъ храбростьта на редовната турска войска....

Между това патрияршията прави своята панахида за упокоение душитѣ на своитѣ мѫченици. Отъ произнесените речи и молитви личи, че тия митрополити се редятъ вече въ лика на светиитѣ. Изливатъ се потоци красноречие, плетатъ се хвалебни вѣнци на нацията, която е раждала въ миналото ражда и сега свѣтила за вселенската църква, мѫченици за вѣрата, чеда съ които може да се гордѣе Христосъ, апостоли—загинали съ кръстъ въ ржка между варваритѣ. Приготвени сѫ и подходящи стихотворения, които въ кървави бои рисуватъ предисторическата варварщина на българитѣ, ненаситната имъ кръвожадность и езическата грубость съ която сѫ разпѫвали кроткитѣ митрополити ...

Скоро избититѣ мѫченици се връшатъ жизнерадостни въ Цариградъ.

Покойниятъ мирски съвѣтникъ въ св. Екзархия г. Георги Сивриевъ разказваше слѣдното: Той отива по гости въ Татавлѫ (кварталъ въ Цариградъ) у видно гръцко семейство. Току що пристигналиятъ отъ България Правишки Митрополитъ—единъ отъ покойницитѣ—идва въ сѫщия домъ—негови сродници—и безъ да знае, че гостенинътъ не е гръкъ, почва да разправя весело, впечатлението въ Патриаршията отъ тѣхното пристигане. Когато тѣ разправятъ на Негово Светейшество, колко внимателно се отнасяли българитѣ къмъ тѣхъ, той имъ заявилъ, че сега слѣдъ като тѣ сѫ вече мъртавци, за които е правена панахида много неудобно е тѣхното излизане на бѣлъ свѣтъ, особенно предъ чужденцитѣ, които сѫ присѫствували на опѣлото имъ.

По кѫсно става нужда да се каже нѣщо по тая тъмна работа. И възпѣванитѣ мученици излизатъ въ пресата съ подписитѣ си, за да пояснятъ, че Патриаршията била права, да ги опѣва. Българитѣ наистина ги били осѫдили на смѫрть чрезъ обѣсване. Деньтъ на екзекуцията настѫпва. Патриархътъ пра-

во е узналъ. Тѣ сж стояли на една педя отъ вжжето. Тѣ четатъ послѣднитѣ си молитви и се готвятъ да пристжпятъ къмъ фаталното буре, което ще ги дигне до вжжето Въ тоя моментъ Богъ прави чудо. Високи ромжнски маждраци се мѣрватъ, българската сганъ се разбѣгва и осжденитѣ митрополити благославятъ храбритѣ синове на велика Влахия....

Негово Блаженство слѣди съ радость неуморнитѣ трудове на о. Архимандрита Паисия И той изрича многозначуща фраза за тази дѣйность и този човѣкъ.

—Тебе самъ Богъ те прати тукъ въ тия тежки за Църква и народъ врѣмена*).

Слѣдъ като Негово Блаженство заминава за София, нѣкои отъ близкитѣ и влиятелни лица край св. Екзархия, съблазнени отъ плѣчка, хвърлятъ око на семинарията въ Шишли и желаятъ да я продадътъ: Оня който продава такъвъ имотъ ще се пооближи край продажбата. Въ сжщность причини за продаване на зданието—поне въ онова врѣме—не сжществуваха. Тамъ живѣе и я пази о Паисий и тя—въ неговитѣ изпитани ржце—е обградена отъ всѣко външно посѣгателство. Но тия, които считаха, че продажбата ще бжде едно тлъсто предприятие, отиватъ до тамъ въ ламтежа си за лека печалба, че пишатъ писмо и изпращатъ пратеникъ до Негово Блаженство въ София, като разправятъ, че семинарията е въ турски ржце, та да се побърза и пребире поне тая (нищожна) сума която имъ се предлагало. О. Паиси тогава пише редъ статии въ в. „Народно единство« подъ псевдонимъ »Аранъ да бул.", взема и редица други мѣрки и така спасява отъ устата на лакомциѣ тлъстия кокалъ. Между другото зная, че о. Паиси собственноржчно е опаковалъ и препратилъ семинарската библиотека отъ Цариградъ въ Пловдивъ,

*) Положението (на о. Паисия къмъ началството) скоро се измѣнява поради подигнатия не отъ Негово Блаженство, а отъ други лица, въпросъ за унията и писаното по нея въ Цариград. вѣстникъ „Джонъ Тюркъ"...

дето се откри нова семинария.

Какъ Църквата оцѣни заслугитѣ и възнагради трудоветѣ на нашия юбиляръ? Той получи наградата на всички, които преди него работяха не за себе си, а за единъ идеалъ, не чрезъ угодничество, а независимо и смѣло, не за народа и постове, а за да се яви чрезъ тѣхъ истината.... Въ началото да 1915 г. той получава заповѣдь да освободи длъжностьта, Екзархийски протосингелъ, защото фактически на тази служба се числятъ двама служащи—оня, който е съ Негово Блаженство въ София и тоя, който изпълнява протосингелската длъжность въ Цариградъ. Уволнява се о Паисий по бюджетни причини, ужъ неговото назначение било неправилно Цариградското българско гражданство подава колективни молби до св. Синодъ и българското правителство да имъ се остави о. Паисий. Правителството (Радославово) се вслушва въ молбата на Цариграждани и предвижда въ бюджета на държавата необходимата сума за заплата на екзархийски протосингелъ въ Цариградъ. Но св. Синодъ и Негово Блаженство оставатъ на първото си рѣшение. О. Паисий напуща Цариградъ преди да се знае резултата отъ колективнитѣ Цариградски заявления. И като се надѣва, че мисията на делегатитѣ, носящи заявленията, ще успѣе, оставя багажа си въ св. Екзархия и (една часть) въ българското консулство. Оня отъ консулството той получава презъ 1919 г., а другия, отъ св. Екзархия и до днесъ не му е препратенъ.

Когато отъ страна на духовното началство неговата служба за църквата не се оцѣнява и той вмѣсто награда получава единъ видъ оскърбление, той се отегля въ наслѣдствения си чифликъ край Ямболъ и се предава на миренъ трудъ въ лонното на природата. За моята цѣль е съвършенно излишно, да разказвамъ онова що о. Паиси преживя день следъ день откакъ напустна Цариградъ. Още въ начало то признахъ, че не пиша литературно произведение, понеже не съмъ се готвилъ за такива работи. Азъ про-

учихъ отчасти забелѣжителния животъ на тоя рѣдъкъ църковникъ и ето сега споредъ Евангелието— »*Отъ избитка сердца, уста глаголютъ*"... Моята интимна мисълъ, кога се заехъ да напиша нѣщо по тоя животъ, бѣше не толкова да дамъ поука на свѣта, колкото да запазя преди всичко за себе си лично споменъ за онова, което би могълъ всѣки църковникъ, та че и азъ да извърши тукъ на земята. Единственното ми желание бѣше не да дамъ едно художественно произведение на свѣта, а да посоча, че свѣта се ржководи отъ силнитѣ и борчески натури....

Като пропущамъ много подробности, азъ съмъ длъженъ, въ угода на своя планъ, да напиша слѣдното:—Въ чифлика на о. Паисия, се явява Сливенския митрополитъ Гервасий и му заявява, че му иде на гости, за да изповѣда, че е оцѣнилъ неговитѣ добри качества и че желае да го види на служба при него. О. Паисий не се съгласява лесно да напустне тихото пристанище дето небурния животъ дава отдихъ на измжченото му тѣло и душа. Независимо отъ това, той се страхува да иде въ Сливенъ, дето не очаква, че ще може да работи спокойно за църквата, поради нѣкои обстоятелства, необещаващи тамъ нищо добро. И вмѣсто да иде въ Сливенъ, той въ началото на общо-европейската война, се зачислява за военен свещеникъ на XI макед. дивизия. И когато да получи благословение отъ св. Синодални Старци и тръгне за фронта, той, почти насилственно, бива повърнатъ именно по желанието на дяда Гервасия—въ Сливенъ. Въ Сливенъ има протосингелъ и бива назначенъ за проповѣдникъ. Негово Високопреподобие не се отвръшава отъ никоя служба: за него еднакво важни сж всички служби, които даватъ просторъ на ревностьта по Бога. Той еднакво достойно заема и игуменство и протосингелство и проповѣдничество; той замѣства митрополити и управлява епархия, той ржководи църковни общини, като води пропаганда срещу чужди домогвания.

Но тия служби не запълнятъ врѣмето му и не

ангажиратъ безкрайната му енергия и заедно съ църковнитѣ работи той ржководи почти самъ и дѣлата на националнитѣ каузи. Тукъ отъ Сливенъ той между другото обикаля Черно-морския брѣгъ и проповѣдва на войницитѣ, пазящи границата на България. Малко по-кжсно, той заема протосингелската длъжность въ Сливенската митрополия.

Следъ смъртьта на Сливенския митрополитъ Гервасия се произвеждатъ избори за неговъ замѣстникъ на сливненския митрополитски престолъ. Перипетиитѣ около тоя изборъ сж тъй пресни, шумътъ, който се дигна—толкова голѣмъ, щото азъ считамъ излишно, да ги повтарямъ тукъ. Знае се, че отъ 40 години насамъ у насъ за пръвь пжть се дигна толкова шумъ около владишки изборъ, написаха се толкова позиви, брошури и афиши и се отдаде изобщо такова голямо значение на избора Не е моя задача да кажвамъ послѣдна дума по тоя изборъ, нито да сждя и присжждамъ. Азъ си поставихъ за цѣль да въвпроизвѣда нѣколко момента изъ живота на о. Паисия, като си запазихъ правото да си спра повечко върху тия, които иматъ общественъ характеръ и носятъ въобще печатъ на поука и образъ на нравственъ и мораленъ примѣръ. А Сливенския изборъ—споредъ мене—спада вънъ отъ тоя кржгъ... Освѣнъ обстоятелството, че около него се дигнаха цѣли маси народъ и се разшумѣха всички духове, друго не ни интересува. Пресни рани се не пипатъ и въ болно мѣсто нѣ се пъха пръстъ.

И тъй на 10 Януарий, 1923 г. о. Архимандритъ Паисий поема, на ново, следъ 17 години, управлението на Светата Бачковска Обитель. Два дни по-късно, на 12 Януарий, той получава официални писма отъ тогавашното българско правителство—на игумена се съобщава, че монастирските имоти се иззематъ. Веднага нѣкои селяни отъ околнитѣ села, пристжпятъ да изпълнятъ министерското рѣшение и злобно проявяватъ по-голѣма ревность отъ тая и на министритѣ,—автори на наредбата. Всички монасти-

рски земи сж подѣлени между тия недостойни християни. Вънъ отъ оградата на монастиря не е оставено неиззето нищо освѣнъ нѣколкс крачки цвѣтна градина, до самитѣ стѣни и една зеленчукова градина.

Всѣки другъ на мѣстото на о. Паисия би се отчаялъ и дигналъ ржце. Всѣки другъ би почналъ да размисля че не се рита срещу ржженъ и че единъ игуменъ не ше може да се бори съ оня базиргянъ, който разиграваше България. като куклитѣ въ цирка. Всѣки би видялъ безполезностьта на всѣка акция срѣщу диктатурата на една цепеница. Оня, който не познава о. Паисия, би казалъ, че едно е да се боришъ съ религиозни пропаганди изъ Турция и да надхитрювашъ гърци, владици и турски каймаками, а друго е да имашъ работа съ български управникъ Но, за честь на нашия юбилярь, трѣбва да кажа, че той не се уплаши и тукъ, не се замисли за личната си безопасность, води упорита борба и най-после, съ Божия помощь, успѣ да придобие наново всички монастирски земи. Това му отне много трудъ, принесе му безброй страдания и хули, разкарва го по сждилища, рано посребри брадата му,—но домътъ на Майката Божия остана цѣлъ. Той започна своята борба противъ тогавашното правителство съ доклади до св Синодъ и до съответното министерство, които разбира се не уредиха работата. Тогава о.Паисий губи много безсънни нощи и приготвй молби до Народно Събрание и до Негово Величество. Но помощьта не дойде и отъ тукъ. Той се явява лично въ София, хлопа по вратитѣ на св Синодъ на министри и царь, но диктаторътъ остава непреклоненъ,—монастирскитѣ имоти сж иззети основателно.... На молбитѣ му изъ министерствата отговарятъ, че тоя въпросъ е отъ компетенцията на директора на Т. П. С. За о. Архимандрита е ясно, че това е благовиденъ предлогъ да се освободятъ отъ него и, че въпросътъ е много по-широкъ отъ компетенцията на даденъ директоръ. Но друго не остава и той се решава да иде и въ канцеларията на Т. П. С.

Въ кабинета на директора о. Паисий заварва гос-

пода, които весело разговарятъ. О. Архимандрита знае настроението на тогавашнитѣ управници къмъ църква и духовенство и не чака особени почести.

Мисля, че не би могълъ, да чака и нѣкаква сполука. Но какво е очудването му, когато единъ отъ младежитѣ се впуща къмъ него да му цѣлува ржка и съ треперящъ гласъ го пита.—

—Не сте ли Вие бившиятъ управляющѣ Драмската Епархия,—дѣдо Паисий?

—Азъ съмъ.

—Е, не ме ли познавате?

Не, о. Паисий не го познава, той е работилъ съ толкова хора, че нѣма какъ да помни всички.

—Но азъ съмъ Вашиятъ ученикъ Митко отъ Драмската Митрополия, азъ не съмъ Ви забравилъ и нѣма да Ви забравя доде съмъ живъ.

И Митко разказва на слисалитѣ си, отъ тая интимность, другари, че той счита о. Паисия свой благодетель, учитель и баща, като бърза да изреди всичко, което помни отъ оная епоха за учителя си: борби съ гърци и турци, спасяване отъ потурчване, освобождаване църкви и училища и т. н. Разказитѣ и споменитѣ нѣмата край. И прехласнатиятъ отъ радость Митко би продължавалъ безкрай, ако о. Паисий не спира красноречивитѣ му похвали съ забележка, че той и сега продължава да работи съ сжщия ентусиазъмъ за Църква и народъ и тъкмо за помощь е дошелъ тукъ. А Митко не е случаенъ гость при директора на Т. П. С. Той сега е Димитъръ К . . . евъ, важно държавно лице, приближенъ и необходимъ на най-голѣмитѣ хора въ Царството. О. Паисий си разказва болката, а бившия Митко просто обѣщава да нареди работата. Какъ тия работи се уреждатъ тамъ горе по върховетѣ на управлението азъ не знамъ. Обаче факта е на лице, че въ най-скоро време по-голѣмата часть отъ монастирскитѣ имоти и всичко около монастиря се възвръща. Борбитѣ не свършватъ до тукъ. Между населението е пуснатъ бацила на „изземане“ и о. Паи-

сий трѣбва даже и следъ 9 юний и до днесъ да води борби съ разни лица и учреждения, заграбили нива, лозе или ливада

Въ единъ докладъ до св Синодъ отъ страна на о. Архимандрита Паисия азъ намирамъ изразени болкитѣ му поради запустението което той заварва въ монастиря, кога наново поема управлението му на 1923 год,

Вътре въ самото монастирско здание, ако почнемъ отъ тукъ, той заварва пълна неуредица Зали и салони празни, покрай стѣнитѣ наредени голи дъсчени диванн, върху които безредно сж нахвърлени разноцвѣтни престилки По тия канапета тукъ таме стърчатъ гвоздеи и се издигатъ парчета отцепени дъски,—които даватъ гаранция, че оня който сѣдне върху тѣхъ ще трѣбва да остави тукъ за спомен, часть отъ облѣклото си. Съ своя цвѣтистъ езикъ о. Паисий рисува обстановката на монастиря все въ тоя духъ.

»Азъ намѣрихъ, казва той, единъ срутенъ монастиръ, обиталище на безброй дървеници. Въ стаитѣ на този монастиръ, както азъ тъй и братството преживѣвахме нагледно мжкитѣ отъ Дантевия Адъ, Заварихъ дворъ, превърнатъ въ кокошарница, стѣни изкъртени, църкви потънали въ прахове и ръжда .«

Вънъ около монастиря заварва празни, буренясали мѣста изъ които не е садено нищо следъ неговото първо игуменство. Често поклонници въ монастиря не попадатъ въ входа и ходятъ да обикалятъ по Чепеларското шосе и дирятъ врата . . .

Въ монастиря той намиря четири души братя. Сега числото имъ е осемнадесеть Монастиря е билъ лишенъ отъ трапезария. Мрачното и негодно за цѣльта помещение е приспособено и натъкмено като модерна трапезария съ всички необходими принадлежности; сжщевременно сж запазени както стила, така и многобройнитѣ рисунки, образи на светии и цѣнни, старинни надписи на френски,

Днесъ ржката на грижливия ржководитель пипа навсѣкжде, като твори и създава. Пролѣтьта заварва монастиря въ трѣскавъ—енергиченъ животъ. Двекрила отъ монастирското помѣщение почватъ да се надигатъ величествено. Цѣла зима непрекъснато се трупатъ материали за строежа, който предстои. Но и до сега е направено много. Нѣколко стаи и салони сж добре украсени и мебелирани (дори съ мека мебелъ, въ стариненъ вкусъ). Разкошна и изобилна електрическа свѣтлина освѣтявя монастиря, училището при него и двороветѣ Азъ чухъ мнозина отъ гоститѣ да се удивляватъ на енергията, която е дала такова освѣтление на монастиря. Вървишъ цѣли десеть километра отъ Станимака до монастиря, като гледашъ старини, като се удивлявашъ на грандиознитѣ чукари и на дивотията на балкана. Стигашъ надвечеръ въ затънтения и глухъ монастиръ и още отъ последния завой на пжтя предъ очитѣ ти блѣсватъ безброй лампи и много прозорци проливащи изобилна свѣтлина.

Едното крило отъ монастира е вече издигнато надъ първия етажъ. Унасъ—да построишъ монастиръ – е подвигъ, извънъ силитѣ на човѣка. И мнозина клатятъ глава, и се чудятъ, каква е тая смѣлость и кой е този игуменъ, който се е наелъ да реставрира такова грамадно здание!

—Не ще може да доискара тая работа, казватъ ония, които не знаятъ че и за обществени работи може да се работи съ такъвъ жаръ какъвто се влага въ частнитѣ предприятия. Онзи, който отне карлъковската църква, който построи катедрала въ Струмица, който издигна паметници въ Цариградъ на тримата български иерарси, споредъ мене, не е започналъ и тази грамадна постройка, безъ да примѣри силитѣ и средствата на монастиря, безъ да е взелъ подъ внимание и най-малката подробность въ цѣлата работа...

Вънъ отъ монастиря се издигатъ прекрасни, хигиенични постройки за поща и жилища на учи-

лищния персоналъ. И тия помѣщения сѫ украсени отъ вѫтре модерно. Околностьта на монастиря бързо се покрива съ плодни облагородени дръвчета и лозя. Отъ монастиря до шосето води гладъкъ, почти павиранъ пѫть съ красиви, многогърли чешми отстрана, съ арки, парапети и цвѣтни градини. Долу къмъ завоя на Чепеларското шосе е построенъ модеренъ кокошарникъ изъ който гордо се разхождатъ представителитѣ на пернатата природа. Тамъ се проектира да се открие една модерна краварница. Навсѣкѫде личатъ следитѣ на будно око и работна, опитна рѫка. Много е, да се изброи колко борби сѫ изнесени отъ външни и вѫтрешни по уредбата на монастиря и снабдяването му съ имоти. Миналата година напримѣръ Високопреподобниятъ игуменъ спечелва за монастиря два сѫдебни процеса, единътъ отъ които носи лозе, дало само презъ есеньта плодъ за 200—250 хиляди лева; вториятъ—съ катърлийската община, принася нови 84 хиляди лева печалба. И тия процеси, по мнѣнията на експерти—юристи, сѫ били безнадежни. Монастиръть напредва, разбогатѣва, разцъфтява. Отново между населението той почва да се тачи като светиня. По празницитѣ ще видите неизброими маси народъ, дошълъ не вече за веселба и гуляи, но за молитва. Почти всѣки по-голѣмъ празникъ голѣмото Станимашко християнско дружество води многобройнитѣ си членове на тържественото монастирско богослужение. Майката Божия прибира подъ крилетѣ си своитѣ вѣрни.

Азъ завършвамъ своята работа. Отначалото и до края азъ отдавахъ дань не на личностьта на нашия юбиляръ, а на цѣнното въ единъ животъ. Ако възвишеното, смѣло и безкористно служение изобщо въ всѣко поприще е цѣнно и достойно за почитание, толкова по-цѣнно е то въ нашия църковенъ животъ, нетвърде богатъ отъ къмъ нравствени образци. Нека никой не се смущава за това че ние тъй сърдечно желаемъ, да го почтемъ на празника

му. Ние църковнитѣ отъ тая група сме готови, да отдадемъ честь на всѣка добродетель, на всѣка заслуга къмъ църквата, на всѣки искренъ ратникъ по такова поле. Днесь нему, утре другиму. Дай Боже повече такива юбилеи и повече достойни за хвала църковници! Ние—по-малкитѣ—не ще спремъ да викаме: „Осанна«, не ще се уморимъ, да почитаме духовенъ подвигъ, да подигаме надъ главитѣ си себеотрицанието, смирението, подвижничеството, дето и да откриемъ. Какво ни е намъ о. Паисий? Всѣки за себе си, а всички за Христа. Но нѣкой ще запита съ каква цѣль дигамъ шумъ около тоя животъ! О, не ние дигаме шумъ, а самия тоя животъ дига шумъ. Дига шумъ веригата отъ дѣла все за другитѣ, наниза отъ чудновати и странни приключения не за пари, защото той пари има, а за спасяване на души. Дигатъ шумъ стотицитѣ облагодѣтелствувани отъ него хора, неизброимитѣ души, засѣгнати отъ милосърдието и любвеобилието му. Но той може нѣкога, нѣкакъ да е не угодилъ нѣкому, да е сгрѣшилъ дѣйде изъ тая посока! Да, всички грѣшимъ.

»Азъ съмъ грѣшенъ предъ Бога и предъ хората«, често повтаря о. Паисий. Всички сме грѣшни. И не безгрѣшность се заехъ азъ да рисувамъ. Хората въобще и особено хората на нашата църква азъ съмъ склоненъ да дѣля на две категории, хора на призванието и кариеристи. Вторитѣ изобилствуватъ у църквата. Не за страдания и героизъмъ сѫ нахлузили хората расо, а за мирно и безмятежно житие.

Азъ познавамъ и млади още духовници и съ сравнително добри способности, които днесь буквално замиратъ, омъртвяватъ, обезличаватъ се въ властния си стремежъ къмъ тихо благодушествуване. За такива е важно чисто аритметичното означение на сумата която би имъ гарантирала пълно безмятежие. Често отъ устата имъ ще чуешъ фрази: »Не ни трябатъ учени, не ни трябатъ оратори,—отъ такива пропадна България". »Църквата нѣма нужда

отъ *сорви головци*, отъ излишна енергия. Христосъ я пази, а намъ остава само да пребиваваме въ тишина..« Азъ познавамъ други, които минаваха и наистина бѣха хора на науката, съ широки заложби, съ остро перо и голѣма подготовка. Но тѣхнитѣ заложби се изпариха, ржкописитѣ имъ мухлясаха, книжовнитѣ имъ начинания не видѣха бѣлъ свѣтъ. Съ кого и за какво ще се боришъ? Православието е религията на индивидуализма. Приложенъ къмъ такива психики тоя индивидуализмъ" говори само едно.

—Не ти ще оправишъ свѣта, твоятъ подвигъ нѣма да бжде оцѣненъ, страданията оставатъ само за твоя смѣтка, мина времето кога героизмъ и духовно възземане можеха да бждатъ оцѣнени . . . Гледай себе си!

Не къмъ тоя видъ спада о. Паисий. Богатството той остави отъ дѣтинство. Той рано узна какъ въ „тоя лъжовенъ свѣтъ« се печелятъ почести и титли. Но не рачи по тоя пжть да ги печели. Има разни почести. И спечеленитѣ по по такъвъ пжть не могатъ да задоволятъ всѣка душа. »О. Паисий Хилендарски бѣше иеромонахъ, Василъ Левски бѣше диаконъ Игнатий,—на тѣхъ въздигаме днесь памятници и пѣемъ химни«....

Оная „идея фискъ« която нѣмскиятъ лѣкарь въ Цариградъ нѣкога констатира въ гърдитѣ на 13 годишниятъ Митко и до днесь живѣе въ Високопреподобния Архимандритъ Паисий. Днесь тя може да формира по следния начинъ:

—Не азъ ще оправя свѣта, не азъ ще създамъ нова вѣра и нова църква, не азъ ще прероля сърдцата на своитѣ братя. Дългиятъ опитъ ме е научилъ това. Но какво значи това? Значи ли, че азъ трѣбва да скръстя ржце и да гледамъ, какъ да отбѣгна всѣко безпокойство, всѣки подвигъ? Напротивъ! За подвигъ станахъ монахъ, за страдания надѣнахъ расо. Свѣта може би не ще раздвижа, но що проявъ животъ, ще направя нѣщо въ тоя свѣтъ ..

И ние видѣхме, че за около педесеть години животъ, за около тридесеть години монашество о. Паисий направи толкова много, за тази църква и за този „благословенъ« народъ, щото спокойно би могълъ да каже: „Течение скончахъ, вѣру соблюдахъ«.. Нищо подобно не казва той Тогава, когато направи най-много за Бога, той казва: „Раби неключими есми" И винаги прави нѣшо, винаги работи. винаги печели нѣщо за църквата. Той нѣма ни минута свобода, нѣма кога да скучае, нѣма какъ да прекарва въ „благодушие«.. Ще го видишъ наведенъ надъ работната маса да борави съ перото, което не изпуща до сутриньта. Ще го видишъ да наставлява монастирскитѣ послушници—бждащитѣ интелигентни монаси (между тяхъ има хора и съ гимназиално образование) Ще го забѣлежишъ заедно съ работиицитѣ, между копачитѣ, средъ зидаритѣ, отъ дето често се завръща съ изцапани дрехи и мръсни ржце. Човѣкъ на труда, на плодотворния производителенъ трудъ, той не се храни съ химери, не крои въздушни планове, не фантазира. Положителната творческа работа го обема здраво и той не мисли за друго. Защото между насъ църковницит. има и другъ типъ люде. Работящи три—четири часа отъ всичкитѣ двадесеть и четири, колкото има въ едно денонощие, тѣ посвѣтявать врѣмето си на интриги, клюки и козни. Тѣ мислятъ че почести и чинове—тѣхна мечта—се добиватъ кога успѣемъ да охулимъ другиго. Тѣ не разбиратъ, че личната имъ незначителность не не наедрѣе, кога хвърлятъ пѣтно на нѣкой труженикъ, на нѣкой черноработникъ на Христовата нива. Богъ съ тѣхъ! Дребнитѣ имъ интригантски, лѣниви душици се хранятъ съ отрѣпкитѣ на духовния животъ. Нека иматъ въ изобилие своята храна! Така бодливия трънъ край прашния пжть показва малката си злоаица, като позакача политѣ на отрудения пжтникъ. Църквата ни не се нуждае отъ бодли и тръне, не отъ уморени още на младини църковници, не отъ слаби, покрусени, индифирентни души, а отъ борци.

Борецътъ може да сгрѣши, може да падне, може да причини понѣкога дори и пакость. Но той живѣе, той твори, създава, буди, оживѣва. Грѣшни сме предъ Бога и человѣцитѣ! Нека вършимъ по-вечко, за да имаме оправдание.

Но най-важната характерна особеность на о. Паисия тая особеность, която азъ се помжчихъ съ факти изъ живота му да почеркна, споредъ мене е широката му дарба да привлича хората, голѣмия му организаторски и административенъ талантъ. Той има достатъчна теоритична подготовка. Ето защо за него нѣма широкъ планъ или непостижимо предприятие. Благодарение на високото си образование съчетано съ многостраинна практичеста опитность той обема всѣки планъ, доминира надъ маса ангажименти, задължения, обязаности. Всички подчинени нему сж винаги на щрекъ; той всичко вижда, всичко, до най-малка подробность, контролира лично. За това му помага чудовищната му памятъ. Не ведажъ азъ съмъ изпадалъ въ наивно удивление, какъ може наведнажъ да се помнятъ цѣли пасажи отъ дадена книга или изцѣло грамадни протоколи и сжщевремено —разни дреболии като колко точно чении и вилици вчера е имало въ пребогатата съ подобенъ инвентаръ—трапезария. Имена, дада, факти, лица, събития и маса отдѣлни дребни обстоятелства свободно намиратъ убѣжище въ тая память. Тамъ всичко влиза и нищо не излиза. Съ тази научна подготовка съ тия способности,—той би билъ единъ отъ първитѣ учени въ нашата църква, ако живота не бѣ го повлѣкълъ съ своитѣ здрави клещи въ водовъртежа на практическитѣ борби. Както видѣхме обаче той и тукъ направи толкова колкото другъ не би извършилъ и за два живота.

Старата българска история ни говори че въ древность царската власть и църковната управа сж били въ постояненъ и близъкъ контактъ. Царьтъ— помазаникъ—се явява покровитель на църквата. Единъ отъ осветенитѣ отъ традицията, благочестиви

обичаи е било ктиторството, което царьтъ е приемалъ и си е възлагалъ по отношение на нѣкой храмъ или монастиръ. Ктиторството възлага на Царьтъ височайше покровителство на избрания монастиръ или храмъ, който отъ своя страна тачи августѣйшия си господарь, като свой върховенъ вождъ по преимущество, поставя лика му на прилично мѣсто въ храма споменава името му заедно съ титлата—ктиторъ (покровитель), сношава се съ него, като му поднася дарове и получава отъ него милости и т. н. Знае се, че Царь Иванъ Александъръ е билъ ктиторъ—покровитель на св. Бачковска Обитель.

Негово Високопреподобие, за да възобнови благочестивата традиция, поема инициативата и скоро монастирския съборъ съ протоколно рѣшение № 32 отъ 20, XI, 1923 год. провъзгласява Негово Величество Царь Бориса III за ктиторъ на св. Обитель. Негово Величество приема ктиторството и въ монастиря се получава писмо отъ Двореца подъ № 602 отъ 18 XII с. г. въ което съ топли думи е изказана благодарностьта на Негово Величество за избора. Следъ това монастирътъ изпраща депутация въ Двореца, която благодари на Царя за честьта която прави на св. Обитель, като приема духовно покровителство надъ нея и му поднася дарь—старинна сребърна позлатена икона, златно кандило и масивенъ адресъ, както е било въ дрѣвнитѣ врѣмена. Това дѣло—възобновление на историята ни на царски хризовули се дължи на нашия юбиляръ, който и въ тоя случай прояви достоинството си.

На края азъ пожелавамъ на нашия любимъ „дѣдо« само едно,—щастливо да отпразнува и своя петдесеть годишенъ юбилей. Защото отъ тукъ на тъй ние неговитѣ почитатели очакваме още по-голѣма плодотворна църковна дѣйность отъ него.

Такъвъ ржководитель ни трѣбва, милосърденъ, дѣятеленъ, смѣлъ за правдата, изпитанъ, каленъ въ страданията, неотпадналь въ вѣрата, горящъ отъ

ревность по Бога готовъ винаги да приеме даже и мжченически вѣнецъ за Христовата вѣра. Думитѣ на Свещеното Писание сж легнали въ основата на неговия духовенъ животъ. Въ врѣмена на най-тежки изпитания, на-най грозни хули отъ свои братя, ние които го заобикаляме слушаме отъ устата му възвишенитѣ химни на Свещеното Писание. И тъкмо по тия химни ние узнаваме душевния му миръ. Тогава когато свѣтътъ се подига срещу него и злото устремява своитѣ стрели отгоре му ние слушаме безподобниятъ по красота Евангелски текстъ: »*Да не зайдетъ солнце ваше во гнѣвъ вашихъ*«. Тогава когато му предстои великъ подвигъ за Христовото име той провъзглася високата библейска истина: „*Избави мя, Господи, отъ клевети человѣческия и сохраню заповѣди Твоя*« Но съ най-голѣма радость ние чуваме отъ него въ день на скърби Божествения химнъ на Царя Давида: »*Блаженъ мужъ иже не иде на совѣтъ нечистевихъ и на сѣдалище губителей не сѣде*«...

Ние въ този моментъ четемъ въ дълбинитѣ на тая възторжена душа, която и въ моментитѣ когато дава най-скжпата жертва за родъ и вѣра помни, че »Благословения« български народъ ще спомене своитѣ беззавѣтни служители сжва следъ тѣхната смърть!